

naše planine

7-8

1989

Naše planine

le nostre montagne
nos montagnes
our mountains
unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Urednik — Editor: Prof. dr. Željko Poljak, Yu-41000 Zagreb,
A. Cesarska 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje

Preplata za 1989. godinu, ako se uplati do izlaska idućeg broja, iznosi 90.000 din (za inozemstvo dvostruko)

Uplate slati na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za Naše planine» i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tiskat »Vjesnik« Zagreb. Oslobodeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufincira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 41 (81)   Srpanj—Kolovoz 1989   Broj 7—8
Volume 41 (81)   July—August 1989   Number 7—8

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

IZDAVAČKI SAVJET

Ivica Bralić
Vilim Cerovec
Tomislav Đurić
Milivoj Gluhak
Josip Gobac
Zdenko Jajčević
Željko Kašpar
Željko Klepić
Mirko Knežević
Milan Kolman
Slavko Komar
Josip Malić
Vlado Mihaljević
Željko Poljak
Božidar Škerl
Ivica Trnkokop

UREDNIČKI ODBOR

Nikola Aleksić
Borislav Aleraj
Darko Berljak
Vlado Božić
Milivoj Kovačić
Ivan Marchiotti
Krunoslav Milas
Tomislav Pavlin

DOPISNICI IZ REGIJA

Miroslav Ambruš-Kiš
Ivan Jakovina
Miljenko Pavešić
Đuro Priljeva
Ante Rukavina
Milan Sunko
Cvjetko Šoštarić

GLAVNI I ODGO-
VORNI UREDNIK
Željko Belisk

SADRŽAJ

Barbara Lapenna-Brakus: Muztagh Ata (7546)	145
Dr. Zvonimir Slićević: I opet kiša u Visokim Tatrama	150
Dr. Ante Rukavina: Kamenčići sa staza (VII)	151
Dubravka Ramuščak: Uzduž Velebita u jednom vikendu	155
Vladimir Savić: Iz dnevnika crikveničkog planinara	157
Ante Juras: Evo vuka, mila majko!	159
Jasenka Frelih: Kako smo se izgubili u Samoborskom gorju	161
Pero Alfrević: Ljeto na Krčmarici	162
Smilja Petričević: Jednog jutra na obali Tare	163
Ankica Matošin: Nesreća na Triglavu	165
Ivo Tadin: Pohod na Triglav	166
Doko Ostojić: Oluja na Ljubišnji	167
Ing. Aleksandar Damjanović: Planina Ilica — neizbrušeni dragulj	169
Cvetin Ristanović: Vikend na Durmitoru	171
Miro Matošević: Jankovački feniks	173
Planinari-slikari: Zdravko Trošelj	180
Zdravko Trošelj: Planina i ja	181
Ivan Tironi: Ogulin i Klek u putopisima Augusta Šenoe	182
In memoriam Wastlu Marineru	183
»Desetljeće Velebita«	184
Pismo uredništvu	186
Speleologija	186
Obljetnice	187
Zaštita prirode	188
Predlažem	188
Sportsko penjanje	189
Publicistika	189
Vijesti	190

Na naslovnoj stranici:

Četvrti dom na Jankovcu
Foto: Branko Sajfert

Na četvrtoj strani omota: Ama Dablam (6856 m) u Himalaji
Foto: Dr. Željko Poljak

Muztagh Ata (7546 m)

Tragom Marka Poia do »Oca ledenih planina«

BARBARA LAPENNA-BRAKUS

ZADAR

Vrh

Petnaesti je kolovoza 1988. godine. Oči se uzaludno naprežu da prodru kroz neprobojni magleni zid. Noge pri svakom koraku tonu u kasastu snježnu masu. A taj korak — koliko snage i volje treba za njega ovdje na platou vrha na nekih 7500 metara! Zapravo se ni o volji ni o snazi ne može više govoriti, to je samo još neka unutrašnja inercija koja automatski izvlači nogu iz snježne mase i gura je naprijed u slijedeću stopu napola zatrpanog traga. Svi problemi svijeta sveli su se na jedan, egzistencijalni. A taj je — ne izgubiti trag prethodnika, korak po korak poput automatske lutke gurati noge u njegove napola zametene stope. Bogdan je samo nekoliko metara pred mnom, ali jedva nazirem njegove nestvarne obrise. Samo ne pokušavati ništa misliti... Sad nije vrijeme za to. Sad treba samo koračati, koračati, ne dopustiti nogama da stanu. Koračati prema nestvarnom vrhu ove nestvarne planine koji se krije tu negdje odmah pred nama... ili još tisuću koraka daleko? Dimenzije vremena i prostora izgubile su se u neprobojnom sivilu. Nekim životinjskim instinktom Bogdan uspijeva pronaći jednu markacijsku zastavicu za drugom. Bez oklijevanja ide u pravoj liniji prema neznatom uzvišenju u beskrajnoj pustoši snježnog platoa koje predstavlja vrh Muztagh Ata: 7546 metara.

Je li ovo stvarno vrh? Tu je zabodena zastavica, visinomjer donekle odgovara, dakle, mora da je to. Ako možda i nije onaj pravi, geografski, ovo je naš vlastiti, intimni, vrhunac naših želja i stremljenja u posljednjih dva tjedna napora i odricanja. Šutke se grlimo na petro osamljenih duša, izgubljenih u neizmjernom ledenom sivilu. Uzalud sjedimo čitav sat u nadi da će se magla makar za trenutak smilovati i da će bar jedan kratak pogled u dubinu nagraditi naš trud. Na protiv, sve je mračnije i uskoro prve snježne krpe počinju nečujno igrati u zraku. Ne želimo li izgubiti vlastite tragove, vrijeme je za povratak.

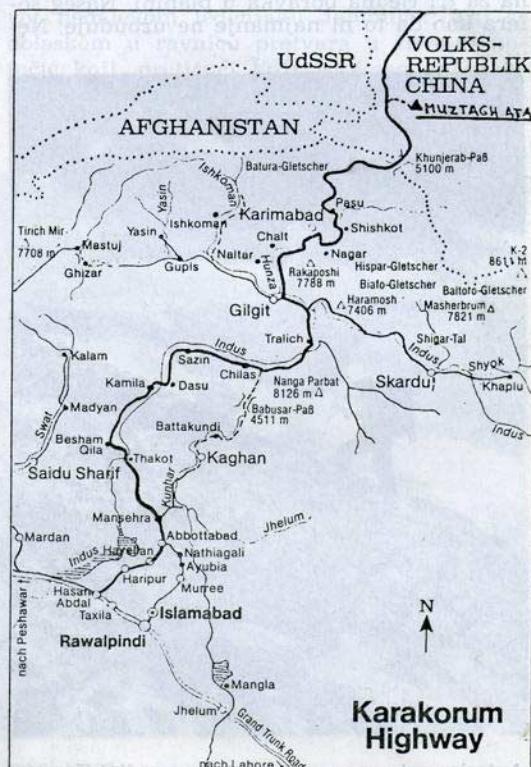
Napetosti je nestalo. Dok polagano vučemo noge napola zasneženim tragom dolje prema logoru 3, na sivom platnu okreće se unatrag imaginarni film i još jednom proživljavam sva uzbudnja, radosti, napore posljednjih mjesec dana...

... dolazak karavane u bazni logor, mukotrpan uspon strmom morenom do logora 1, dva tjedna napornog rada u postavljanju visinskog logora 2, logora 3; u međuvremenu snježne mečave, uvijek ponovno mučno probijanje duboko zasneženim tragom pod tere-

tom koji savija kičmu i otupljuje čula. I još prije toga, šestodnevna vožnja iz Islamabada do podnožja planine...

»Karakorum Highway«

26. srpnja. Vreli ustajali zrak pritisnuo dolinu rijeke Ind. Duboko dolje valja se moćna muljevita rijeka noseći tone pijeska, zemlje, kamenja iz divovskog Karakoruma prema jugu u pitome nizine centralnog Pakistana. Živa se u toploj meri popela na 40 °C u hladu. Dvije, tri tisuće metara nad rijekom prijeteći se nadnose oštре planine Karakoruma. Birajući najpogodniju trasu, najblizu strminu, provlači se poput uljeza zmijolika asfaltna traka — Karakorum highway, veličanstven dokaz pobjede čovjeka usred divlje nespustane stihije. Ovu nevjerljativu cestu, koja presijecajući čitav masiv Karakoruma preko 4900 m visokog prijevoja Kunjerab spaja glavni grad Pakistana Islamabad s provincijom Sinkjang u zapadnoj Kini, izgradili su Kinezzi. Dugi niz godina, uz goleme novčane i

ljudske žrtve, osvajan je kilometar po kilometar jednog od najdivljijih predjela naše kugle. Svaki kilometar puta obilježen je ljudskim životima. Cesta je već nekoliko godina otvorena i za turistički promet i sada njome, pored mnogobrojnih teretnih vozila, tunje i turistički autobusi omogućujući radoznalim prestravljenim bljedolikim strancima da zavire u ovu zastrašujuću divljinu.

Tisuće metara nad glavom gotovo okomite mase sipara, stijena, čitavih klisura koje samo čekaju najmanji potres da se survaju u dubinu. Karakorum se neda...

Nedavni jaki pljuskovi zatrpalili su velike dijelove ceste, što nas je već koštalo dan i zaštitnja. Već drugi dan naš se autobus muškotrno probija na putu iz Islamabad-a prema Kini. Stalno mi se navraća pjesma »... baš kao šipak pun koščica...«. Ali šipak pun koščica još nije ništa u usporedbi s ovim našim vozilom! Osamnaest članova ekspedicije, tri pakistanska pratioča (upravo toliko ima sjedala), usto tridesetak mornarskih vreća, sanduci s hranom, 18 ekspedicijskih napravljivača i isto toliko putnih torbi smješteno je u unutrašnjost autobusa. Prolaz među sjedalima zatrpan je vrećama i sanducima u nekoliko slojeva, pa svaki izlazak i ulazak u autobus zahtijeva akrobatsku vještinu. Pod sjedalima su se uz ručni prtljac i foto opremu zgrurile kokoške, naša »živa hrana«. No to još nije sve. Na krovu je, u visini još jednog autobusa, složeno oko dvije tone materijala: šatori, kuhalja, posude, cjelokupna hrana za tri tjedna boravka u planini. Našeg šofera kao da to ni najmanje ne uzbuduje. Ne-

smanjenom brzinom zaliće se u zavoje i uz veselo trubljenje pretječe jedan pretovareni kamion za drugim!

Iza slijedećeg zavoja ponovno iznenađenje: od nedavnih kiša survala se lavina kamenja i zemlje te zatrplala cestu na širini od pedesetak metara. Vozila su u međuvremenu malo utabala tu sipku masu, ali je ostao nagnib od tridesetak stupnjeva u desnu stranu. A nekoliko stotina metara u dubini bučno tunjni Ind... Šifer se smješka:

— Ništa to nije! Kad su prošli drugi, proći ćemo i mi!

— Da izidemo radije! — netko plašljivo predloži.

— Ne, nije potrebno, — mirno tvrdi naš Sahar Khan, »najbolji šifer Pakistana«.

Grobna tišina. Autobus se opasno nagnuo udesno. Polako, metar po metar, puži preko nanosa. Koga sam vrata baš morala sjesti pored desnog prozora! Provirim jednim okom i točno ispod sebe ugledam hučnu rijeku. Odmah ga brže zatvorim... Sretno smo prošli. Šifer se smješka:

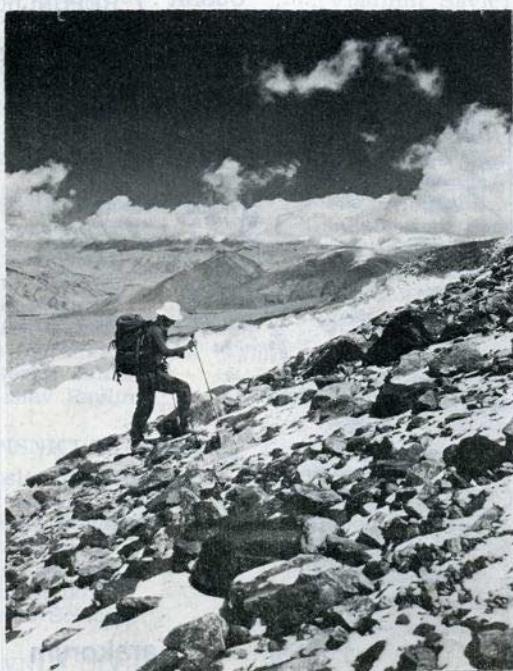
— Da ste izišli, bila bi mnogo veća mogućnost da se autobus prevrne. Zbog tereta na krovu. Ovako ste poslužili kao živi uteg!

Tragom Marka Pola

28. srpnja. Avantura »Karakorum highway« sutra bi prijelazom preko 4900 m visokog prijevoja Kunjerab trebala dostići svoju (barem visinsku) kulminaciju. Sve ovdje podseća na velikog putnika i avanturista, čiji trag slijedimo već nekoliko dana; najprije prodorom Inda do Gilgita, zatim kroz tajanstvenu zemlju Hunza kanjonom istoimene rijeke sve dalje na sjever prema visoravnima kineskog Sinkjanga. Još se u pradavna vremena južni krak legendarnog »svilenog puta« koristio prodorom ovih dviju rijeka kao najlogičnijim prolazom kroz planinski kaos Karakoruma. Tragovi »svilenog puta« djelomično su još vidljivi u strkim liticama visoko nad rijekom. Ovuda je prije nekih sedam stoljeća prošao i Marko Polo na svom putu u Kinu. Predaja o njemu i dalje živi u zabačenim naseljima Hunza.

Predveče stižemo u Gulmit, zadnje mjesto prije granice (sam granični prijelaz iz Pakistana nalazi se 50 km dalje u mjestu Sust, ali tamo nema mogućnosti prenočišta). Gulmit — zelena plodna oaza uz rijeku Hunzu, u amfiteatru ledom okovanih šest i sedam-tisućnjaka. Vrijeme je žetve i marljivi Hunze do kasno u noć rade na poljima pšenice i ječma. Na ravnim krovovima suše se zrele kajsije. U blagu ljetnu veče mijesna se njihov opojni miris s mirisom pokošena sijena.

Naš hotel zove se — kako bi drugačije! — »Marco Polo Inn«. Nekoliko lijepih bungala utonulo je u raskošnu raznobojnost cvjetnog tepiha. Kakav kontrast nasuprot ledenim snježnim divovima koji se prijeteći nadnose nad dolinom! Sobe ugodne, tuševi s to-

Autorica pri usponu u logor 1 (u pozadini Kongur)

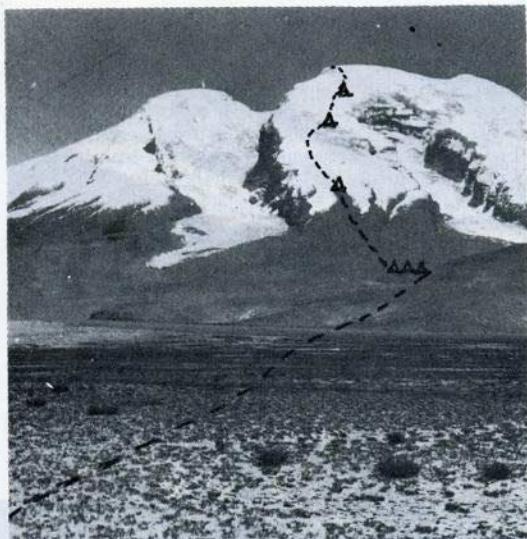
plom vodom. Civilizacija je duboko prodrla u Karakorum.

Vlasnik hotela, debeli uslužni Pakistanac, osobno nam servira za večeru pečenje divlje ovce, nazvane »muflon Marka Pola«. Turistička je sezona u punom jeku i dupkom pun restoran prožet je žagorom različitih jezika: japanski, talijanski, njemački, engleski... Na zidovima trofeji: rogovi muflona Marka Pola (ovis ammon). Ova najveća živuća vrsta divlje ovce, srodnica altajskoj argali ovci, obitava nepristupačne litice i strme divlje padine Karakoruma, sve gore do granice vječnog snijega i leda. Zahvaljujući gotovo nepristupačnom području svoga životnog prostora uspjela se zadržati u dovoljnom broju i ne prijeti joj istrebljenje kao što je to slučaj sa mnogim drugim planinskim stanovnicima Karakoruma i Himalaje.

Sutra nas očekuje naporan dan: obavljanje pakistanskih graničnih formalnosti u Sustu, vožnja preko prijevoja Kunjerab, te ponovna granična procedura u kineskoj postaji Pirali na sjevernoj strani ispod prijevoja. U Piraliju će nas dočekati kineski praktičari s vozilima na koja moramo prekrcati sav materijal. Ako sve bude išlo po planu, odatile bismo u dva dana trebali stići do podnožja »Oca ledenih brda«. Tada će tek početi prava avantura...

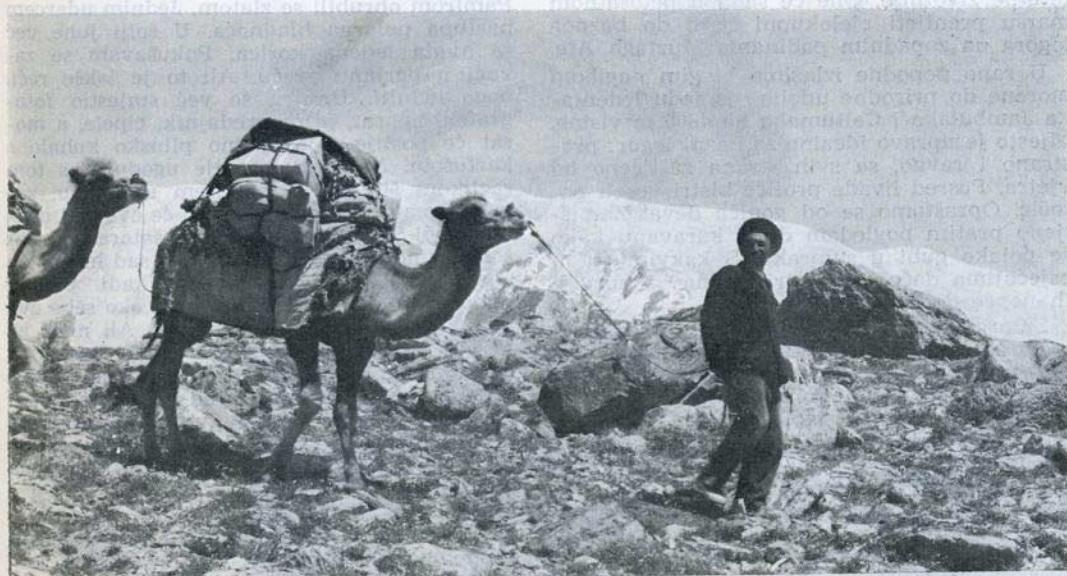
S devama u bazni logor

31. srpnja. Na travnatoj livadi u blizini ceste postavljen je logor. Sunce je upravo izvirilo za snježnom padinom Muztagh Ate. Svježa trava u rano jutro presijava se u tisućama rosnih kapljica. Muztagh Ata — na jeziku

Skica uspona na Muztagh Atu

Kirgiza »Otcu ledenih brda«, uz obližnji Kongur jedini je izvor vode i života u jednoličnoj pustinjskoj pustoši. Ovdje do padavina dolazi uglavnom samo u obliku snijega na velikoj visini i mnogobrojni ledenjaci koji silaze bokovima Muztagh Ate i Kongura navodnjavaju inače pustinjsku visoravan Tarim. I naša rosna livada zahvaljuje svoj život nedalekom ledenjaku Jambulak. Taj se dolaskom u ravnicu pretvara u živahni potocići koji, protičući kroz istoimenno kirgisko selo, malo iza našeg logora ponire u pustinjskom pijesku.

S devama u bazni logor

Autorica u logoru 3 u predvečerje uspona

Po zelenim pašnjacima u podnožju planine proslula se stada ovaca, krda jakova, tu i tamo magarci, konji i... deve. Uskoro se iz obližnjeg sela Jambulaka odvojio tanki točkastini, karavana deva približava se logoru. Zahvaljujući neobičnoj izdržljivosti i snazi, deve su u ovim polupustinjskim krajevima glavne terete životinje. One će sada u petosatnom maršu prenijeti cijelokupni teret do baznog logora na zapadnim padinama Muztagh Ate.

U rano popodne izlazimo blagim nagibom morene do prirodne udoline između ledenjaka Jambulaka i Caltumaka na 4500 m visine. Mjesto je upravo idealno za bazni logor: prostorno i ravno, sa svih strana zaštićeno od vjetra. Posred livade protiče bistri veseli potoci. Opraćamo se od goniča deva. Zamišljeno pratim pogledom dugu karavanu kako se polako gubi u sumraku. S kakvim ću ih osjećajima dočekati za tri tjedna? I hoću li ih uopće dočekati?

Satori su postavljeni uz potok. Malo dalje nizvodno još dva prostrana crna šatora. U jednom je smještena naša internacionalna kinesko-pakistanska kuhinja, u drugom blagovaonica: stolovi i stolci za nas 18 planinara. Naši pakistanski i kineski pratioci brzo su sklopili prijateljstvo. Zahvaljujući zdravoj međusobnoj konkurenciji uživamo u izvrsnim biranim jelima. Sinoć je naš pakistanski pratičar i kuhar Ali razvio punu aktivnost, danas je na redu kineska večera. Jin je većeras nadmašio sam sebe: kineska juha sa »staklenim« rezancima, krompir u karameli-

ziranom šećeru, bezbrojna variva od gljiva, patlidana, graška itd. Na kraju svježe lubenice i dinje. Uz crveno kašgarsko vino Bogdan podiže zdravicu za uspješan ishod ekspedicije.

Pred uspon

14. kolovoza. Tri sićušna visinska šatora na pola ukopana u ravnomjeru snježnu padinu: logor 3 na 6770 metara. Gore se na snježnom horizontu pomaljaju četiri crne točke. Grupa broj 3 spušta se s vrha. Bolno stiščući oči, napregnuto pratim njihov postepen rast. Uspinko glečerskim naočalima zračenje je gotovo neizdrživo. Jednolična zapadna padina Muztagh Ate blješti u tisućama sitnih kristala. Sporo napreduju. Snijeg je u kasno popodne mokar i težak. Bogdan im kreće ususret. Nakon pola sata grlimo se u logoru 3. Četiri iscrpljena, suncem opržena, ozarena lica. Lica koja zrače radost uspjeha. I olakanje...

Sve tri grupe su uspjele. Mi smo četvrta, posljednja. Vrijeme je stabilno; hladno i sunčano. Jedino su se na zapadu vrhovi Pamira zavili u tmurne oblake. Samo da još sutra potraje... Nekoliko gutljaja čaja, kratak odmor i grupa 3 je spremna za dalji silazak do logora 2. Ovdje ima mjesta samo za šestero, osim toga, što brže dolje, to bolje.

Sunce se već opasno približilo horizontu. Užurbano radimo posljedne pripreme za sutrašnji uspon na vrh. Termosice su već pune čaja, sada još treba otopiti dovoljno snijega za večeru koja se sastoji od juhe, čaja i malo dehidriranog kruha. Dovoljna količina tekućine na ovoj je visini od životne važnosti.

Duboko dolje u sumraku ljetne noći pomalo se gase srebrenе riječne niti. Oblaci nad Pamirom obrubili se zlatom. Jednim udarcem nastupa polarna hladnoća. U šolji juhe već se hvata ledena korica. Pokušavam se zavući u perjanu vreću. Ali to je lakše reći. nego učiniti. Unutra se već smjestio fotografski aparat, primopredajnik, cipele, a morat će poslije i još jedno plinsko kuhalo s kartušom. Ni Bogdanu nije ugodnije, s tom razlikom što on sam, barem u dužinu, zauzima malo više prostora. Al' će ovo biti ugodna noć! Snijeg se ispod mini-štatora pod našom težinom u sredini udubio i sad ležimo tu stisnuti kao u nekoj ledenoj kadi. Uzalud pokušavam što bolje razmjestiti oko sebe ove — oh kako tvrde! — predmete. Ali ništa za to, i ova noć će jednom proći; zato nas sutra očekuje nagrada za sve pretrpljene muke. Dok tonem u polusan, pred očima mi lebdi blještava snježna kupola vrha, nad glavom tamno modro nebo, a dokle pogled seže u krug — bezbrojni planinski lanci sijaju na suncu.

15. kolovoza. Čovjek snuje, ali (u ovim krajevima) Alah određuje! Vidi početak...

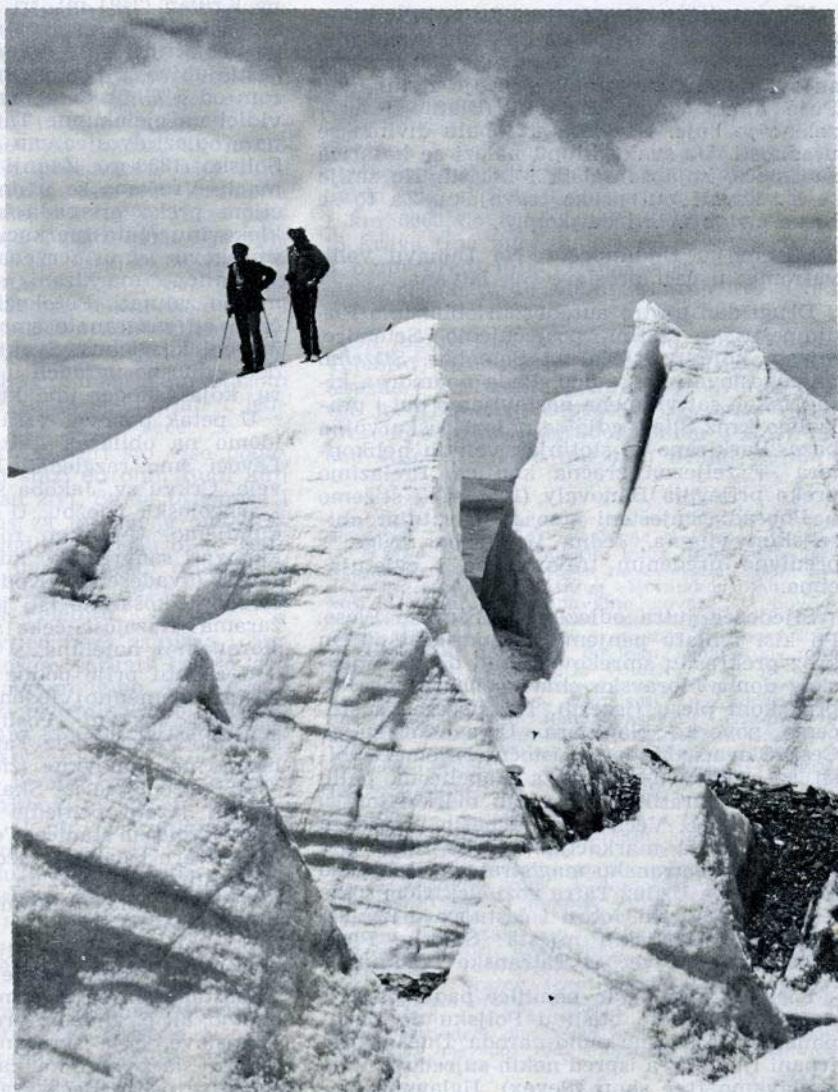
Tehnički podaci

Muztagh Ata (7546 m) i Kongur (7719 m), dvije najzapadnije planine Kine, uzdižu se neposredno iz pustinjske kotline Tarim koja zaprema veći dio provincije Sinkjang. Prema ih prema zapadu dijeli samo stotinjak kilometara od pamirskog masiva, ove planine zapravo pripadaju lancu Kun-Lun. Taj najduži planinski lanac Azije proteže se oko 4000 km u pravcu istok—zapad, čitavim srednjim dijelom azijskog kontinenta, Muztagh Ata i Kongur su njegova dva najzapadnija uzvišenja.

Pristup planini moguć je iz dva pravca: s juga »Karakorum highwayom« iz oko 1000 km udaljenog Islamabada u Pakistanu, ili sa sjevera istom cestom iz 200 km udaljenog kineskog grada Kašgara. Avionska veza za

Kašgar moguća je samo iz Pekinga preko Urumčija, glavnog grada Sinkjanga. Prilaz baznom logoru na 4500 m veoma je jednostavan: direktno sa ceste (3850 m) u petosatnom maršu u pravcu široke morene između dva ledenjačka jezika, Caltumaka i Jambulaka. Deve za transport materijala moguće je organizirati u obližnjem kirgiškom naselju Subaši.

Naša 18-člana ekspedicija u organizaciji Hauser Ekskursionen iz Münchena, a pod vodstvom Bogdana Brakusa, koristila se — iz organizacijskih razloga — dužim prilazom iz Pakistana. Čitav pohtvat trajao je pet tjedana, od toga tri tjedna na planini. Usprkos veoma nepovoljnim vremenskim prilikama koje su u ljetu 1988. vladale čitavim područjem Himalaje, Karakoruma, Kun-Luna i Pamira, ekspedicija je bila vrlo uspješna: od 18 članova 16 je osvojilo vrh Muztagh Ate.

Na ledenjaku
Jambušku

I opet kiša u Visokim Tatrama

Dr. ZVONIMIR SLIEPČEVIĆ

ZAGREB

Bilo je prilično neobično po sušnom vremenu i temperaturi od 35 °C spremati u kofer garderobu za kišno i hladno vrijeme, ali iškusi planinari savjetovali su nam da se s Visokim Tatrama ne treba šaliti. Neki od njih pohodili su ih već četiri puta i svaki put imali kišu. Peti put s nama nisu više ni željeli ići. Hoćemo li mi biti bolje sreće? Dana 20. kolovoza u 7 sati, kao i obično, od Koncertne dvorane »Lisinska« u Zagrebu, a u organizaciji novosadskog Kompasa i s vodičem planinarom Radivojem Kovačevićem, na taj daleki put krenulo je autobusom 43 planinara iz PD INA-OKI i PD Naftaplin.

Na granici u Goričanu i Letenju bilo je sve u redu. Vozimo se uz Balaton. Subota je, ali i crkveno-državni praznik Sv. Ištvana pa su svi dućani zatvoreni. Vruć je ljetni dan. Puše topao vjetar. Balaton (Blatno jezero) zelene je boje. U parku uz obalu divimo se urednosti. Uz svaku klupu nalazi se košarica za smjeće, koja se zaista i koristi. Ne smije se skraćivati put preko travnjaka. Za to se brine čuvan sa zviždaljkom.

Stižemo u Budimpeštu. Na Dunavu velik vatromet u čast proslave Sv. Ištvana.

Drugi dan ujutro autobusom obilazimo Budimpeštu, a zatim posjećujemo Setendre, mjesto koje podsjeća na Samobor. Stižemo na čehoslovačku granicu. Pada neumorna kiša. Nakon sat vremena nastavljamo put i prolazimo kroz Sliac, gdje se nalazi ruska vojna baza. Parkirano je stotinjak velikih helikoptera — željezna zračna konjica. Prelazimo preko prijevoja Donovaly (1055 m) i stižemo u Poprad. Smješteni smo u privatnim obiteljskim vilama. Jedna ljepša od druge, s predvino uredenim travnjacima i cvjetnjacima.

Sljedećeg jutra odlazimo u Štrbske Pleso. Po kiši i blatu penjemo se šumskim putem kroz prekrasnu smrekovu šumu do planinarskog doma Moravska chata (1500 m) na Podpradskom plesu (jezeru). Na stazama susrećemo povorke planinara. Uglavnom su to Česi, Slovaci, Mađari i istočni Nijemci. Obišli smo spomen-groblje s kapelicom palih alpinista i vratili se crvenom markacijom u Štrbske Pleso. Veća skupina naših planinara odlazi plavom markacijom preko sedla pod Ostvou na Tatransku magistralu i vraća se u Vyšne Hagy. Uzduž Tatra vozi električni vlak, koji održava vrlo dobru i čestu vezu između pojedinih turističkih mjesta: Štrbske Pleso — Stary Smokovec — Tatranska Lomnica.

Kiša i sljedeći dan nemilice pada, pa smo našim autobusom otišli u Poljsku do Zakopana. Tu je užasno puno naroda. Dućani pretprani ljudima, a ispred nekih su redovi. Razgledavamo free shop (Pevex). Uglavnom ko-

zmetika, pića, kava i čaj. Vraćamo se u Čehoslovačku. Na granici se carinici čude, jer ne nosimo mnogo robe već samo nešto suvenira.

Rano ujutro odlazimo u Stary Smokovec. Želimo se osvježiti »borovičkom«, no alkohol se toči tek u 10 sati. S uspinjačom vozimo se do Hrebienoka i hodamo do Bilikove chate (doma), te dalje do Studenovodskih vodopada. Predivni su. Jači planinari odlaze do Nalepkove i Teryhove chate malom Studenom dolinom.

U četvrtak iz mesta Tri studničky po hladnom vremenu skupina naših planinara odlazi na Krivan (2494 m), tri sata hoda. Krivan je Slovacima vrh nacionalnog značenja i rado ga posjećuju. Naše planinare dočekao je negostoljubivo, s gustom maglom i temperaturom od 5 °C. Tako su, nažalost, izostali divni vidici na cijelokupne Tatre. Drugi dio planinara odlazi dvojesnjom žičarom za chatu pod Solisko (1830 m). Zadnji dio puta strm je i u magli. Vraćamo se u dolinu plavom markacijom preko gromada kamenja, zatim kroz klekovinu (žuta markacija), a na kraju kroz smrekovu šumu (crvena markacija). Putevi su odlično markirani, samo bi smušenjak mogao zalutati. Putokazi se nalaze na nosачima od razgranate smrekе. Odozgo su prekriveni krovicima. Svaki izvor vode je ogradien, odnosno ugrađen u malu drvenu brvnaru, koja također ima krovic.

U petak ponovno kiša. Umjesto u planinu idemo na obilazak kulturnih spomenika. U Levoči smo razgledali Muzej majstora Pavela, Crkvu sv. Jakoba s njegovim radovima i arheološku izložbu. U Spiškoj Novoj Vesi kupujemo. U nekim robnim kućama može kupovati samo toliko kupaca koliko ima košarica (dvadesetak). Kod blagajne se čeka na slobodnu košaricu. Isti je postupak i u knjižarama! Nažalost, čeka se u redu i pred restoranom i hotelima.

U subotu prije podne kiša. Neki odlaze u posjet znamenitoj ledenoj spilji Dobšinskog Ladovo Jaskyni. Poslije podne koristimo sunčano vrijeme i iz Tatranske Lomnice odlazimo na »lanovku« (žičaru poput Sljemeške) i dižemo se na Skalnatno pleso (1750 m). Pokraj jezera penjemo se do opservatorija i meteorološke stanice. Temperatura opet 5 °C. Na sjeveru iznad nas uzdiže se u magli Lomnički štit (vrh), 2632 m, a prema jugu je divan pogled na osunčanu Podtatransku kotlinu.

Posljednji dan, nedjelja ujutro, osvanuo je predivan i vedar. Visoke Tatre kao na dlanu. Napuštamo ih sa željom da ih ponovno doživimo, ali po lijepom vremenu. Odlazimo put Bratislavu, gdje svraćamo u veliku pivnicu »Staru sladovnu« na čašu odličnog piva, a zatim se preko Beča vraćamo u domovinu.

Kamenčići sa staza (VII)

Dr. ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

PREMUŽIĆEV SVREMENIK

Tko bi god prošao Velebitom po Premužićevoj turističkoj stazi, a imao barem malo graditeljskog duha i osjećaja za ljepotu, morao se diviti tom velikom djelu poznatoga inženjera šumarstva i još poznatijega planinara i istraživača Velebita. No o gradnji te toliko poznate staze ostalo je sasvim malo zapisa, ustvari, osim onih službenih o dovršenju pojedine dionice ili kakve slične pojedinosti, nije bilo drugih podataka. Najviše je bilo vijesti o teškom i mukotrpnom spašanju staze između uspona na Gromovaču pa do Rossijeve skloništa, jer su ti posljednji i vrlo opasni radovi značili i završetak svih poslova. U podacima koje je Premužić slao HPD-u i »Hrvastkom planinaru« ponekad su bili navedeni inicijali njegovih pomagača, obično tamošnjih lugara, ali nekih dužih članaka s više pojedinosti nije bilo. Vjerojatno inž. Premužić nije imao vremena da to podrobniye opiše, a kako je ubrzo premešten iz Sušaka u Beograd, možda je opisivanje radova na stazi ostavio za kasnije dane. No onda je nastao rat. Opet je sve odgođeno, ali je staza ostala sve do danas i za budućnost da svjedoči o odusjevljenju jednoga izuzetnog čovjeka za voljenu planinu.

Oni koji su prošli Premužićevom stazom nekoliko puta, češće su je spominjali i jednom u prostorijama PSH netko reče:

— Trebao bi netko sabrati što više podataka u Premužićevoj stazi od onih ljudi koji su je gradili, a još su živi, da se to zapiše i objavi. Zadnji je čas za to, jer je ona građena prije pedeset godina. Mogao bi to Ante pokušati, on i tako uvijek nešto pronade u starim knjigama i svašta čuje od ljudi s kojima se sretne na Velebitu.

Nije to bila zapovijed nego zamisao i ona me obuzela da pokušam sazнати što se god više može o tom davnom dobu. Ubrzo sam o Premužićevoj stazi pričao s Danom Vukušićem iz Živih Bunara kojem je ljeti stalno boravište na Mirovu.

U to doba Danin je otac već bio umirovjeni nadlugar, a njihova kuća na Mirovu jedna od najboljih. U njoj se uvijek moglo prenoći, dobiti domaće jelo, bilo je i pića pa je na dugom putu iz Štirovače do Jablanca bila redovita postaja gdje su se svraćali brojni kirijaši koji su svozili trupce do luka na moru.

Dane se dobro sjeća da je izgradnja staze počela na Mirovu i to u oba smjera, prema Rožanskim kukovima i prema Oštarijama. Bilo je to ljeta godine 1930. Poslove su obavljale brojne grupe radnika od kojih je svaka zakupila po jedan kilometar staze i radila je

po trasi što ju je označio inž. Premužić. Danin se rođak Sime Balen sjeća da je i Dane bio zakupio jedan kilometar trase, i to baš onaj prvi od ceste na Mirovu pa prema Oštarijama, da je sa svojom skupinom radnika pretvoriti u stazu.

Najteži dio staze, onaj kroz Rožanske kućeve, građen je u ljetu 1931. i 1932. godine. Taj je dio trase inž. Premužić povjerio skupini radnika koju je vodio Nikola Segota (Šuško) iz Pejica kod Živih Bunara, a uživao je puno Premužićevu povjerenje i bio najposobniji predradnik.

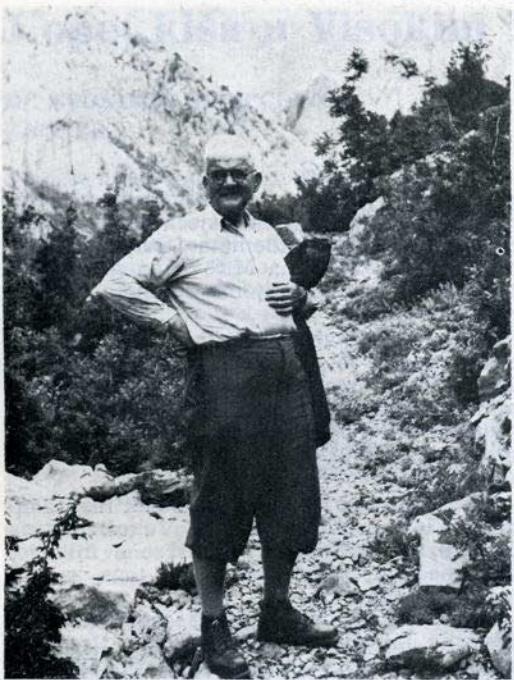
Inž. Premužić i njegov pomoćnik inž. Ciani bili su u dobrom odnosima s Vukušićima na Mirovu, boravili su i hranili se u njihovoju kući, ne samo tada nego i prije toga, za smanja terena.

Prije više godina moglo se saznavati od Skorovčana i Dabrana da im je inž. Premužić plaćao po metru izgradnje staze u okolini njihovih sela od 5 do 6 dinara. To je iznosilo za 1 km 5000 do 6000 tadašnjih dinara ili oko 15 krava tipa buše, kakve su se onda držale u ovim predjelima. Danas više nema buša, ali je cijena za 15 sličnih manjih krava oko pet tisuća dolara.

Od lugara koji su u to doba službovali na Velebitu saznao sam za Marka Vukelica iz Krasna.* Posljednje godine službovanja proveo je u Šumariji Otočac, a po umirovljenju preselio se u novoizgradenu kuću u Kostrenu kod Rijeke. Tri su mu sina nekad radila u

* Marko Vukelić danas je zaboravljen, no u svoje doba bio je istaknuti istraživač sjevernog Velebita i graditelj planinarskih kuća (Rossijeva 1929, Krajačeva 1927, Pasarićeva na Ivanšćici 1929). Evo nekoliko podataka iz tadašnjeg »Hrvatskog planinara« koji o njemu vrlo povoljno govore. U povodu otvorenja Krajačeve kuće (danas Dom na Zavižanu) HP piše: »Tako je i gradnju ove nove kuće HP predalo domaćem čovjeku, zidarskom majstoru Marku Vukeliću iz Volarice, koji je točno prema načrtu i ugovorenom roku dovršio gradnju na opće zadovoljstvo. (1927, 108). O gradnji doma na Ivanšćici piše Josip Pasarić: »Gradnju je preuzeo poznati graditelj planinarskih kuća na Velebitu Marko Vukelić, uz ugovorenim cijenom od D 79.000. Počelo se gradnjom u svibnju g. 1929., pa je gradnja tako brzo napredovala, da je kuća koncem srpnja bila gotova (1929, 241). Vukelić se brinuo i o opskrbni Krajačeve i Rossijeve kuće: »Poznati graditelj planinarskih kuća na Zavižanu, na Ivanšćici, i na Rožanskim kukovima g. Marko Vukelić svojiski se brinuo za dobro opskrbu u obavdje kuće, a tamošnji lugar Segota, Vukušić, Culjat i momak Tomo Vukelić bili su vješt provodici gnia, koji su željeli teže uspone i dulje ture« (1930, 296). O njemu kao istraživaču slikovito govoriti ovaj citat: »G. ing. Premužić sa Markom Vukelićem osim brojnih kraćih izleta ljeti g. 1930. tražeći trasu budućeg puta prodirali su u južnom pravcu prema Rossijevoj kolibici čitav dugi ljetni dan i žedni bez kapi vode, tako da su tek slijedeći dan s najvećim naporom izglađili i u najvećoj žedi mogli da se provuku do Rossijeve kolibice« (1931, 275).

Urednik

Ing. Ante Premužić na svojoj stazi 1959. godine
Foto: Dr. Z. Poljak

Gospicu, pa sam njegovu adresu lako dobio. Odmah je otislo pismo s uljudnom molbom da mi napiše sve što će sjeća o izgradnji Premužićeve staze, koju su svi onda zvali — turistička.

Odgovora nije dugo bilo. Priupitao sam koji put njegova sina Marka, inače inženjera šumarstva, što je s tatom.

— Dobro je, zdrav je, ima nekih poslova, ali je obećao napisati odgovor.

I opet čekanje, a onda mu opet pišem, ali sada u Kostrenu. No odgovora nema. Dani su tekli, a i godine, postojala je stalna bojazan da će umrijeti Premužićev svremenik, čovjek koji je s njim provodio mjesecu i godine, a to su dobro znali njegovi sinovi, jer je često spominjao gospodina inž. Premužića. Zato je na svaki način trebalo doprijeti do njega.

Za vrijeme jednoga službenog puta u Pulu bio je jedan dan određen za posjet Kostreni. Bit će za taj dan kraći godišnji odmor, ali treba naći Marka Vukelića. Po izlasku iz autobusa pokazali su mi njegovu kuću. Vidio sam pred njom dobro držeća čovjeka, kojemu ne bih dao ni približno sedamdeset godina, a ustvari je imao deset više. Čvrst starac, prava lička korjenika, kosio je travu oko kuće kao da je mladić. Brzo smo se upoznali i ušli u kuću. Sjeća se on mojih pisama, pričali su mu sinovi o meni, ali kaže da se nije usudio ništa odgovoriti, jer da se ništa ne sjeća.

Bilo mi je to malo čudno. Po nekoliko puta započimali razgovor i rakijali usput, ali su se iz njega riječi morale izvlačiti kao kli-

ještima. Vjerovao sam i da je potišen zbog nedavne ženine smrti, ali mi se činio kao hrast koji nisu mogle strti sve velebitske bure. Ali, kako se god nisu mogle iz stara hrasta istisnuti kapi vode, tako ni iz staroga Marka nikakve riječi. Nastojao sam na sve načine čuti barem nešto o onome radi čega sam došao. Dobro sam poznavao naše ljudi i više se puta uvjerio da su znali i »gdje je vrag kola satrao«, znali su mladići u njegovo doba gdje u krugu od dan hoda imao kakva zgodna djevojka ili prava udovica, gdje se održavao dobro prelo ili važno natjecanje u bacanju kamena s ramena, a sad Marko Vukelić, sjedi ovdje, gleda u mene i samo odgovara: »Slabo se ja toga sjećam, to je bilo davno.«

Ne mogu vjerovati da se baš ništa ne sjeća. Pitam o inž. Premužiću. Kaže: »Bio je to veliki gospodin, vrijedan, nikad nije imao mira, uvijek je htio nešto raditi — i ništa više.«

Spominjem radnike i pitam jesu li bili zadovoljni s nadnicama, kako su se hranili, odakle su bili, koliko ih je radilo, jesu li voljeli tu stazu, ali odgovori su samo: da ili ne. Prelazim pomalo i na druga pitanja, samo da razbijem jednoličnost dosadašnjih: Jesu li vam dolazile u posjete žene i djevojke, je li nakon posla bilo kakva prela kad je na Mirovu bilo na stotine ljudi, je li se tko usput ženio ili razženio i slično. I opet odgovor: »Ne sjećam se«.

Ne mogu povjerovati da se ovaj kršni starač tako slabo sjeća tih dana. A to je čovjek koji je uspio u tri režima sačuvati svoju lugarsku službicu, iškolovati svoje petero djece na visokim školama i sagraditi kuću tu nadomak mora za svoje stare dane. Za to je trebalo u ne tako davno doba puno vještine i mudrosti, i malo je tko uspio, a on je to sve postigao. Čudno je da se sad ne sjeća kako su minirali Velebit, rušili Rožanske hridine i kroz medvjede brloge i zmijska legla stvarali stazu sunca, stazu ljepote.

Pitam i dalje, postavljam i malo »vruća« pitanja, samo da ga na neki način potaknem na razgovor.

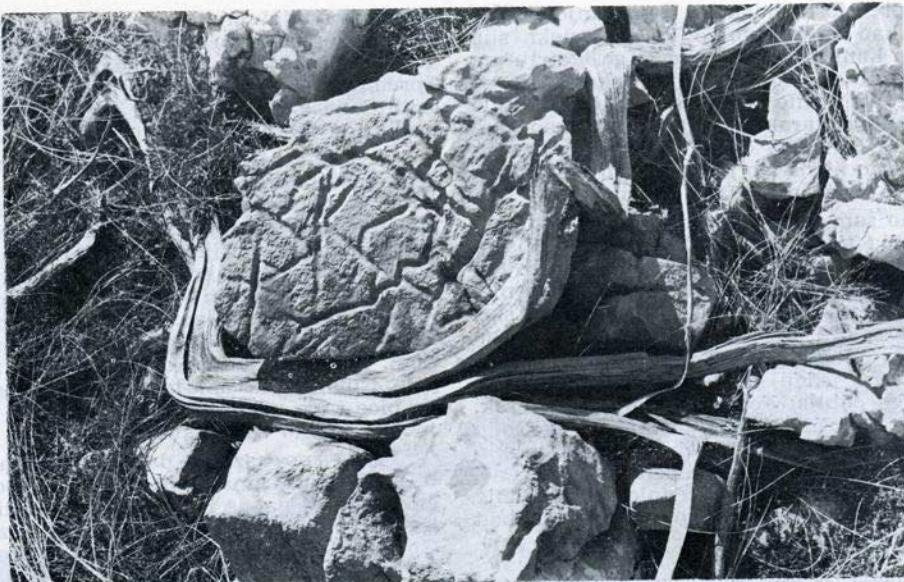
— Pa bilo je to doba kad se barem u Velebitu moglo o politici slobodno pričati, jesu li ljudi psovali državu, kako je to onda bio običaj, na svakom se koraku u ovim krajevima psovala omrznuta dinastija i pjevale se rugalice o njoj, a s druge strane toj istoj dinastiji uprkos pjevalo se, ali da ne čuju žandari i panduri, u čast Radića i Mačeka: »Srijem, Banat, Bačka, glasaju za Mačka, a i Crna Gora glasovati mora«.

Opet nema odgovora, samo začuđen pogled uperen u mene.

— A možda su ti ljudi, radnici, pjevali onu omiljenu, ali onda zabranjenu pjesmicu:

Crven fesić u dragana,
Oj, nano, nanice...

— Ili, ako su se u velebitskim gudurama bojali ondašnje vlasti, možda su pjevali onako od srca one domaće:

Na velebitskom obronku

Foto: P. Korica

Dodi mala i ponesi deku,
Pa čemo se valjati na muku!

— E, baš se ja ni toga ne sjećam.

Tako je naš razgovor bio završen. Bio sam tužan što su mi izmakli podaci o onome davnom vremenu, ali ipak je ostala između nas jedna iskra nade.

— Znate što, oticić ū ja ovoga ljeta tamo u Podgorje, tamo ū naći još žive radnike što su gradili turističku stazu. Sve ū to isto i ja njih pitati, pa ū vam onda to napisati — odgovori Marko skoro zadovoljan što ja više nemam pitanja. Nakon toga srdačno smo se pozdravili.

Čekao sam i čekao, ali pismo nije stizalo. Sreo sam koji put njegova sina i upitao za tatu i čuo da je u dobru zdraviju. To mi je bilo drago, jer se s time i moja nuda produživala. Ali jednoga sam dana čuo da Marka Vukelića, starijeg, više nema...

I nikad mi nije bilo jasno zašto mi nije ispričao nekoliko rečenica, zašto mi nije odgovarao na moja pitanja. Čega li se bojao, i koga? Je li mu što skrivio Premužić, je li mu turistička staza ostala u ružnoj uspomeni? Je li mu tko rekao da mi ništa ne priča? Na ovo i na ona druga pitanja odgovora više neće biti. Nema Marka!

KAD BRDO KRENE...

Trebalо je još jednom otici na stazu oko vrha Visočice da se što bolje uredi poneko teže prohodno mjesto i olakša prolaz tom zgodnom kraticom koja uštedi prolazniku puno snage i vremena. Bilo je upravo nevjerojatno koliko je prije nekoliko godina požar na tim južnim obroncima Visočice uništio stazu. Iako je izgorjela samo trava, a bila je

gusta, no od suše posve sasušena, staza je nestala kao da je izgorjela i zemlja, a obronak pometen.

No, već sam u proljeće 1986. označio novo cijelu trasu, ponegdje je prokrčio, neka mjeseta skratio, donekle prokopao tvrdo bušenje na najstrmijim dijelovima i tako je sposobio za brži prolaz. Ipak, trebalo ju je još jednom obići i popraviti. Na nekim je mjestima snijegom nanešeno kamenje s viših dijelova obronka zakrčilo prolaz, a na nekim je kakva tvrda stijena previše virila iz tla. Tamo gdje su se dodirivala dva obronka i nastao kamenjar sličan točilu trebalo je preskakati preko kamenja koje je često bilo pokretno. Na jednom takvom mjestu skupilo se puno kamenja i da staza bude ravnija trebalo je iskrčiti kamenje u dužini od nekoliko metara, ali i u njemu napraviti prolaz od skoro jednog metra visine.

I niže i više od ovoga mjesta ležalo je kamenje u debelu sloju, možda već stoljećima. Sigurno je da lavina s proljeća pokrene poneki kamen i pomakne ga na niže, ali u onoj gomili kamenja to se nije ni osjećalo. Jer točilo je bilo dugačko možda i pet stotina metara, široko na nekim mjestima i preko desetak metara, a obronak je tu bio prilično strm. I baš sam preko te gomile htio napraviti prolaz. Odbacivao sam kamenje i gurao ga na niže. Otprilike u sredini te hrpe, gdje je trebalo odbaciti najviše kamenja, ispriječio se upravo preda mnom jedan kamen nalik torzu, dugačak i podebeo, koji nije moglo podići ni nekoliko ljudi. Zato sam ga gurkao rukama i krampom, da se samo pomakne, a onda će se već sam survati na niže.

I upravo u trenu kad se kamen pomakao da sam nastavi klizanje niz obronak, najednom je zatutnjilo kao da se pokrenulo cijelo to točilo, kao da je cijelo brdo krenulo da se

miće i premješta na neko drugo mjesto. Činilo se kao da iz dubine Visočice neka sila gura sve kamenje točila, izdiže ga, kotrlja na niže, ruši i da usput tutnji. Uskomešalo se kamenje niz točilo i spuštao se i skakutalo oko mene uz karakterističan podmukao šum za koji se činilo da dolazi iz dubine. U nosu sam osjećao miris što nastaje trenjem jednog kamena o drugi a u zraku prašinu.

Stajao sam nepomično dok mi je oko gornjeg dijela tijela promicalo kamenje. Nisam mogao nikuda. Uzbrdo nikako, nizbrdo se tek nije moglo uteći preko kotrljavajućeg kamenja, a ni lijevo ni desno nije bilo ni pedlja slobodna prostora kamo bih iskočio iz ovoga kamenoga plesa. U času sam shvatio da je ispred mene jedan veći kamen od kojega se ono drugo odbija. Podigao sam ruke u zrak, okrenuo se u vis prema točilu i tražio bilo kakvu mogućnost da iskočim iz ovoga pakla ako bi se pomaknuo i kamen ispred mene. Jer brdo se micalo, pokrenulo se kamenje koje je ovako stajalo tko zna od kada. A kad brdo krene, nema te snage koja će ga zauštaviti.

Najednom je sve stalo, i kamenje i tutnjava i kameno sudaranje. Samo se još prasina osjećala u zraku. Stajao sam uz onaj spasiljački kamen opkoljen sa svih strana. Debeli mi se znoj slijevaо s lica i gornjeg dijela tijela i nisam bio siguran je li nastao od rada, od vrućine toga ljetnog dana ili od straha... Bit će da ga je najviše bilo od ovoga posljednjeg razloga.

Bio sam sretan što se mogu izvući iz ovoga krša. A zatim sam opet počeo s ruba točila odbacivati kamenje i dovršavati prolaz. Pomočno sam osluškivao hoće li se opet začuti onaj zlokobni šum i hoće li se opet brlo pokrenuti. I dobro sam pazio da mi iza leda bude očišćena odstupnica, jer se možda drugi put neće naći onakav kamen koji bi razdvojio kamenu lavinu i tako me zaštitio.

PRIJE ŠEZDESET GODINA

Spuštali smo se od Gojtanova doma strom i širokom, nekada dobro utrtom stazom prema moru. Prije nego smo stigli u Mandalinu na samoj obali, susreli smo u Viništinu, zaseoku iznad Mandaline, staru ženu s kudjejjom vune na preslici i vretenom kako prede i usput čuva ovce. Bilo je to prije desetak godina dok je tuda paslo nekoliko stada, jer se sada u tribanjskom cijelom kraju sva stada mogu izbrojiti na prste jedne ruke. Sunce se primicalo zapadu, a mi smo htjeli s njom izmijeniti nekoliko riječi.

— Odakle djeco — reče gledajući nas ispod oka, više prateći vreteno što ga je vrjetala u desnoj ruci.

— S Visočice, bako.

— E, daleko je to, al barem tamo nije toplo kao ovdje.

Tako smo zapodjeli razgovor i saznali da je ona odlazila po sijeno na Visočicu još dok nije bilo ni spomena o Gojtanovu domu. Ovdašnji su podgorci odlazili u te predjele

kositi travu, a onda su žene snosile sijeno sve dovolje, pa i do samog mora, već prema tome gdje je bila čija kuća. Jer trebalo je spremiti sijena za ono nekoliko kišnih i mraznih dana kada bi se ovce janjile da ne propadnu od gladi ni ovce ni janjci.

— A kako to da su samo žene nosile sijeno iz tolike daljine?

— E, takav je običaj, tako je i danas onim ženama koje drže ovce. Muškarci su se morali pogadati sa Šumarijom za travu koju će kositi i utvrditi cinu koju će platiti za nju kao i za pašarinu nakon kosidbe, a mi smo žene uradile sve ono drugo. Di bi muškarci nosili sino! Dosta im je bilo pregovaranja s gospodom. To su bili visoki divani i svima nam se više isplatio da oni tamo side s gospodom uz piće i iće nego da snose sino. Eto, tako je to bilo i tako ostalo sve do danas.

Tako smo saznali da je najbolja trava bila na Stružicama, onoj dolinici ispod Visočice gdje se danas nalazi kišomjer, ali da su kosili i one predjele gdje je poslije izgrađen Gojtanov dom, Jandrinu poljanu i sve druge dostupne proplanke uključujući Veliku poljanu i Jelovac.

Suhu bi sijeno uvezali u zavežanj od oko 50 kilograma i za nekoliko ga sati donijeli do kuća. Takvih je zavežanja trebalo sanjeti i do dvadeset, ovisno o tome koliko je tko imao ovaca. A to je bio isključivo ženski posao. Ni za živu glavu ne bi se smjelo dogoditi da netko vidi muškarca pod zavežljajem sijena. To bi bila neizmjerna sramota i zato je sve do današnjih dana zadržan običaj da muškarac ide uz ženu pod natovarenim sijenom noseći samo kosu na ramenu.

Možda je to tako uvedeno još u ona doba kad je muškarac radi obrane od divljih zvijeri morao nositi pušku ili sjekiru i stalno biti na oprezu ili radi toga što su nekad usput muškarci snosili krišom odsječeno drvo za izradu vesala, za stožinu ili kakvu gredicu. S godinama bilo je sve manje zvijeri, a jačanje lugarske službe sprečavalo je dotada uobičajenu sjeću, no ništa nije moglo izmijeniti uvedeni običaj, da se ta ženska »privilegija« ukine. Drugačije nije moglo ni biti, jer je jedan dio muškaraca odlazio na ljetne radove u druge krajeve. Zato bi se žene dogovorile da zajednički snose sijeno jedne pa zatim druge kuće i tako sve dok bi po obroncima bilo pokošenoga sijena. Usput bi se dobro napripovijedale što im je bila i najveća razonoda.

A onda, točno prije šezdeset godina, poručili su im s druge strane planine da će se graditi velika kuća na Visočici i da će trebati radnika za to. I jedan ih se dio prihvatio toga posla. Nakon izgradene kuće trebalo je još uzidati cisternu, pa drvarnicu, obzidati ono vrelce pod samim vrhom Visočice, kuću opšiti šimlom, urediti okoliš kuće i puteve do nje, a predviđeno je bilo da netko od njih bude stalni čuvan u toj kući. I tako su se opet našli razlozi da muškarci moraju raditi samo one važne stvari kao što su kosidba ili zidanje, a žene takve »sittnice« kao što je, na primjer, donošenje sijena iz planine.

Na Premužićevoj stazi blizu Alančića

Foto: Dr. Ž. Pojjak

Uzduž Velebita u jednom vikendu

DUBRAVKA RAMUŠČAK

ZAGREB

Autobus se uskom šumskom velebitskom cestom, zakrčenom balvanima, polako probija prema Zavižanu. Magla — pokatkada rosi sitna kiša. Susrećemo konje natovarene cjepanicama i po kojeg čovjeka. S njima je lako. Pričekamo da se sklone sa ceste, pa prodemo. Gadno je ako nađe teretnjak natovaren trupcima ili drvom za ogrjev. Onda i on i mi zastanemo u napetoj šutnji. Šta ćemo sada? Kako se zaobići? Pada odluka, mi moramo na »rikverc« do prvog ugibališta, gdje je cesta šira. To zna biti dosta daleko, a i opasno, ali je jedino rješenje. Nakon sretnog zaobilazeњa nastavljamo svoj put, koji nam se i oduljio. Gdje je taj Zavižan? Već je prošlo podne, a krenuli smo iz Zagreba malo poslije šest. Magla je još gušća. Odjednom stanemo, a voda puta vikne: »Stigli smo! Izlaz!« Kako zna kad se ništa ne vidi osim magle? Nekako pokunjeno izlazimo. Vani puše hladan vjetar. Natovaren klipsamo desetak minuta livadom uzbrdo prema nevidljivom planinarskom domu Zavižan pod Vučjakom.

U domu toplo. Naložena je peć. »Jutros je bilo 5°« objašnjavaju ljubezni domaćini, jer je dom, kao što je poznato, i meteorološka stanica. Početak je kolovoza i jučer je u Zagrebu bilo 30°.

Nesretna sam. Evo me već treći puta na Zavižanu, a uvijek po lošem vremenu. I

opet ne ću ništa vidjeti. Muvamo se po domu, svaki čas izvirujemo da vidimo poboljšava li se vrijeme. Ništa. Dosadno? Sto da radimo? Nas nekolicina odlučujemo ići u Velebitski botanički vrt. Za nama se uputiše i ostali. Šećemo naokolo lijepom kamenom stazom. Pomalo je već zapušteno to vrijedno djelo entuzijaste prof. F. Kušana. On je davno umro, a za vrt se više ne brinu tako združno kao on. Ovdje je na jednom mjestu, na bokovima prostranog, prelijepog Modrić-dolca, okruženog smrekama, zasadeno puno zaštićenog velebitskog bilja. Tražimo i naše rijetke endemske biljke sibireju i degeniju, ali ne nalazimo ni pločice s ozнакom, a kamo li biljke. Ali, evo jedne staze strmo uzbrdo. Do nje je oznaka »Veliki Zavižan«. Malo je svjetlje, magla se kanda razrijedila. Složno odlučujemo: »Idemo na Zavižan, a s vremenom što bude!« Počinjemo se uspinjati i ubrzati nas iznenadi zraka sunca probijajući se kroz granje. U krošnjama se pokazao zahukani komadić vedrog neba. »Hura!« — oduševljeno jurimo preko strmine, preko zelene livade, uzbrdo kroz klekovicu, po kamenju na goli vrh. S istoka kuljavu crne magle i prelijeu iznad naših glava, a na zapadu otvorio se divan vidik. U malo zamagljenoj daljini, kao u lijepom snu, po sinjem moru ispružili se ružičasti otoci: Krk, Prvić, Goli otok, Rab, sve u pri-

gušeno zlaćanoj svjetlosti. Već samo zbog toga isplatiло mi se dolaziti ovamo po treći put.

Magle, tjerane vjetrom, na jugu naizmjenice otkrivaju i sakrivaju prostranstva Rožanskih i Hajdučkih kukova, pa dalje u nedogled. Golema i moćna planina! A tu pod našim nogama, kraj jednog kamena, iznenadio nas busen od desetak lijepih runolista. Jasno da ih nismo ni dirali, samo smo ih veselim kliktanjem pozdravili. Snimamo se i udaramo pećate. Silazak, pa onda uspon do vrha Vučjaka, desetak minuta iznad doma. Tamo smo gledali zalazak sunca za tamno magleno obzorje i pomalo se pribjavali sutrašnjeg vremena. Ipak, zadovoljni smo se vratili u dom. Poslije večere pjesma, šale, smijeh.

Naš vrijedni voda puta, Joža Majnarić iz PD Zanatlija, uspio je skupiti nas 45 planinara iz desetak planinarskih društava Hrvatske i Slovenije. U ovom planinarskom Babilonu mnogi se nisu ni poznivali, ali nam to uopće nije bilo važno. Zahvalni smo Joži što nam često omogućava ovakve prekrasne planinarske doživljaje, koji bi nam bili teško dostupni bez njegove organizacije uključujući i prijevoz, jer se u ovo vrijeme autobus ne bi mogao popuniti članovima samo jednog planinarskog društva.

Spavali smo donekle stiješnjeni, jer nas je bilo više nego kreveta, ali nitko nije pirovarao.

Drugog smo dana poranili da krenemo Premužičevom stazom do Alana. Magli ni traga. Vedro, hladno, jaka bura. Idem s treperavom nadom da će konačno vidjeti Premužičevu stazu i — za čas nas je obuhvatila svom silinom svoje netaknute ljepote. Uskomešani vrtlozi strmih i dubokih kamenih vrtića i provalija; razdrte veličanstvene klisure, kao okamenjena pjena olujnih valova, propinju se u burovitom jutru; gotovo crne gустe smreke, izrasle po ponorima i kukovima, samo naglašavaju blještavilo bijelog kamenja, ponegdje kroz kakav usjek nazire se daleko uspavano more. Ostajemo bez daha pred tim čudom prirode. Teturamo pod naletima bure iako je staza gotovo ravna i krasno izvedena. Osjećamo zahvalnost i dušivo divljenje prema njezinu tvorcu, inž. Anti Premužiću.

Gromovača nam je uz put, a nije ni visoka, ali uspon na nju nije baš bila igrarija, jer na vrhu fijuče žešće nego na stazi. Morali smo se grčevito pridržavati za klekovinu i stijene. O ljepoti vidika ne možemo govoriti, jer smo odmah sišli na stazu od straha da nas vjetar ne baci u provaliju. Za kratko vrijeme stigli smo do Rossijeve kolibe. Udaramo pećate i malo se odmaramo. Nešto dalje desetak nas se popelo na Crikvenu. U jakoj buri bio je to pravi mali alpinistički potvat. Valja se popeti možda i više od 30 m uvis po skoro okomitoj stijeni, bez pravog oslonca za ruke i noge. Dobro bi ovdje došao koji klin, ali nema ni jednoga.

Nakon Crikvene, dosadašnji urnebes kamene i crnogorične ljepote u buri, po malo se smiruje u bukovim šumama i travnatim obroncima. Već smo i posustali. Odmaramo se na travnatom usjeku s lijepim pogledom na more, otoke, Jablanac i Zavrtnicu. Nakon pola sata hoda dalje kroz šumu stigli smo konačno i do kuće na Alanu. Za sve prijedeno od doma pod Vučjakom do Alana, trebalo nam je skoro 7 sati, ali smo zato viđeli toliko ljepota, koliko nismo mogli ni zamisliti. Ovdje nas je dočekao autobus i u domu okrepa.

Ubrzo smo krenuli prema Štirovači, lijeppoje velebitskoj dolini bujnih livada, obrubljenoj prekrasnom, visokom, stoljetnom crnogoricom. Usred livade je jako vrelo poznato po odličnoj, ledenoj vodi, donekle iznakaženo nekakvim cijevima, koje vjerojatno služe za odvod vode u šumarske nastambe. Nedaleko odavde je put prema Šatorini, ali se nažalost nismo na nju popeli, jer bi za uspon ovako velike grupe trebalo puno vremena, a mi smo do prije mraka moralistići do Baških Oštarija. Opet smo stisnuti prenoćili u malom prostoru ovdašnjeg sklopišta.

Ujutro smo odšetali do Kubusa, pozdravili fantastične konture Kize, te produžili autobusom u Starograd na kupanje. Okupani i osvježeni, točno u podne, krenuli smo za Tulove grede. I one su bile jedan moj neostvareni planinarski san. Strepila sam hoće li se sada ostvariti. Hoće li se autobus moći popeti na prijevoj Mali Halan, odakle počinje Lika, a malo prije uspon na Tulove grede? Prije nekoliko godina pošli smo autobusom iz Paklenice istom tom cestom prema Tulovim gredama, ali smo ih mogli samo čeznutljivo gledati, jer se vozač bojao voziti strmoglavim serpentinama te uske kamene ceste. Bili su tako lijepi ti kameni nebolični tornjevi nalik na srebrenaste orgulje u monumentalnoj arhitekturi Velebita, pod sjajnim kupolom vedrog ljetnog neba, i kako bih se žalostila da im se ni ovaj puta ne možemo približiti. No naš mladi vozač nije se preplašio, nego nas je vješto manevrirajući dovezao do poznatog burobrana i planinarskih oznaka. »Ipak smo tu!« — uživnuli smo i čudili se okolišu, koji je izgledao kao da je na mjesecu. Svuda naoko lo sama kamena pustoš; golemi krateri neravnna dna, rubova nazubljenih šiljcima, a sve ispresjecano stijenama. Iznad nas se izdigao kameni bastion Tulovih greda kao na dohvati ruku, ali smo se ipak penjali jedan sat. Gore, između njihovih bedema, tornjeva, čunjeva, greda, ipak postoje prohodni prostori, čak i livadice obrasle travom i okružene klekovinom. Bilo je i veranja preko kamenih blokova, ali i divnih vidika na Zrmanju, Novigradsko i Karinsko more. Uživali smo srcem i dušom. Vrijeme je nažalost brzo prolazilo i mi smo se morali vratiti u autobus. Vozili smo se kući sretni i zadovoljni. Putem smo svi pjevali, i vozač zajedno s nama... i ja sam ovim izletom ostvarila svoje davne snove.

Iz dnevnika crikveničkog planinara

VLADIMIR SAVIĆ

CRKVENICA

ONA

Na poziv prijateljskog nam društva »Viševica« iz Bribira priključili smo se bribirskim planinarima na planinarskom maršu »Partizanskom stazom Jasenova — Bribir — logor Kurin — Lukovo — logor Viševica«. Nas nekolicina stigli smo u Bribir autobusom.

Pomalo sa strahom i zebnjom iskočio sam iz zakuhalog Autotransovog autobusa u more vlastitog nespokojaštva. Kao kakav lopov prikriveno sam gledao na sve četiri strane ne bih li raspršio to čudno čuđstvo. Smirenje nije dolazilo niotkuda. Ipak, na popodnevnom maestralu zatreperilo je moje napeto srce istovremeno s lišćem stare pogнутne vrbe ispreplećujući najtanjaniju odu radosti: u hladu vrbe, nogom preko noge, sa zelenom kapicom na kuštravoj glavi, ocrtavali su se meni tako poznati i dragi obrisi. Nema dvojbe, bila je to ONA. Sto je bio uspon, što ona nesnosna vrućina i sparina, težina rukaska, prema onoj neizdrživoj neizvjesnosti u Bribiru — prava pravcata sitnica.

U sumrak stigosmo na Lukovo, gdje nas je čekala večera i pripremljeni šatori za spavanje. Sunce je već dobrano zapalo za horizont ustupajući svoje mjesto zvjezdanoj noći i šumskoj tišini, kojoj je prkosilo pucketanje logorske vatre. Bilo je to radanje jednog neponovljivog i do sada nedozivljene planinarskog ugoda i doživljaja.

I ONA je bila tu. Tu preko puta mene. Dijelili su nas samo plamteći pramenovi logorske vatre, kroz koju sam kradomice posmatrao njeno lice. Vatra se počela sve više razbuktavati, ali ne ona logorska, već ona moja unutrašnja. Hladni ponoćni povjatarac još ju je više raspirivao. O, kakva su se previranja dogadala u meni — razvila se za sve ostale nevidljiva ali divlja borba između vatre i moje neodlučnosti. Ja sam bio samo iscrpljeni pasivni promatrač, svjestan toga da će možda i protiv svoje volje slijepo pristupiti bilo kojem pobedniku tog dvoboja. Neumoljivom snagom topila se moja neodlučnost na vatrenom plamenim jezicima dok se i posljednja nit nije pretvorila u prah i pepeo. Pobjednički zanos vatre nezadrživo me poveo prema njoj. Predložio sam joj, i još nekolicini noćobdija, da odemo na Zagradski vrh dočekati izlazak sunca. Za divno čudo, svi su pristali. O, kako sam bio sreтан! Uzeli smo baterije i krenuli u mrklinu.

Na vrhu smo. Kao nijemi svjedoci pratimo neravnopravnu borbu noći i dana, čiji je pobjednik već milenij godina unaprijed poznat. Tamo daleko, daleko iza Bjelolasice nazire se pobjednički pohod nastupajućeg

dana. Gordo i pobjedosno pojавio se krajčak sunca obasjavši svojom nesebičnom topotom zamagljene šume Bitoraja, Viševice i Smolnika, rosne livade Maševa i Ravnog te naša prozebla srca. Bio je to veličanstven prizor koji zaista ni jednog ljubitelja prirode ne ostavlja ravnodušnim.

Travnatim obroncima Zagradskog vrha krenuli smo umorni ali zadovoljni, neki i kotrljujući se, put naših šatora na Lukovu. Iako mi se činilo da je vrijeme stalno, uz priču o našim dosadašnjim planinarskim putešestvijama rastanak se neminovalo približavao. ONA je morala kući, a nas nekolicina produžavali smo preko Viševice na Burni Bitoraj. Nakon neproslavane noći put je zaista bio naporan. Samo što hodajući nismo spavali. Jedno zadano obećanje strujilo je cijelim putem mojim umornim bićem održavajući me budnim. Kao hladan osvježavajući lahor djelovale su njene riječi: »Jednom me moraš odvesti na Burni Bitoraj.« Bila je to za mene simfonija kojoj nisu bile dorasle ni najbolje šumske ptice pjevice.

Dio »Amfiteatra«

U društvu s tim mislima stigao sam s osatalima u sumrak pred sklonište na Bitoraju. Spužvaste postave u potkrovju obećavale su nam udobno spavanje. Jedva sam dočekao da se zavalim na njih i utonem u san.

Najednom se trgnem iz sna.

Priupitam se je li to stvarnost ili neki jeziv san?

Od nekih stravičnih krikova još mi trnci prolaze tijelom. Odmahujem rukom kako bih odagnao taj neugodni san i ponovo liježem. Nisam ni sklopio oči, kad kod uha začuh onaj isti krik. Osjetivši ga čak u tabanima, preplašeno odskočih. Tik uz glavu proleti mi neka crna duga silueta.

Što li je pak to?

Uspio sam je raskrinkati snopom baterijske svjetlosti. Gledao me je tako ljupko svojim znatiželjnim raskolačenim očicama, da sam mu morao sve oprostiti — bio je to samo jedan puh. Nažalost, ubrzao sam shvatiti da taj druškan nije bio sam. Bilo je tu još nekoliko njegovih veselih prijatelja, kojima je ta noć bila preodređena za noćnu veselicu. Kad oni nešto zamisle to i ostvare; gorka stvarnost stajala je okrutno preda mnom. Znao sam da ih treba sve pobiti ili mi nema opet spavanja.

Što mislite, što sam učinio?

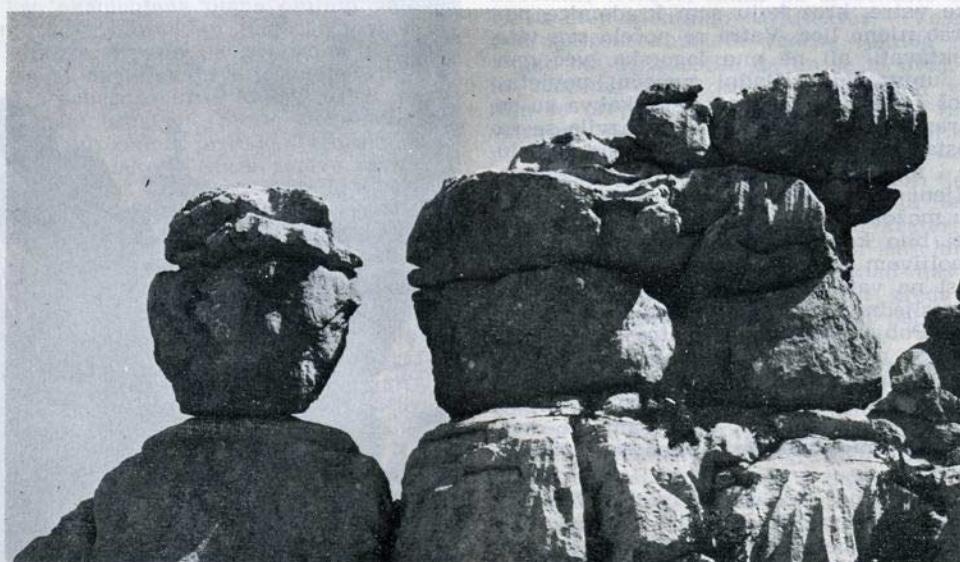
Ako ne znate, pitajte moje upale podočnjake, oni će vam sve razjasniti.

Nakon ovih ne baš planinarskih redaka red je da vas povedem i na jednu istinsku planinarsku turu.

Da krenemo!

Put vas vodi kroz duboku hladovinu strmim nogostupom na sam vrh Bitoraja, nekada staništa runolista. Odmah vam sjeveroistočno ispod vrha za oko zapinje jedna naizgled nezanimljiva kamena barijera u moru crnogorice nazvana Podbitorajske Bi-jele stijene. Molim vas, nemojte se nečkati, slobodno im krenite ususret da se ne biste poslijе kajali što ste ih propustili. Nakon pet minuta hoda markiranom stazom za Javorje skrenite lijevo. Nemojte da vas obeshrabri bespuće, neki truli osjećaj ili poneki šušanj, samo krenite dalje. Nайдете li nakon nekoliko časaka na rasjede u stijenama, embrio nekog klanca, na divovske smreke što svojim zmijolikim korjenima rastu iz ljutog krša, znajte, na pravom ste putu. Najednom iz mora zelenila naći ćete se pred bijelim stjenovitim zidom — kamenom tvrdavom. Ništa naročito, opet su me nasamarili, bolje je da se vratim, bit će vaš zaključak — ali ne dajte se sputati! Zar baš sada da odustanete? Da sam na vašem mjestu ipak bih provirio preko tih zidina. Samo još nekoliko koraka i pred vama će se ukazati splet tako bizarnih i čudnih kamenih oblika.

Poigrajte se i dajte malo slobode mašti!

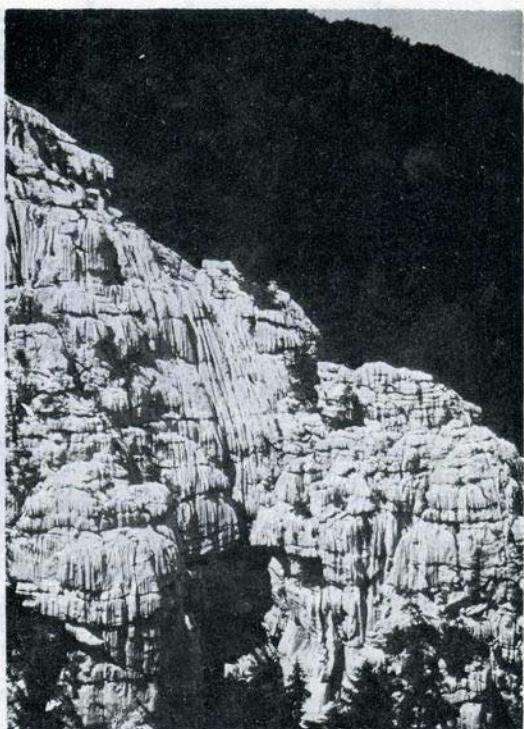
»Imperator« i njegovi dostojanstvenici

U oči vas bode krasna zelena vrtačica kao kontrast bijelim stijenama koje ju okružuju, pravi prirodni amfiteatar, na čijim se kamenim tribinama ustoličio glavom i bradom sam Imperator i njegovi dostojanstvenici, očekujući uskoro dolazak i borbu gladijatora. U amfiteatar ispod slavoluka pobjede i smrti ulaze dvojica preplašenih gladijatora. Znali su da je to njihova borba na život i smrt, da će poraženi krenuti klanjem smrti i biti bačeni u kanjon rijeke kostura, gdje će zauvijek nestati u njenim virovitim vodama.

Ipak, dosta je bilo maštanja, predimo sada malo u stvarnost, jer trebali biste požuriti želite li još danas doći kući. Do stаницe Vrata odnosno Crikvenice čeka vas još podugačak dio puta. Ako imate malo volje za maštanje, ne očajavajte što morate napustiti Bitorajske stijene. Čvrsto im obećajte da ćete im se uskoro vratiti, izbora ćete imati na pretek.

LEGENDA

- Imperator — kameni stijena na vrhu amfiteatra, u obliku glave s kapom-krunom.
- Dostojanstvenici — kameni niz tik do Imperatora.
- Slavoluk pobjede i smrti — kameni prirodni mostić nastao odronom stijene u jedan kameni procjep.
- Klanac smrti — kameni uski klanac dužine oko 8 metara, visine 5 do 6 metara, a vodi do samog predvorja amfiteatra.
- Kanjon rijeke kostura — veliki rasjed sigurno nastao pomicanjem tla.

»Rijeka kostura«

— Rijeka kostura — sklop kamenih litica ponad rasjeda, izbrzadanih takvom kraškom erozijom da podsjećaju na vodene zastore vodopada.

Evo vuka, mila majko!

ANTE JURAS

ŠIBENIK

Prvog travanjskog vikenda, po lijepom i sunčanom danu, oveća grupa šibenskih planinara posjetila je Tulove grede.

Kao i svaki izlet i ovaj je prošao veselo i zanimljivo. Možda ne za sve, jer su novoprimiteni članovi, zbog još nedovoljnog iskustva, zaradili po koji žulj ili nabijen prst na nogama. Ipak se isplatio vidjeti ovaj dio našeg diva Velebita i uživati u ljepotama kamenih oblika, biti na vrhu, pratiti Ivičino spektakularno pripremanje poskoka za jelo, a bogme i kušati ga, a zatim se odmarati na zelenom tepihu Docu poda Tulom.

I baš tu, u Docu, s nama je razgovor podijelio i jedan obrovački pastir. Čuao je oveće stado ovaca i nosio tek ojanjenog jančića. Naš ugodni razgovor prekinuo je međež ovaca koje su dosad mirno pasle desetak metara od nas. Pastirove iskusne oči pri-

mijetile su vuka koji je upravo odnio najbolju ovcu.

Za nas je ovo bilo veliko iznenadenje i uzbudjenje. Znali smo da su vukovi najveća opasnost obrovačkim stočarima, ali zimi. Tada gladni tumaraju padinama podvelebitskih visoravnih, gdje stočari napasaju stoku, i traže mesni zalogaj. Glad ih natjera i u sela, pa naprave pravi pokolj među stokom. Nije mali danak što ga godišnje naplate vukovi u ovom dijelu Velebita.

U obrovačkim selima još se i danas njeđuje stari običaj pokazivanja ubijenog vuka i nošenje od sela do sela. Nose ga »vučji svatovi« ili »vučari« kako bi istakli smjelost čovjeka koji se uhvatio u koštar s ljudom zvijeri, te ismijali i ublažili strah i praznovjerja što su još prisutna u podvelebitskim selima i dijelovima Dalmacije kada je riječ o vuku.

»Vučji svatovi« (vuka je ustrijelio Tome Svračak, prvi s desna)

Ubijenog vuka seljaci »balzamiraju« napunivši mu mješinu slamom i krpama. Nabinju ga na kolac, u ralje mu stave poveću jabuku i iskite ga raznobojsnim vrpcama. Idući od sela do sela zaustavljaju se pred svakom kućom i pjevaju:

Domaćine, dome moj,
evo vuka pred tvoj dvor,
evo vuka mrke dlake,
pa darove uz'ma svake,
evo vuka sa planine,
dajte njemu i slanine,
dajte njemu i novaca,
da ne kolje on ovaca,
dajte njemu runo vune,
da ne kolje ovce žune,
dajte njemu varčak žita,
da ne kolje ovog lita...

Nema kuće koja »vučje svatove« ne druge slaninom, jajima, brašnom i novcem. Oko vučara okupljaju se mještani, ponajviše djeca, gledaju vuka, dodiruju ga, postavljaju brojna pitanja. Vučari i tada znaju zapjetati:

Da b'de vule sluša mame,
ne b' po selu nosa slame.
Da b'de vule sluša čaće,
ne b' po selu nosa gaće...

Iako je vuk ispunjen slamom i nabijen na kolac, neugledan je, ali strašan. Najviše slame nagura mu se u trbuš kako bi izgledao »prežderan« ovčetinom i tako izazivao još veći gnjev promatrača.

»Vučji svatovi« sakupe poprilično vrijednih darova, u novije vrijeme i novca, pa je

vuk često okićen i novčanicama umjesto krpicama. Zahvalni vučari znaju domaćinu zapjevati:

Evo dvora poštenoga,
domaćina veseloga.
Ode će nas darovati,
od boga se radovali.
Ode su nas darovali,
od boga se radovali.
Domaćice tebi fala,
što si vuka darovala.
Ova snaša lipa struka,
darovala dobro vuka...

Kad se vučari namjere na kuću koja ih odbije darovati, što je prava rijekost, oni uzvrate rugalicom:

Ova kuća bukava,
ova kuća kukava.
Domaćin je tvrda srca,
vala noćas nije prca...

I u šibenskom brdovitom zaleđu nije rijekost susresti vuka. Ove zime ubili su ga lozovački lovci na Krtolinu, iznad naše planinarske transverzale. Kažu da je došao s Dinare ili Svilaje. Lovac Tome Svračak iz Dubrave ustrijelio je više puta vuka na Orlovači. Pjevali su tada vučari:

Evo vuka, pa dabome,
ubio ga Svračak Tome...

ili kad se radilo o uspjehu danilskih lovaca:

Evo vuka mila majko,
ubio ga Maglov Marko...

Kako smo se izgubili u Samoborskom gorju

JASENKA FRELIH

ZAGREB

Nedjelja, Nenad i ja smo došli na Črnomerec pomalo zbumjeni, nesigurni. Već u tramvaju opazila sam prvi dečka s planinarskog sastanka i to je bila idealna šansa da probijemo led. Na stajalištu za Samobor bio je ostatak društva, većinom mlađi, i tako smo se lako uklopili. Nakon mnoštva tzv. privatnih izleta, najviše četiri čovjeka, zaželjela sam se prave atmosfere s mnogo ljudi, koji su svi (kao i ja) zaludenici planina. I ne samo planinama, već svakom vlasti trave, svakim cvjetkom, neočekivanim jerezcem, zrakom sunca. (Pronašla sam svoj smisao — »Življenje v naravi«, kako kaže jedan moj »planinarski prijatelj« — pastir na Vršiću). Fešta je počela u prenatpanom autobusu, kako za Samobor, tako i za Smeroviće.

U trenutku kada smo izašli iz busa na zadnjoj stanici, vidjeli smo stotinjak ljudi koji su se uputili na Japetić (to je bila i naša prvobitna zamisao). Nas petero smo se okreplili i pravac Slani Dol. Prvo kojih tridesetak minuta natrag po cesti (bilo je hladno i maglovito), ali čim smo počeli s penjanjem, sunce je pokazalo svoju draž. (Tko se samo malo potruditi, dobije mnogo, a ostali, koji provode nedjelje uz TV i »dekkice«, imaju si-vilo i mrtvilo grada). Naravno, prvo zagri-

javanje je počelo u gostionici, ali tek toliko — 0,3 i »loza« (ja ne!)... Do Slanog Dola treba oko jedan sat, međutim, nama je trebalo mnogo više, jer smo kod nekog križanja umjesto desno otišli lijevo. Tako smo hodali oko sat vremena uzbrdo, uzbrdo... Napokon je netko primijetio da »nešto nije u redu«, pogledali smo kartu i ustanovili grešku. Naravno, bilo je i »onih« koji su tvrdili da treba nastaviti put. Srećom, nitko nije nervozan, jer priroda nas je općinila. Da je sve išlo po planu, zapravo bismo prerano stigli. Usput smo sreli nekog biciklista. Raspoloženi planinar iskoristio je postojeće puteve i napravio »rundu« po Samoborskom gorju. Zanimljivo je bilo, na koga smo god naišli, u bilo kojem dijelu gorja, rekao je da nam do Slanog Dola treba petnaest minuta.

Približili smo se selu u kojem se nalazi Dom »Janko Mišić«. Opet smo imali »problema s orientacijom«, da bi nas na kraju neki mještanin odveo ravno do doma. Poljegali smo po klupama naokolo i uživali u suncu i vidiku.

Nakon planinarske okrijepe, počeli smo sa spuštanjem u Samobor. Vrijeme je proteklo brzo, uz zezanciju na račun »dobro organiziranog planinarskog izleta«.

Ljeto na Krčmarici

PERO ALFIREVIĆ

SARAJEVO

U vrhovima visokih omorika čujemo lahor, iznad njih ljetno sunce žeže, a dolje Sarajevo okovano vrelim asfaltom i usijanim i ustajalim zrakom. Pod omorikama trebevićkim tri izvora: Babino vrelo, Bećari i Krčmarica.

Toplo ljeto »preskočilo« je dalmatinski i hercegovački kamenjar i uvuklo se u sarajevsku kotlinu poznatu po dobrom ljetnom snu, po noćima koje baš tada osvježavaju umornu dušu...

Ostali smo tog dana na Krčmarici, vrelu koje izbjija iz utrobe Trebevića. Do njega se može doći s Brusa ili spustiti se od Dobrih voda, pa i drugim stazama kojima hodaju i svoje zdravlje upijaju sarajevski planinari i izletnici.

Išao je tim stazama i Sidro i njegova Dara i tako je jednog dana iznad mlaza, reklo bi se ljekovite vode Krčmarica, kad je Dara umrla, nastala ploča s natpisom »Krčmarica — Darino vrelo«, da bi poslije Sidrine smrti bilo dodato i njegovo ime. No, nije ono tu dugo ostalo. Nevješta ruka opakog čovjeka izbacila ga je sa zajedničkog obilježja iznad hladnog mlaza. Isto kao što je nemilosrdna sjekira »šipadovaca«, uvodeći ovdje šumski »red«, nadomak velegrada, potamanila nemilice stotine omorika, praveći tako veliku tuberkuloznu kavernu na plućima grada.

Krčmarica, međutim, i dalje grgolji i u danima preskupih primorskih pansiona postaje sve omiljenije izletište. Neki ovdje provode i godišnji odmor.

Planinari su ovdje napravili klupe, stolove, ognjište, malo sklonište, a udubljenje podno ogradijenog vrela Krčmarice pravi je hladnjak u čijoj se bistroj vodi hlađe boce piva, paradajz, kutije sa hranom, šljivovica...

— A ja, eto, — kaže jedan planinar, — pored ovako hladne i dobre vode vučem u rancu pivo!

Ona bi se, zaključili su povodom toga sudionici ovog planinarskog sijela, mogla pakovati u boce i izvoziti u inozemstvo.

— Ovo sve — zaključili su — treba ogradići žicom, pa ako napasnici počnu da kradu vodu, i mitraljeze okolo postaviti, pa je ovdje u miru pakovati i slati u Afriku i Aziju, tamo gdje je umjesto vode greškom iz zemlje šiknula nafta... A na etiketu napisati »Made in Trebević — voda ka' led, zvana Krčmarica...«

Nosili su je više puta planinari u bocama ljudima od medicine da oni kažu valja li voda s Krčmarice. Oni su je gledali, možda i pili, pod mikroskop stavljali, i čudili se gdje ova čudovišna voda izvire...

Tako na Krčmarici teče razgovor. Jedni dolaze, drugi odlaze, treći ovdje ostaju po cijeli dan. Dobri domaćin je majstor Cedo. Kao u pravom TV studiju. Svaki ima svoju priču, svaka je drukčija.

Na redu je, na primjer, stric koji je došao u goste iz grada. Mogli su ga trpitи dan-dva, a onda su počela propitkivanja: Kada ćeš,

Foto: Dr. Z. Poljak

striko, kući, pa kada ćeš kući, i tako cijeli dan... Najprije izdaleka, a onda, bogami, oči u oči! Pa, kad je već tako, striko se odluči: Idem sutra ako kiša ne bude padala... Kad ujutro, spustilo se nebo na zemlju, a djeca bude striku: Poslala nas majka da se s tobom za svaki slučaj pozdravimo i poljubimo. Može kiša i prestati. I — cmok, cmok, cmok... Vidi striko koliko je sati, pa se spremio i čim kapi kiše počnu urijetko da promiču, torbu na rame, pa na prvi autobus...

Eto, i to je tog dana na Krčmarici, uz gromoglasan smijeh, ispričano. On se još ocrtao na licima planinara, a striko je grabio planinskom stazom koja od vrela vodi ka vrhu planine. Da skine, kako kaže, još koje kilo!

Evo i druge priče koja je tog dana »proizvedena« na Krčmarici.

Sjedili planinari ispred doma na Čelini, kad s kolima na puru stiže jedan Sarajlija. Tog dana svak je iz tog društva bio nasmaren, »potrošili« su svu »municiju«, pa im novi gost dobro došao da nastave »emisiju«. Jedan od njih uze dalekozor i počne da »šara« gore po planinskom kamenjaru.

— A vidi, vidi, ko li se ono onako vješt i brzo niz Puhovu ravan spušta u nanulama...?

Jednog ranog jutra na obali Tare

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Most na Tari. Visoki lukovi mosta lebdjeju nad kanjonom, spajajući dvije obale, dve daljine, i strme litice koje su se obrušavale i nestajale u srebrenim valovima rijeke. Gore na nebnu visinu je veliki pun mjesec i sipao srebro po površini rijeke. Čuo se šum vode. Negdje se oglasila neka noćna ptica. I neki zov. Negdje dolje netko je nekoga dozivao onim dugačkim brdskim oooj, oooj, a jeka je odzvajala i nestajala.

— Splavarji se vraćaju — reče Dragan.

Tišina se spustila na nas.

Durmitor je ostao za nama. I Miloš. I njegov Landrower. Još uvijek mi lebdi ispred očiju njegovo nasmijano lice, kao da čujem njegov glas, jasan i razgovjetan:

— Ne reci zbogom, Smiljo, sestro, ne, reci da mi dovidenja, jer znam, i siguran sam, da ćemo se sresti još mnogo puta negdje po ovim našim planinama, ako Bog da i sreća ju načka.

— Nedostaje mi Miloš — reče Dragan.

— I meni, upravo mislim na njega.

— Nedostajat će nam i više, što budemo dalje išli — reče Ljiljana. Imala sam nevjerojatnu sigurnost uz njega dok smo krstarili Durmitorom.

— Nije u nanulama, nego na rolšuama — kaže drugi. De su ti oči?

Jeste, nije, jeste...

Novačnija otvoriti oči i uši i ne može da vjeruje. Uze dalekozor i gleda, gleda, dok ga oči nisu zaboljele. Planinara »na rolšuama« nigdje! Tek tada je vidio da je nasamaren i to vješt. Pokupi se, ali su planinari za sjajnu šalu, ipak, nagradeni pečenim mesom i bocom dobre šljivovice.

Ovdje se smjenjuju eksplozije smijeha. Cini se da su penzioneri, ipak, najveseliji.

— Ne smijte se tako glasno — upozorava ih novi gost — ukinut će vam penzije...

Krompir u šerpi vri, na improviziranom roštilju cvrče teleći bubrezi, mirište kava... Na odlasku, u čuturicu se sipa voda. Prvi povratnik u grad priča:

— Od ove vode, nema bolje za skuhati kafu. Čim dodem kući s planine, eto ti komšija. Ni »dobar dan«, nego svih u glas: Kuvaj kafu...! Pa kako da ih iznevjerim?

Naveč se izletnici razilaze. U ovoj oazi mira poglašena je vatrica, otpaci su pokupljeni, stolovi obrisani. Ono malo hleba i otpadaka hrane ostavljeno je šumskim čistačima — vjevericama i krejama. Kad ne bude nikog ovdje, one će doći i kao prave domaćice premetiti Krčmaricu za sutrašnji dan...

Spustili smo se na obalu Tare gdje je bila koliba splavara. Tu smo namjeravali prenocići.

— To je moj drugi dom — reče Dragan.

— Splavarenje je kao i planinarenje: dvije teške zarazne bolesti. Neizlječive. Jer, tko se jednom spusti splavom niz Taru, duž cijelog njenog toka, taj više nikada ne zaboravlja njene mirne vode, njene brzake, podvodne vrebajuće litice, njene obale i njene ljude. Uvuče se u krv, u srce u dušu. Godinama splavarim, često puta i sam. Slično je kao i s planinarenjem. Eto, tako, kreneš jednom u planinu, dovedu te slučajno, kao Ljiljana mene, pa odes gore, popenješ se, stojiš, vratiš se i onda shvatiš da ti se uvukla ljubav tih i polagana. Zavoliš zauvijek te plavičaste, daleke vrhunce, koji paraju nebesa, strme litice, kozje staze, planinske izvore i šume, i nema ti više lijeka.

— Znam — rekoh. I što više stariš to ti biva sve gore, jer spoznaš da ne možeš niti niz rijeku ni na planinu.

Noge su nam bile u vodi do koljena, a ona je tekla polagano, milujući ih. Na drugoj strani obale, obasjana mjesecinom, žalosna

U Kanjonu Tare

Foto: Dr. Ž. Poljak

vrba je ogledavala svoje lice u srebrenom ogledalu rijeke Tare.

Noć je bila tiha i mirna. Smjestili smo se na tavanu kolibice. Splavari su spavali dolje. Još dugo u noći čula sam njihov smijeh. I zov noćne ptice. I tiho šuštanje lišća u drveću.

Praskozorje. Magla se vukla nad Tarom dok sam se umivala, nestajala je i dizala se poput paučinasog pokrivača. Dragan je već bio pored vatrice, na obali, puhao je i čekao da voda zavrzi u našem malom crnom lončiću u kojem smo uvijek kuhali kavicu za dobro-jutro. Pored vatrice čučali su još neki splavari.

— Ja sam Vuk — reče mali čovo s brkovima poput kukuruzne svile.

— Ja sam Vuk — reče drugi, škiljeći jednim okom na mene. — Vuk broj dva.

— Ja sam Danilo — reče neki grdosija, nalik na medvjeda koji se sprema na skok.

— Ja sam Bogdan — smijao se jedan debeljko.

— A ja sam Huso of Amerika — cerio se zadnji, pružajući mi ruku.

— Ja sam Liza iz Pariza — počela sam se kesiti.

— Ha, ova misli da se ja šalim. Ozbiljno govorim. U ranoj mladosti sam otišao u Ameriku, trbuhom za kruhom, i oženio se... ostao тамо... i, ali...

— Svake godine dolazi ovamo u isto vrijeme, da nas obide, točan je kao švicarski sat — reče čica s brkovima.

— Moram — reče Huso. Naprsto moram. Čim dode ljeto, uvuče mi se neki crv u dušu i ne mogu, moram doći. U početku mi je bilo teško, nisam imao novaca, ali čim sam stekao kapital, svake godine dodem ovamo u isto vrijeme. Ženu i djecu ostavim gore kod mojih ili u hotelu, a ja se svakog jutra točno u pet sati spustim na Taru da popijem kafu sa prijateljima, da popričam.

— Doneše nam kafe za čitav regiment — smijao se čica s brkovima, pokazujući mi kantu koja se nalazila na stolu i veliku kesu šećera.

— Moram — nastavi Huso, — dodem, sjedim i gledam Taru kako teče... Skupljam energiju za iduću godinu dana, poput grčkog boga kojem je zemlja davala snagu, a čim bi odskočio od zemlje, snage bi nestalo. A najgore mi je kada zasja mjesec nad Njujorkom, obasja nebotične sive i sumorne, bulevare kao tunele, tada osjetim bol i čežnju za domajom, za rodnim planinama, za osamljenim proplancima, za vama svima i za ovim našim jutrima, tada mi se nešto teško spusti na dušu i tada... tada zatvorim oči i vidim Taru kako teče, čujem šum njenih voda i to mi daje snagu da izdržim.

Vatra je gorjela. Kava se kuhalala. Svi smo šutjeli. Opet su stigli neki momci, donijeli suharaka, uzeli bi lončić, napunili ga vode i čekali da uzavre. Zadnji je stigao neki momak na motoru, pozdravio se, čučnuo pored vatre, izvadio iz džepa malenu džezvu, stavio na vatru, napunivši je vodom.

Bilo nas je desetak. Neki su srkali kaficu, drugi čekali svoju vodu da uzavri, neki dimili iz cigareta, neki iz lula, a jedan iz nekakvog kamiša dugačkog do zemlje, samo je čica s brkovima poput kukuruzne svile motao nekakav debeli papir, pljuckao u njega, lizukao ga, oblisivao, zamatao, dok konačno nije napravio nekakvu kobasicu, pa je pripalio. Od crnog dima nestalo mu je lice.

Šutjeli smo. Tara je mrmorila, žuborila, udarala valovima tiho o obalu, splav se polako ljujala, a nad vodom se vukla maglica kao razderani vuneni pokrivač. Bilo je jedno od onih jutara kada se osjećaš sretan, smiren, ostavljen, izvan vremena i prostora. Vrijeme kao da je stalo. Neki mir i tišina se uvukli među nas. Naša lica su izgledala tako smirena, sretna, zadovoljna.

Stisli smo se jedan uz drugog pored vatre koja je dogorijevala i obasjavala zadnjim plamenom naša lica — toga ranog jutra na obalama rijeke Tare.

Nesreća na Triglavu

ANKICA MATOŠIN
SIBENIK

Petog kolovoza 1988. krenula je skupina članova PD »Kamenar« iz Sibenika na Triglav. Prognoza vremena — kiša. Treba nositi puno opreme: za kišu, sunce, hranu za 6–8 dana, jer namjeravamo obići više vrhova. U grupi su: Ivica Jerković te Vinko, Vladimir, Zdenko i Ankica Matošin. Svi su dobro raspoloženi, veseli. Od Sibenika do Jesenica stižemo noćnim vlakom, od Jesenica do Mojstrane nastavljamo autobusom. Mojstrana divna u suncu, cvijeću, zelenilu, čista kao djevica. Šestog kolovoza stižemo kroz dolinu Vrata do Aljaževa doma (1015 m). Osoblje ljubazno, daje nam sve što tražimo. Tu ćemo noćiti. Sobe čiste, nema buke, iako nas je puno i iz mnogih evropskih država. Nema neprilika, nema plaćanja unaprijed, jer to su planinari — poštjenje i povjerenje na prvom mjestu.

Idućeg dana u 7 sati krećemo dalje — cilj je Kredarica (2515 m), dakle, treba 1500 m svladati u jednom dahu s teškom opremom. Naprtnjače su nam teške po 20 kg. Odlučili smo krenuti prvom markiranom stazom na koju naidemo. Na našu nesreću bila je to najstrmija, bez života i bez vode. Na početku staze stoji obavijest: 6,5 sati do Kredarice. Kako smo mi imali mnogo opreme, trebalo nam je devet sati.

Iscrpljeni, premorenici došli smo u dom. Djevojka na recepciji dočekuje nas s osmijehom, konobar isto tako, dragi mu je da smo s mora, iz Sibenika usred ljeta došli na Triglav. Dom pun planinara — sve vrije kao u košnici. Ima i trogodišnje djece. Skupina slijepih planinara taj je dan otišla na vrh i vratila se. Divno je vidjeti cijele obitelji stranaca, s jatom djece, kako idu na vrh vezani jedan za drugoga. Simpatičan konobar stvara sve što želimo. Dom na Kredarici kao hotel, velik, uredan, osoblje na visini, kućni red se poštuje. Poslije tople večere otišli smo na spavanje. To je bilo pravo spavanje!

Idućeg dana nastavljamo prema domu »Planika«. Bole mišići a naprtnjače uvijek jednako teške, čini mi se još teže. Jutro divno sunčano. Za jedan sat smo u domu »Planika«. Dočekuje nas ljubazna domaćica. Nudi čaj, kavu, sve što ima daje. Još nije gužva jer su planinari na stazama. Ostavljamo svoju opremu u domu i u osam sati krećemo na vrh Triglava.

Sunce već peče, znoj probija, koljena škripe, ali mi polako i sigurno svladavamo uspon: čas klin, čas sajla i za dva sata smo na vrhu. Svi sretni. Pogled do Italije i Austrije i na divnu Sloveniju. Dolina Vrata i Mojstrana su kao na dnu kotla i čudimo se kako smo se popeli tom strminom. Kada sam se nagledala te ljepote uzimam dnevnik i podem prema kutiji da udarim pečat. Jedan korak do kutije, cipela mi sklizne s kame-

na i dogodila se teška nesreća. Pukla mi je potkoljenica i obadva zglobo izletjela van. Nije bilo ni pada ni udarca, obično klizanje na glatkom kamenu visokom jedva pedalj.

Bilo je toga jutra na Triglavu oko 150–200 planinara. Svi su htjeli pomoći. Najprije su mi pomogli naši planinari iz Sibenika, a onda mi je nogu imobilizirao jedan planinar, ne znam od kud je, bio je sa suprugom. Taj isti bračni par otišao je na »Planiku« i odozdo po planinarima poslao dvije litre napitka cedevita. Želim da mi se javje ili da me posjeti u Sibeniku. Trebalo je javiti na Kredaricu da sam stradala. To je učinio moj sin Vladimir. U meteorološkoj stanici dao je podatke a oni su ih poslali u Jesenicu. Vladimиру su dali jednu deku da nosi meni na vrh, jer je kamen na kom sam ležala bio tako hladan da mi je hladnoća već prodrla do kosti. Vladimir se u roku od dva sata spustio na Kredaricu i ponovo popeo na vrh s viješću da će po mene doći helikopter za tri sata.

Dok smo ga čekali, planinari su se skupljali oko mene. Svi su htjeli pomoći. Bračni par iz Poljske spuštao se na Kredaricu, ali su mi prije odlaska ostavili svoje vjetrovke da ne promrzem. Nije im bilo važno hoću li ih moći vratiti, važno je bilo samo da pomognu. Planinari iz Njemačke, Francuske, Holandije davali su mi tablete protiv bolova, Talijani čokoladu, Česi i Austrijanci kekse. Neki Holandanin izvadio je iz džepa astrofoliju koju upotrebljavaju astronauti i pokrio me njom da me zaštiti od sunca. Svi su snimali jedni druge i čekali da vide kako će meni biti pružena pomoć. Pratili smo kretanje oblaka. Do 14 sati nebo je bilo čisto, a onda je zapuhalo i odnekud se stvorili oblaci. Na planinarskim licima vidjela se zabrinutost, znali su da će promjena vremena i da ne smiju ostati na vrhu.

Oko 15 sati čuli smo helikopter, ali su oblaci bili toliko gusti da ga nismo ni vidjeli. Nismo znali što se dešava ni iznad nas ni ispod nas. Nemir se uvukao među planinare, ali nitko nije napuštao vrh Triglava. Oko 16 sati na vrh su došli spasavaci s opremom za spašavanje, njih petorica. Nisam vjerovala svojim očima, oni su došli po mene. Plakala sam od sreće, od bola, od vrućine i studeni. Pitala sam se kako oni mene misle spustiti na Planiku. Oni su se smješkali i tješili me. Jedan je rekao da neće biti lako s obzirom na moju težinu od 70 kilograma, ali da će me spustiti. Spustili su me, odnosno donijeli, kroz maglu, kišu, led, grmljavinu, iznad provalja na sajlama, klinovima, sipinama gdje je svaki čas mogao netko da nastrada — ne jedan nego svi. Ali mladi momci iz one divne Mojstrane donijeli su me na Planiku, mokru od kiše, znoja, preplašenu i za njihove živote, ali donijeli su me do he-

likoptera. Svi su bili sretni, a ja ostala bez riječi.

Čudila sam se tim hrabrim momcima da se bave tako teškim i opasnim poslom. Ne-mam dovoljno riječi zahvalnosti, jer to što oni rade graniči s nemogućim. Zna li itko čime se oni bave i kako to rade? Ja sada znam i nikada ih neću zaboraviti. Strepe li njihove majke i žene kada oni idu u planinu? Donijeli su me do helikoptera (mili-cijskog iz Kranja), smjestili me i udaljili se. Jedan od njih mi je poslao poljubac kao da me želi ohrabriti. U helikopteru je mlađ vozač i liječnik za pratinju bolesnika. Do Jesenice samo jedno pitanje: »Bojite li se?« Ne plašim se, strah je sav ostao na Triglavu s dečkima iz Mojstrane. Iako mi se želudac stiskao od bola, na ništa drugo ne mislim nego na momke iz »Gorske službe spašavanja« iz Mojstrane. Postoje li oni stvarno ili su samo san? Gdje žive, rade, kakve su im majke, žene, djeca? Ništa mi nije jasno. Molila sam ih kada je na Malom Triglavu počelo grmiti i predložila sam im neka me ostavite, jer je bolje da ja sama stradam nego svih zajedno. Počeli su se na to smijati i hrabriti me da će sve biti u redu. Bilo je tako kako su rekli petorica hrabrih iz Mojstrane (ni imena im ne znam).

Pohod na Triglav

IVO TADIN

KAŠTEL KAMBELOVAC

Već duže vrijeme, uvijek kad pravimo plan izleta za slijedeću godinu, planiramo uspon na Triglav, i uvijek nam se dogodi da nam to ostane samo želja. Međutim, prošlo ljetо čvrsto smo odlučili da tu želju i ostvarimo. Prvo smo odredili datum, a zatim i s koje ćemo strane krenuti. Dogovor je pao da se krene 3. rujna i da se ide do Bohinja. S obzirom da u Staroj Fužini kod Bohinja tvornica »Jugovinil« ima svoje odmaralište, računali smo da će nam i to biti olakšavajuća okolnost. Sto se više bližio taj dan, sve smo se češće sastajali i sve više razgovarali o Triglavu.

Napokon je došla subotnja večer 3. rujna i nas 12 članova planinarske sekcije »Ante Bedalov« iz Kaštel Kambelovca krenuli smo vlakom iz Splita za Ljubljani. Iz Ljubljane autobusom do Stare Fužine na Bohinju, gdje smo stigli u nedjelju poslije podne. U »Jugovinilovom« odmaralištu smo ručali i poslije odmora zaputili se prema dolini Vuje. U kući u dolini Vuje smo prespavali i ujutro nastavili ka kući na Planiki.

Prvi dio puta prošli smo bez poteškoća, a onda nas je dočekao sipar i visina od preko 2000 metara. Zrak je bio rjedi i brže smo se umarali, pa smo pravili češće odmore. Pred

Helikopter se spustio na bolnički krov u Jesenicama. Liječnici, sestre, svi su na nogama, čekaju već nekoliko sati da me preuzmu. Za tri sata sam bila pregledana, slikana i operirana. Sve su to radili po noći, jer sam bila kasno dovezena. Ujutro se budim u maloj čistoj sobi sa tri kreveta.

Operacija je završena, ugrađene su pločice, žice, vijci i što ti ja znam što sve još. Noga zavijena, ali boli — natečena je. Na viziti sestra Marija skida zavoj da kirurg može vidjeti ranu. Za mene šok: noga rezana, pa sašivena s vanjske i unutrašnje strane. Posjećuju me doktor Fabijan, Lah i još neki, tvrde da su mi napravili lijepi sitni bod, te da će noga biti opet lijepa. Ne smeta ih što ne govorim slovenski, sve razumiju i oni i ja. Dvanaest dana sam bila na dječjoj kirurgiji. Sve što sam tražila dobila sam, čak su mi neke stvari i sami nudili.

Grad Jesenice i njegova bolnica mogu se ponositi takvim stručnjacima, a kirurzi mogu biti sretni što imaju takve sestre i domaćice u svom odjelu.

Hvala im za sav trud i pomoć što su mi je pružili, neka s ponosom kažu da rade u Splošnoj bolnici Jesenice.

sam mrak stigli smo u kuću na Planiki, gdje smo našli sobe za spavanje. Uslijedila je večera, bilo je i pjesme, a poslije svega otisli smo na spavanje. Teško je bilo zaspati. Razmišljali smo o sutrašnjem danu, susretu sa sajlama, klinovima, strminama i, naravno, o najvišoj točki Jugoslavije.

Jutro 6. rujna, dan koji smo dugo čekali. Uzeli smo najpotrebnije stvari i oko 7 sati zaputili se prema Triglavu, vrhu na koji bi se svaki planinar želio ispeti. Penjali smo se u koloni jedan za drugim, dostojanstveno, skoro u groboj tišini. Usporili smo tempo, htjeli smo vidjeti što više oko sebe, tako da smo se na vrh ispeli za otprilike dva sata. Na vrhu je nastalo čestitanje, ljubljenje i veselju nije bilo kraja. Kada smo došli k sebi od uzbudjenja, udarali smo pečate u planinarske dnevničke i slikali se uz Aljažev stup.

Potom se nas deset, koji smo na sebi imali majice »Trka s vremenom«, slikalo posebno za »Slobodnu Dalmaciju«, te smo se na taj način uključili u humanitarnu akciju za gladnu djecu svijeta.

Sutradan smo se uputili za Staru Fužinu, gdje su nas dočekali radnici »Jugovinila«, koji su nam odreda čestitali, pa smo svi skupa nazdravili za postignuti uspjeh.

Oluja na Ljubišnji

DOKO OSTOJIĆ
Kragujevac

Namjeravamo da konačimo u Gradcu. Put nas vodi niz selo Glisnicu — malo cestom, malo livadom, a malo šumom. Iako je teren izvanredan, ja sam se sve teže kretao. Pomišljao sam i da odustanem. Pljevlja su pred nama, a vozila iz Goražda nailaze svaki čas. Računam u себi: ako se dalje ne mogne pješke, moći će autobusom. Ali, kako da ostavim Ljubišnju, gromadnu planinčinu u koju sam neprestano buljio idući niz Boljanice i Glisnicu i unaprijed se radovao kako ēu bar malko da zavirim u njene tajne. Bogato zeleno runo i goli vrhovi neodoljivo me privlače. Kao svoj dom. Tada se sjetih stihova Boška Pušonjića: »Kad god idem nekoj gori, tad iz mene progovori — Ideš pravo svojoj kući«, a on je baš iz ovoga sela i bezbroj puta je, kao dječak i odrastao čovjek, promatrao Ljubišnju. Kad je pisao ove stihove; vjerujem da je baš na nju mislio. Činilo mi se da mi je samo da se dokopam planine lako bih dalje: zamirile bi mi se rane! Ljubišnja tajno utječe na čovjeka — snaži ga i liječi. Samo da je doguremati do Grada, a jutro je pametnije od večeri i nešto će se izmislići. Važno je da je Ljubišnja pred nama, ili mi pred njom i bez čuda se nećemo mimoilaziti. To me primorava da se upornije nosim s nezgodama — žuljevima na prstima jedne noći.

Kad se otrgnem željama i osvijestim, u jedno sam siguran: ako me nogu bude boljela i sjutra kao sada, bit će svršeno sa mójim daljim pješačenjem. Puće mi žulj, krv okvasi čarapu, pa me obuća vrijeđa i boli kao da je sagorijev! Kud će nevolja nego k svojoj sestri! Uvijajući se i čuvajući žulj povrijedih koljenog koje me je i prije poboljjevalo. Sad me boli ista noga i u prstima i u koljenu, ne mogu da se oslanjam na nju. Počeh zaostajati. Klecao sam i stenjao dok najzad ne sjedoh. Vidim, ovako dalje ni koraka. A sve zbog neudobne obuće. Zoran se povrati čim vidje da sam sio. Zabrinut je.

»Šta bi, Baćo, zar je dotele došlo?«

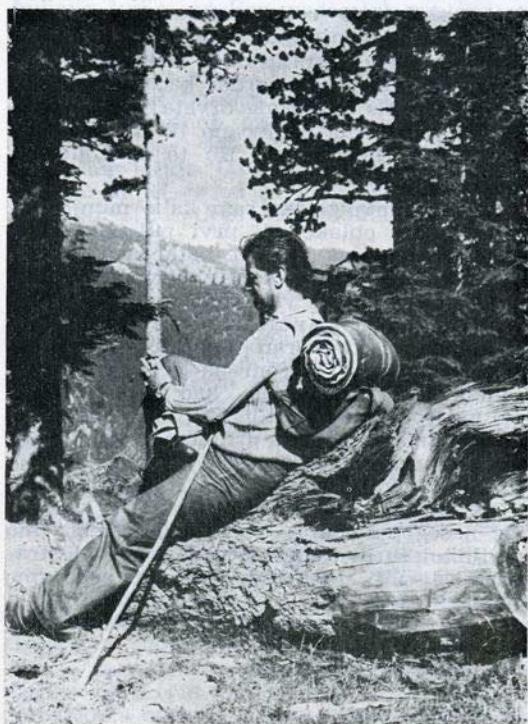
Pomože mi te zavojem utegnuh koljeno, pa previh prst i promijenih obuću. Strph u torbak vražje tene i obuh nešto komotnije cipele, ali žulj smeta i smeta. Poslije stotinak metara ponovo sjedoh. Izuh se. Uzeo tenu koja me je nažuljala niz Čiglu, stadoh na nju i privezah je kaiščićem za nogu. Prsti ostadoše slobodni. Sad se moglo laške ići, ali sporo i koliko? Ipak, u takvoj obući, u privezanoj teni, sišao sam pred kraj toga dana u Gradac.

Ljubišnja prema nama naprečac se uzjogni. Na njene vrhove, i to neobično brzo, navukoše se oblaci: debeli, crni, puni nepo-

gode. Nastupali su temeljno niz planinu sa strašnom tutnjavom razlučenih gromova. Legoste po njoj kao da joj neko navuče pokrivač i prekriše bezbrojne doline i visove. Sakriše joj grudi i bokove. Nesta pod njima zelene nevjeste Ljubišnje kao da je nije ni bilo. Samo joj se, kroz guste mlazeve kiše, još nazirao tamni pojaz podnožja. Ljubišnju kao da je usud predodrio za nasilnu obljuhu. I nebo je izdade — prevuće se večernjom tminom. Sumrak pritisnu okolne dolove i bregove iako je do noći ostalo bar još dva sata.

Po planini, međutim, tutnje gromovi i sijevaju munje, a uokolo se sve utišalo kao da očekuje smak svijeta. I ptice bježe od Ljubišnje uz prodorno kreštanje. Neke nas prelijeću, a neke se skrivaju u okolno šipražje i grmlje — spremaju se da istrpe nepogodu!

Gromovi ne prestaju, a i munje učestaše. U jednom trenutku kao da krenuše u završni juriš: prolama se i slijeva po cijeloj planini, muti se i plamti u runu oblaka. Planina se ne vidi, ali ječi gora, ječi nepogoda, ječi i priklještena Čehotina. Lomi se odjek gromova

Kratki predah

u njenoj kolijevci, pa se smiješala tutnjava i ne zna se gdje to više prolama: gore u planini ili dolje u koritu rijeke!

Stenje Ljubišnja, plaća neke stare račune, ispašta grijeha. Na nju se ustrijemilo sve: oblaci, gromovi, munje, pljusak kiše, mrak! Naročito munje. Kao da je pribijaju u glavu. To čudo nikada prije nijesam vido. Ni jedne vatrenе strijele ne vidjesmo da je sinula koso, da krivuda u oblacima, da se u njima isprazni i ugasi, nego svaka oštra i prava kao kopanje i kratka kao kopanje strmoglavu se zabada u planinu. Put im je kratak, vrlo kratak. S visoravnim promatramo taj urnebes, tu čudnu ustremljenost razlučenih munja iz košmara crnih oblaka zgomilanih po planini. Svejednak grmi i svejednak, čas ovdje čas ondje, sijevaju strelice munja. Zapravo više i nije bilo grmljavine, nego neprekidna ieka i samo bljesak, samo sijevanje munja. Odvezala se vreća u kojoj su bile zatvorene, pa sad kao bjesne zmije sike po cijeloj planini, strelovito je ubadaju i ujedaju — smiruju se u njedrima ranjene planine. A kiša u mlazevima lije i pljušti. Prema nama nastupa u zavjesama, u mlazevima. Mlaz za mlazom kao čete u borbenom poretku. Čudan i stravičan prizor. Misliš, dokle to dospije sve će sravnati.

Pola sata vesela Ljubišnja, razoružana i nemocna, podnosila je ludilo munja, grmljavine i kiše. Valjda zato što su oblaci pali po planini, leže po njenim prodolima i kosama, elektricitet se najkraćim putem prazni u vrhove četinara. A bilo je zadivljujuće gledati i slušati tu resku tutnjavu gromova i strelovito sijevanje munja. Katkad nas je od strašnog treska zaplijuskvao snažan talas — pravi udar uduha u grudi kao rukom. Donosio je miris opaljenog drveta. Ko zna koliko li je stabala iscijepano ili naranjeno u ovoj orgiji nevremena. No to se Ljubišnji neće ni poznati!

Bezbroj puta gledao sam kako munje paraju nebo i oblake, ali prvi put sam video kako se sve, ama baš sve botke ustremljaju u zemlju kao bačena kopnja. I sve su kratke, pa su najviše ličile vatrenom kopnjima. To je neobičan, rijedak, nesvakidašnji prizor. Prizor iz bajki, a stvaran. Veličanstven i stravičan! Bili smo srećom na pravom mjestu odakle smo nesmetano, kao na filmskom platnu, sve šutke pratili. Bili smo općinjeni. Zoran mi je jednom prilikom rekao, pošto smo se vratili s ljetovanja, da mu je neka ljutina i ubojstvo munja na Ljubišnji ostala u sjećanju kao najimpresivnija slika sa cijelog našeg putovanja. Tada se nijesmo samo divili toj surovoj igri prirode i njenoj stravičnoj ljepoti, tom čudu prirode, nego smo

mislili je li išta u planini preživjelo onakav juriš. Mene, koji sam rođen i živio među planinama baš u blizini Ljubišnje, čak je zbulilo toliko bjesomučno orgijanje oblaka.

Bili smo na goleti i sa zebnjom smo očekivali nalet stihije. Jer, sve to: oblaci, munje, kiša, gromovi — nastupalo je pravo na nas! Ja sam se potajno nadoao da će se vrag istreštati u planini pa će nas sresti sa smanjenom snagom i ublaženim bijesom. A mi, kao iz inata, gledamo šta se dešava i idemo usret nepogodi!

Na samoj strmini iznad Gradca susrete nas bedem kiše i tmine. Srete nas uljev, proljev, pljusak vode kao iz kabla, kao da iz zemlje kluča. Svezali se mlazevi iz oblaka za zemlju, ali bez sijevanja munja. Kako li je tek bilo u Ljubišnji? Kiša do nas nije dospjeja onom žestinom, a bi ukratko: utanji i usitni. Više je lilo s grana drveća nego iz neba. Ličila je na bezvoljnu izvidnicu koja bez ubojitosti i oslonca na glavninu, više po inerciji, nastavlja napredovati dok se sasvim ne istopi. Čim joj nesti zloče, okrenu se u toplu ljetnju kišicu, u onu koja se želi, koja prija i koristi. Pod njom čovjek skida kapuljaču da ga pomiluje, pod njom se čobani igraju.

Iako smo i do sada prelazili više planina po kišnim i vedrim danima, ovo je bilo prvi put da nas susrete tako jaka kiša. A želio sam je da bih provjerio sigurnost naših ogrtića koje smo sami sašili. Šteta što se protiv nas, posebno protiv mene, udružilo toliko nezgoda, te sam više mislio na svoje noge nego na sva čuda oko nas i sve ono što će nas susresti.

Idemo polako niz šumu, a mrak kao tijesto. Ispod nogu teku potočići. Još pomalo kiši, a mi gacamo blato i pipamo put da ga ne izgubimo. Rukama smo štitili oči od granja. Približavamo se Gradcu. Naselje leži u văli na samoj obali Čehotine. Novo je, izgrađeno na goloj ledini, pa je neobično da se u njemu ne može vidjeti ni jedna stara zgrada. Uskoro ugledasmo njegova svjetla — grozd svjetala u mrkoj noći. Čini se da je varka, fatamorgana. Ta svjetla su nam vodič da ne možemo zalutati. Samo da pogledamo most na rijeци.

Pa ipak, nijesmo pokisnuli. Naši prekrivači od zaštitnih najlonskih vreća za fotelje, uspiješno su izdržali probu i odoljeli pljuskuru. Nama su odgovarali i što su laki, a u torbacima ne traže mnogo mjesta. Kad smo priklazili naselju, kiša sasvim prestade. Mi spakovasmo prekrivače i u hotel upadosmo sasvim suhi. Rijetki gosti sa zanimanjem su nas gledali — čudili se otkuda sad ovi u ovo doba. Izronili iz pljuska, a suhi! Jedino su nam obuća i hlače do koljena bili mokri.

Planina Ilica – neizbrušeni dragulj

Ing. ALEKSANDAR DAMJANOVIĆ

NOVI SAD

Skupina od 23 planinara, članova PD »Železničar« iz Novog Sada, krenula je krajem svibnja da obide lijepe, ali malo pozne krajeve zapadne Bosne.

Počelo je loše. Vlak iz Subotice ka Beogradu kasnio je. Na zadarski vlak u Beogradu stigli smo bukvalno u posljednji čas. Za prelaz iz jednoga u drugi vlak ostalo nam je samo četiri minute! Smjestili smo se. Poslijе obilne večere, zalivene ponekim gutljajem pića (zbog »boljeg varenja«), zaspali smo.

Izlazna stanica je Strmica. Vlak stiže u Strmicu ujutro oko četiri i trideset. Voda puta prvi se probudio i kontrolira stanice. U Ličkoj Kaldrmi provjerava jesu li svi budni i spremni za izlazak u Strmici, jer vlak na ovoj stanicu malo stoji. Strmica nam je sljedeća stanica. Vlak se zaustavlja. Pošto smo u zadnjem vagonu, a i mrak je, stanica se jedva nazire. Brzo izlazimo, ali ipak presporo. Vlak kreće. Neki iskaču. Prebrojavamo se: ima nas samo 14. Komentiramo: Tako im treba kada su spori. Sada će morati iz Knina da se vraćaju i izgubiti čemo sigurno sat-dva. Sto se tu može kada su tako nespretni!

U tom prigovaranju stižemo do zgrade stanice. Netko pogleda pa reče: »Gle, pa ovo je Bosanski Drenovac.« Zastajemo, zabezknutni. Greška je, ali naša. Nije onih devetoro što su ostali u vlaku pogriješilo, već mi. Sta uraditi? Nema druge, već krenuti pješke 8–9 km do Strmice, gde nas u 5 sati čeka autobus i ostatak društva. Otpovnik vlakova uštedi nam neplanirano pješačenje, obavijestivši nas da za četrdesetak minuta imamo sljedeći vlak u istom smjeru. Stigosmo u Strmicu. Ostatak skupine s vozačem autobusa nas čeka. Počinje smijeh, podjela cvijeća što se nismo izgubili i komentar: »Grupu ne treba da vodi onaj tko slabo vidi i ne razlikuje Bosnu od Dalmacije. (Strmica je u Dalmaciji a Bosanski Drenovac u Bosni)«

Sjedosmo u autobus i krenusmo za Bosansko Grahovo. Uza smijeh i šalu ispostači se da devetoro, koji su nas tako nadmoćno dočekali, nisu u Strmici sišli zato što bi znali da treba ići još jednu stanicu, već zato što su bili spori i nespretni: nisu uspjeli otvoriti vrata na vagonu, pa nisu sišli iz vlaka gdje i većina društva.

Poslijе odmora u Bosanskom Grahovu, nastavimo za pećinu Ledenicu kod Resanovaca na putu za Drvar.

Pećina je otvorena za posjetioce tek prije deset godina, iako je mještanim poznata od davnina. Zapravo postoji više pećina: Čadava, Vodena i druge, ali za posjetioce je uredena samo Ledenica. Bogatstvo nakita u pećini je golemo. Dvorane su pune stupova, stalaktita i stalagmita. Stručnjaci tvrde da je koncentracija pećinskog nakita po jedinicama površine veća nego u Postojnskoj jami. Ledenica je znatno manja od nje, ali baš

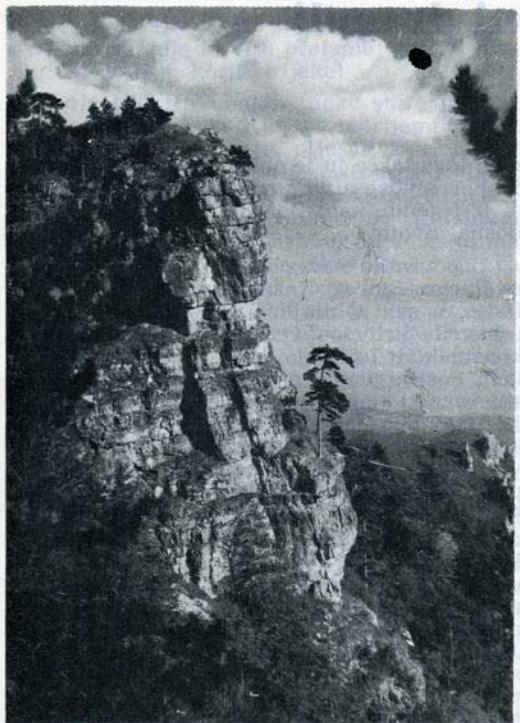
zbog toga lakše ju je obići. Sva imena za dvorane i kipove uzeta su ili iz naše historije ili iz legendi, kao: Baš Čelik, dvorana Mlada Bosna, Svatovi...

U povratku navraćamo u rodnu kuću Đure Pucara-Starog. Nažalost, bila je zatvorena. Dalje, u selu Obljaju, obilazimo rodnu kuću i Gavrila Principa. Ona je otvorena, ali u rekonstrukciji (mjenja se krov, odnosno »šimla«). Poslijе prijedenih petnaestak kilometara stigosmo do prekrasne doline Tičeva. Ravna je i travnata kao dlan. (U NOB-i je korištena kao aerodrom!) Okružena je sa svih strana visovima obraslimi četinarskom šumom. Ispred nas, ka istoku, uzdiže se stožasti vrh Satora, prošaran ostacima snijega! Pejzaž kao da smo u Švicarskoj! Poslijе još petnaestak kilometara, od kojih jedno 7–8 kroz šumu, uz stalani uspon stigosmo do Šatorskog jezera. Prije toga smo uz pomoć motornih pila morali izvaljano drvo da sklanjamo s puta. Jezero je dugoljasto, smješteno uz strme visove Babine grede i vrha Šatora. Voda tamna, ali bistra, i u njoj se kao u ogledalu ocravaju okolini vrhovi. Na zapadnoj strani jezera dva izvora i jedan potočić dužine dva-desetak metara hrane vodom ovaj planinski biser.

Smještamo se u motel »Runolist« na ivici bukove šume, udaljen pedesetak metara od jezera, s divnim vidikom, kako na jezero, tako i na vrhove i planinsku gredu što se nadnijela nad njega. Motel je pod upravom »Gradine« iz Bosanskog Grahova i otvoren je samo u ljetnoj sezoni. Ima sedam soba s oko 20 ležaja i još tri zidana bungalova sa po sedam ležaja. Ukupan kapacitet je oko 40 mјesta. Motel je od drveta, izgrađen u planinskom stilu. U prizemlju ima veliku salu s kaminom.

Poslijе odmora krenusmo oštrim usponom pored jezera ka prijevoju između vrha i Babine grede. Po izlasku na prijevoj nastavimo blažim usponom preko livada ka vrhu Šatora (1872 m). Usput smo nailazili na nekim mjestima na staru, pretpotpotpnu markaciju. Očigledno više godina nije obnavljana. Srećom, orijentacija nije teška, jer se od prijevoja vrh stalno vidi. Poslijе sat i četrdesetak minuta bili smo na vrhu. Uživali smo u divnim vidicima na sve strane. Vidjeli smo Livanjsko polje, Cincar, Dinaru, Vrijenac, Ilicu...

Oko šest uveče vratimo se u motel, poslijе dva i po sata pješačenja. Tu nas je čekala supa domaćice Boze i naše najstarije planinarke Sofije. Do mraka obišli smo jezero, pili vodu sa izvora, prali oči u nedalekom i poznatom Bulinom vrelu, koje po predanju liječi vid. Po legendi, jedna bula je progledala opravši oči na izvoru, te otud osnade ime izvora Bulino vrelo.

Na rubu Velike drage

Foto: Dr. Z. Poljak

Poslije večere, uz upaljen kamin, nastalo je veselje, pjesma...

Nedjelja, ujutro. Lijep dan. Autobus nas vozi ka Bosanskom Grahovu i dalje k Ilici (u narodu ovoga kraja često se kaže Ulica). Skrećemo u Resanovcima ka Ličkoj Kaldrmi. Vozimo se makadamskim putem do barake na oko 8–9 km od Resanovaca. Lijevo u šumu skreće šumska cesta, ali njome se ne može dalje, jer je postavljena rampa. Napuštam autobus. Ljubazni vozač Rade pristaje da višak stvari preveze do željezničke stanice Lička Kaldrma, gdje uveče dolazimo na vlak. Sofija prihvata da na stanicu čuva stvari. Prolazimo uzbrdo na Ilicu.

Ilica je malo poznata planina. Pripada masivu Dinare, u stvari je njen najsjeverniji dio. Dugačka je petnaestak kilometara. Omeđena je sa zapada dolinom rijeke Butišnice, pritoke Krke (ovuda prolazi »unska pruga« od Knina do Sunje), a na istoku Grahovskim poljem. Široka je 5–8 km. Istočna strana je blaža i šumovita, najčešće bukva, ali ima i crnogorice. Zapadna strana je mnogo strmija, ali i ljepša, divljija. Strme strane su obrasle borovom šumom iz koje strše šiljate, razbacane stijene fantastičnih oblika.

Umjesto da idemo putem koji krivudava kroz šumu, odlučujemo se da idemo prečicom. Oprezni smo, jer su kroz šumu slabi vidići, a markacija nema. Poslije dva sata hoda izbijamo na hrbat planine do proplanka s prekrasnim vidikom na divnu i divlju dolinu Butišnice. Kuće sela Ličkog Tiškovca s ove

visine izgledaju u dolini kao kutije šibica. Pruga Knin–Bihać vijuga kao zmija kroz zelenu dolinu.

Od ovoga vidikovca napustimo put i krenimo grebenom bez puta kroz čas gušću, čas rijedu nisku šumu, koja još nije olistala. Visina je skoro 1500 metara. Vrh se samo za trenutak vidi, magla koja se iz doline dižala časkom ga je zaklonila od naših pogleda. Prijedosmo prvi, drugi... i stigosmo na peti vrh. Vrh, travnat, ustvari livada s bujnom travom, bez drveća. Dovde nam je trebalo još oko sat i po hoda. Vrh se zove Bursać i ima 1654 metra visine. Ime je dobio po porodici Bursać iz Ličkog Tiškovca, koja ima svoja pasišta na ovom vrhu.

Na istok od vrha poslije desetak metara livade počinje patuljasta i prilično teško prohodna šuma bukve, a na zapad strmo se spušta skoro okomite stijene u Duboku dragu. Na drugoj strani Butišnice vide se Poštak, Konjska glava, Crni vrh, najjužniji izdanci Ličke Plješivice. Oko ne može da se nadivi ljepote. Ipak moramo krenuti. Treba stići u Ličku Kaldrmu na vlak.

Počinje spuštanje grebenom Duboke drage. Sve je tako lijepo, divlje, veliko... Svi smo oduševljeni. Silazimo preko strme livade. Dolazimo do šume. Tu ne uhvatismo najbolji put po grebenu Drage, već se strminom spustimo u Duboku dragu, u njena tamna njedra. Silazak je bio prilično težak, ali ga uspješno svladasmo. Okolo nas su bili tamno zeleni borovi i svijetlo zeleno lišće tek olistale bukove šume. Iznad nas bijele se stijene, tornjevi, neke čudne fantastične figure, koje je kadra samo priroda da izvaja! Svi smo ushićeni, gotovo nemamo riječi za ljepotu što je pred nama.

Stigosmo do suženja pregrade na dnu Drage. Ovdje na tisuće oborenih stabala izukrštano, isprepleteno... Čini se da je neprohodno. Ipak, uspjeli smo proći, iako je i teško, i opasno, ali ostaje doživljaj koji je neponovljiv. Nastavljamo spuštanje dnom Duboke drage. Odjednom smo u opalom lišču bukve. Stalno smo do koljena u mekom lišću. Osjećaj je kao da gazimo po najdebljem i najfinijem perzijskom tepihu! Ponekad upadamo i do pojasa u meko lišće, a netko i padne, jer ispod lišća ima i granja i kamenja. Sve se završava samo sa smijehom. Krošnje drveća natkriljuju put i mi idemo kao kroz tunel. Nije mračan, svjetlost je nekako prigušena, raspršena (Perućica kod Tjentišta je zaštićena zakonom kao »jedina očuvana prasuma u Evropi«. Mislim da je Duboka draga i ljepša, i divljija, i netaknutija od Perućice!)

Poslije sat i tri četvrti sišli smo u dolinu, na put, u selo Lički Tiškovac. Vratimo se u civilizaciju. Put nastavljamo pješke do Ličke Kaldrme. Za ovaj dio puta od oko pet kilometara trebalo je skoro sat hoda.

U Kaldrmi nas čeka radosna Sofija, otvorene su kavane s kavom i pivom i, poslije samo jednog sata odmora, stiže vlak i povratak kući. Bio je to bogat, sadržajan i nadasve divan izlet.

Vikend na Durmitoru

CVETIN RISTANOVIC

NOVI SAD

Za Durmitor, planinu opjevana u narodnim pjesmama, obavijenu velom brojnih legendi, među planinarima vladalo je veliko zanimanje. Popis prijavljenih planinara iz našeg društva trebalo je prepoloviti: prema utvrđenoj kvoti, na planinu je moglo krenuti tek tridesetoro.

Na put smo pošli drugog jula, u ranim
jutarnjim časovima. Negdje prije podne sti-
gli smo na Divčibare, omiljeno izletište Beo-
građana i Novosadana. Prelijepi obronci Ma-
ljena obrasli u crnogorične šumarke, proša-
rani rascvjetalim livadama, nekada su se bi-
jeli od nebrojenih stada ovaca. Sada, na
svakom proplanku ukazivali su se crveni kro-
vovi novih vikendica.

Preko Titovog Užica, Zlatibora i sjevernih obronaka planine Zlatara stigli smo predveče na Jabuku, gdje smo kod spomenika partizanskom kuriru Bošku Buhi imali duži odmor. Za djecu, a njih je bilo sedmoro, posjesta Jabuci bila je pravi doživljaj. Bližilo se veće kada smo se, iza Pljevalja, uskim serpentinama počeli spuštati k mostu na rijeci Tari. U sumrak smo stigli na Žabljak, gdje su nas veoma srdačno dočekali naši domaćini, planinari ptt Titograd.

VEĆE KOD PONORA

Kad su i posljednji sunčevi zraci zašli iza Rbatine, na vidikovoj liniji nazirali su se Bobotov kuk i Bezimeni vrh. Iz crnogoričnih šuma oko Crnog jezera, kao iz nekog podruma, počela se širiti vlažna tama. U početku je prekrivala niže dijelove Pitomina oko Otoke iz Crnog jezera, a malo poslije potpuno je prekrila i sve okolne brežuljke.

Sjedimo u blizini zadnjeg ponora i osluškujemo žubor vode koja ispod visoke trave i neobične trstike neprimjetno stiže do ponora u koji bešumno klizi i propada u dubinu. U ovoj noći do nas dopiru i jasan zvuk upornih zrikavaca i, iz daljine, potmuli kreket žaba — sve drugo je mirno.

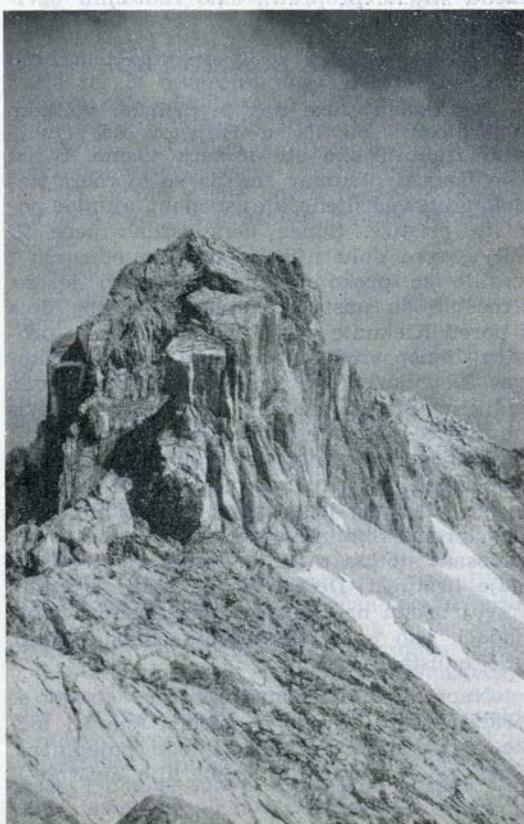
Ova noć me vraća u rano djetinjstvo i podsjeća na »Ženidbu kralja Vukašina«, narodnu pjesmu u kojoj je vojvoda Momčilo na svom krilatom konju Jabučilu, istom ovom dolinom jezdio u lov od Pirlitora k jezeru na Durmitoru.

Zvjezdano nebo nas oduševljava. Mali Žika, najmladi od nas, glasno primjećuje: Ovo-liko zvijezda nema kod nas u Novom Sadu. Ovo je jedinstvena prilika da istovremeno vidimo na horizontu planinske vrhove Velikog i Malog Međeda i na vedrom nebu njihova zvjezdana kola.

LEDENÁ PEČINA

LEDENÁ PEĆINA

Osvanuo je prohladan, ali vedar i lijep dan. Još uvijek sanjivi, bauljamo putem, kao utvare. U blizini Ivandola odvojili smo se od asfaltnog puta i markiranom stazom, prečicom, kroz šumu k Mlinskom potoku, i dalje uz brdo, primičemo se bijelim gromadama. U Indinim dolovima odabiremo istočnu varijantu uspona. Pored Baranskih koliba, sada opustjelih, uskoro izbijamo na padinu starih katuna Lokvice. Preko Kamenitih kora za sat hoda izadosmo u podnožje Obla glave pod čijim se samim vrhom nalazi ulaz u Ledenu pećinu. Mi ga ovoga puta iz našeg položaja nismo mogli vidjeti. Sljedeće dvije stotine metara nadmorske visine moramo se penjati isključivo po snijegu. Snijeg je poprimio smedastu boju i prilično je sabijen pa je teško ukopati stope u njemu, pogotovo mlađim planinarima koji nemaju odgovarajuću opremu.

Bezimeni vrh na Purmitorn

Foto: Dr. I. Rubić

Tek na tridesetak metara udaljenosti ispred nas primjetisemo tamni počadavjeli svod ulaza u Ledenu pećinu. Još čas dva, i zastadosmo pred golemom količinom snijega kojom je zakrčen pećinski ulaz. Strminom, potkrivenom vječitim ledom i snijegom, može se sći do zaledenog pećinskog dna. Pomažući se rukama i nogama i oslanjajući se laktovima i koljenima s jedne strane na led a s druge ledima na kameni zid, nekolicina nas spustila se do samog dna.

Pećina sva bijela, puna je ledenog nakita i figura raznih oblika i veličine, ali samo bijele boje. S tavanice kaplje voda i u lednu obrazuje tanjurasta udubljenja iz kojih smo se snabdijeli pitkom veoma hladnom vodom. Mnogo je pećinskog nakita već polomljeno; vjerojatno su to učinili bahati izletnici kakvi se ponekad mogu sresti u planinama.

Na ledenoj površini pećinskog dna našli smo dva gavranova mladunčeta koja su tu tko zna i kako dospjela. Vjerojatno su, kao poletarci, pali iz gnijezda s neke od izbočina Oble glave, pa pošto su na lednu izgubili tjelesnu temperaturu, nisu mogli uzletjeti. (Temperatura je u pećini uvijek oko nule). Za jednog od njih nije bilo spasa. Drugo mladunče smo iznijeli na sunce, pa pošto se ugrijalo i malo povratilo, počelo je letjeti, doduše, samo nekoliko metara. Njegov uzlet među stijene propratili smo radošnim uzvikom.

USPON NA BOBOTOV KUK

Markirana staza nas je prilično velikom nizbrdici spustila u Biljegov dô. Ovdje smo izgubili oko sto metara visine. Svaki iole iškusi planinar zna da se to mora nadoknaditi već sljedećim usponom, a umor potako pristiže. Sunce nemilosrdno peče. U Biljegovom dolu njih četvoro je odustalo i vratio se preko Lokvica na Crno jezero. Preostali su nastavili preko Valovitog dola i pored Kleknate glave na sedlo Veliku proviju. U neposrednoj blizini se nalazi vidikovac Đevojka odakle se pruža nezaboravan vidik na Škrčku jezeru i dalje prema kanjoni Sušice. Odavde nam predstoji najoštiriji dio uspona, oko tristotine metara u dužinu i stopedeset metara u visinu. Staza djeluje sigurno, ali samo jedan pogled niz okomitu liticu, prema Škrčkim jezerima u dubinu veću od osam stotina metara, mnogima prepopoljuje hrabrost. Dešava se da ovdje ustuknu i svoj uspon na Bobotov kuk završe i dobri hodači. Tko je iz naše skupine dovode stigao, nije odustao.

Napredujemo veoma oprezno, strogo se pridržavajući pravila o osloncu »na tri točke« i poštujući razmak između pojedinaca. Prvi se već vraćaju. Kažu, nije strašno. I nije.

Vidik s vrha obuhvaća široko područje. Iškusi planinari lako su prepoznавали Mag-

lić, Bioč i Volujak. Pojedinci tvrde da raspoznači goleti Zlatibora i Kopaonika. Na jugu se jasno vide Bjelasica i dva Koma. Zapadno od nas tek se naziru obrisi Veleža i gromade Prena.

Skljocaju fotografski aparati, slikamo se za uspomenu — mladi su razdragni. Mnogima od njih ovo je planinarsko krštenje i prvi uspon preko 2500 metara nadmorske visine.

Grupa za silazak se polako formira. Ne računajući prvi stotinjak metara silaska, ostalo uglavnom ide lakše. Oni što su se spustili do Velike previje, već su glasniji i nekako govorljiviji, veseli, nasmijani. Vedro rasploženje, i pored velikog umora, ogleda se na svakom licu.

Pri silasku na Kleknatoj glavici, u Valovitom dolu, nekim se neopreznim mlađićima (ili možda: željnima neukusne šale) otkotrljao ranac napunjena jaknama, oblika lopte za ragbi. Ranac se kotrljao, letio preko naših glava, padao sa stijene na stijenu. Nitko u trenutku nije raspoznao što to pada. Svi smo se skamenili, ušutjeli i mislili na najgore. Odahnuli smo tek kad se ranac zau stavio i kad smo točno vidjeli što je to padalo. Neki su se smijali, a mnogi su s opravdanim nezadovoljstvom komentirali ovaj, u osnovi nepromišljeni postupak.

Kolona se sve više razvlači. Mladi žure prema Crnom jezeru da se za dana u njemu okupaju i tako priušte sebi još jedno zadovoljstvo.

Ubrzano smo se spustili u dolinu Lokvice. Katuni Lokvice sada su napušteni. Prije tri godine kada smo ovuda prolazili katuni su bili još nastanjeni. Bila su tu dva veća stada ovaca i jedno krdo goveda. U sjećanju nam je ostala idilična slika Ljubice Samšal, mlađe čobanice, koja nas je počastila varenikom i kiselim mlijekom. Njeno nasmijano lice, s biserno bijelim zubima još nam je u svježem sjećanju. Pitamo se je li još u Žabljaku ili je pošla stopama starijih sestara koje su udate i žive u okolini Smedereva. Za vrijeme našeg boravka u Žabljaku to nismo mogli saznati.

Kad smo stigli na Crno jezero, mladi su se već uveliko kupali. Na upozorenja starijih da ne ulaze u vodu ovako zagrijani, nisu se osvrtni. Poslije se grupa plivača u jezeru još više povećala. Moram priznati, izuzetno zadovoljstvo nam je pričinjavalo plivanje u besprijeckorno čistoj ali prohladnoj jezerskoj vodi, dok istovremeno promatramo ostatke snijega na sjevernim obroncima Mededa. Na našu sreću nitko se nije razbolio.

Uveče, u hotelu Durmitor, organizirana je planinarska zabava.

Te mi se noći, od umora i proživljenih dojmova, u polusnu naizmjenično smjenjivala ta jako plava boja durmitorskog neba i bijela boja ugrijanog kamena.

RUDO STARČ
KARLOVAC

Osmog ožujka 1972. godine. Dvanaest sati. Telefon uporno zuji na mojoj radnom stolu u tvornici. Dignem slušalicu. U 12,05 uspijevam dobiti, za čudo, Zdenka Kulaša. U 12,10 minuta krećem iz tvornice do Mihe Pužina na drugu stranu grada. U 12,20 u mnoštvu ljudi, što hrpmice kreću ulicom s cvijećem u rukama, naletim na Ljubu Šajnovića. U 12,30 komandir milicije iz slavljeničke dvorane Jugokeramike u Vojniću izvlači Damira Mikšića i Veljka Zatezala strpavši ih u milicijski auto. U 13 sati prva grupa krenula je u pravcu Ozlja. U 13,30 nalazimo se već na ulazu u ponor Prišćice. U 13,55 spustili smo se do unesrećenog Ivana Bošnjaka. U 14 sati stiže druga grupa spasavalaca. U 18 sati stigli su Jura Posarić i Vlado Lindić s vitlom iz Zagreba. U 22,30 Ivan Bošnjak je spašen iz ponora i predan liječničkoj ekipi ambulante Ozalj. U 23,30 unesrećeni je smješten u karlovačkoj bolnici. Dijagnoza: slomljena kičma, kontuzije, oduzetost noge. U krevetima smo završili oko ponoći, a sutra počinje uobičajeni radni dan.

* * *

— Zenta, prebaci se na onu drugu stranu dok ne oslobodim ljestve!

— Kuda će? Nisam pauk, zar ne vidiš da je to prosto nemoguće — odgovori mi Zenta, tražeći uporno neki oprimak u glatkoj i klijavoj stijeni koja se naglo sužavala prema izlazu. Spustim se po ljestvicama dvije ili tri prečke niže u želji da gurnem glomaznu i nezgrapnu nosila malo više uljevo, a ona niti makac.

— Prokletstvo! Ovo suženje pod izlazom na najnezgodnijem je mjestu. Kako to nismo prije predvidjeli?

— Zdenko! — viknem — popusti za pola metra — a glas se izgubi, odbije od vlažnih stijena i odluta mrakom prema izlazu.

Nikakav odgovor odozgo. Čekam a ono ništa. Sve stoji ili visi: i ja i Zenta i nosila i vrijeme.

— Jesu li oni gore mutavi ili gluhi?!

Samo nekakvo bezlično udaljeno mrmljanje i bruhanje stotine ljudskih glasova.

— Ne, Zdenko je sigurno čuo. Očito imaju poteškoće.

Prebacim se na kosinu na lijevoj strani suženja. Sljem mlatne o strop a plamen se ugasi dodirnuvši mokru stijenu. E, baš sad si se morao ugasiti. Pipkam po tminu, tražeći rukom dovodnu cijev iza plećke. Jasno. Cijev je na nečemu zapela i iščupala se. I upravo sada. A i kada bi.

— Zenta! Je li sve u redu? Oslobodio sam ti ljestve.

Pronadem nekakvo ispučenje, prsti prosto zagrebu u neku mješavinu gline, zemlje i gnjilog trulog lišća i povučem se svom sna-

gom malo više. Kad sam se našao na sigurnom ili sam bar tako mislio viknem Mihi da povuče osiguranje. Prode nekoliko časaka a uže krene, povuče me, napne prsnu zamku silovito i prosto mi steže, gnjeći prsa, izbija dah iz pluća.

— Čekaj, polakše, slomit ćeš mi rebra. Popusti za ime božje!

Uže popusti, olabavi se. Napipah konačno cijev i s mukom je nataknem na cijev karbitke. Izvučem upaljač iz gornjeg lijevog džepa i gurnem ga do brenera. Kvrcnem jednom. Ništa. Kvrcnem drugi puta, i konačno plamen šikne i osvijetli prostor.

— Miha, drži li čvrsto osiguranje?

Nema odgovora ali osjetim lagan trzaj užeta. Neprimjetno se napne. Ispod sebe začujem neki štropot pa se sve opet utiša. Aha, Zenta se prebacio na ljestve. Sada ćemo moći dalje s izvlačenjem. Podignem glavu i opet šljemom udarim o stijenu.

— Traljavac jedan, — promrsim u sebi — zar ne vidiš da si u suženju?

Pogledam udesno. Ivo je ležao tiho i mirno poput mumije, omotan dekama i sputan užadima. Samo je glava virila ispod šljema. Šutio je. Iz otvorenih usta izlazio je jedva vidljivi dah odmah se pretvarajući u maglu. S orosenog čela ispod šljema spuštale su se graške znoja. Jedna kapljica docuri i zauzavi se na ivici usana. Izvuče jezik i pokupi je. Oči su mu zurile poput ukočenih staklenih leća lutke u prazninu. Uopće ne trepće očima.

— Iva, jesi li živ?

— Žedan sam — odgovori, a usta ostanu otvorena dalje.

Promatrjam ga ili, bolje rečeno, proučavam ga. Već satima dižemo pedalj po pedalj nosila s njim iz ove vlažne, prljave rupetine. Dolje na dnu bilo mu je hladno, pa nas je molio da ga ostavimo i da se vratimo bez njega gore, a sada je žedan. I ja sam žedan, pa šta? I umoran sam. I tko me što pita. Neka se strpi i neka bude sretan što smo uopće krenuli po njega. Ma što je s tobom? — pitam se. Ljuti se na njega ili na sebe? Već dva dana leži nemoćan u toj zemljinoj utrobi, nepomičan, bespomoćan poput crva i borii se za svoj ogoljeli život, a ja se na njega i ljutim. Kakva je to snaga živog bića? Grozno, kako čovjek mijenja osjećaje u trenu, bez truna savjesti u sebi. Što je navelo tog čovjeka na ovaku odluku? Greška u mozgu, greška okoline? Gdje se nalazi ta nepostojeća linija, granica preko koje se pređe i donosi takvo čudovišno rješenje? A koliko sam ja daleko od te linije i svaki od nas? Gdje prestaje razum a gdje stvarno rasudivanje? Stresem glavu.

— Pa što ovi rade gore? Ne možemo biti u ovom nemogućem položaju cijelu vječnost!
— Popusti tu čeličnu sajlu već jednom. Što radite dodavola? Zaspali ste, aaaa? — viknem ljutito i spustim glavu priljubivši je do same zemlje.

Osjetim mirise ljepljivog blata i lišća kako struje nozdrvama, grlom, plućima. Kakav čudan, odvratan miris. Samo da se ovo već jednom završi. A neki kažu da su ove podzemne tajanstvene šupljine čak i lijepo. Vražju mater su lijepo. Sve je ovdje glupo, vlažno, blesavo, sluzavo, hladno. Ma ne, ipak su one lijepo ali sada... sada je to nešto drugo.

Oni gore sada časkaju, pričaju. Putuje bocun rakije od jedne do druge ruke, prazni se pletenjara, pijucka. Jasno, to je događaj, nešto nesvakidašnje, toliko različito od dosadne svakodnevice. Besplatna predstava koja je započela još jučer. Uzbudila umrtyljene ljudske duše. Iva se bacio u jamu. Tko? Pa, znaš ga. Jankov brat. Nije moguće a zašto? Aha! Struji vijest kao vjetar od kuće do kuće, selom, prelazi livade, brda, šume, u drugo, treće selo. Je li živ? Nije. Ma je. Ja sam to znala. A što? Kažu, da je ostavio i pismo. Nije moguće! I vijest se spušta u Kamanje, putuje autobusom, vlakom, zvone telefoni, Ozalj, Karlovac, Zagreb, milicija, vatrogasci, novinske agencije... A što piše? Ne znam. Kako ne znaš? Napisao je da će se baciti u Prišćicu. Ipak znaš! Tako sam čuo. A je li koga spomenuo u pismu? Nešto neobično, nesvakidašnje, neshvatljivo kruži od uha do uha, šapatom.

Sjetim se s puno gorčine Zentinog šeretskog upita kad stigosmo do njega strpavši mu pola naradje u usta:

— Kad si već skakal, zašto nisi belu rubaču oblekala?

— Vode, žedan sam. Dajte mi vode — bio je jedini njegov odgovor.

— Dobro, dobro. Kad buš drugi puta išal dole uzmi i bocun vina — odvrati Zenta. — Iva, a imaš li ti vinograd?

— Imam — odgovori.

— No, dobro. Onda idemo gore pa ćemo na jesen poslije Martinja skup skočiti dole ali samo s bocunima — odvrati Zenta dodači mu vode iz čuturice.

Stvarno, a mi, što smo mi? Neki čudni ljudski stvorovi kojima je duboko negdje u usjecima, vijugama mozga usađen neki poriv, obaveza, motiv, razlog, potreba... treba spasiti i krećemo, niti znamo kuda, kamo, zašto, gdje, kako, koga, i kad završi posao i ako ga završiš? Što smo mi: spasavaoci, mrtvovoznici, grobari, vjesnici nesreće ili...

U taj čas popusti čelični konopac i nosila skalupljena od drveta krenu svom težinom u ambis i Ivo s njima. Zajauče, zakašlje, zaurla da boli i straha, a bubenjići mi prosto zatitraju, zbole od urlika. Nosila se okrenu i zahvate mi desnu nogu. Osjetim divlju bol ispod koljena. Jauknem. Nosila se zaustave. Sada se gledamo nijemo. Jedan u drugoga. Oči u oči. Dva čovjeka do jučer ne znajući jedan za drugoga. Spasavalac i unesrećeni.

Jedan koji pomaže jer može, a drugi je bespomoćan. Strah i bol na njegovu licu pretvori se u neki tupi bezizražajni pogled. umrem — šapne tiho.

Pogledam ga upitno. Tražim razlog na njegovom čelu toj njegovo misaonoj upornosti. Izvučem nekako nogu ispod nosila a bol popusti. Oslobođena zapreke, nosila se uz štropot spuste još pedalj-dva niže. Stanu i na-sjednu na neku stjenovitu grubu.

— Zenta, čuješ li me?

Nikakav odgovor ne dolazi iz mračne praznine ispod mene. Sto se sad događa dolje? Da nije Zenta izgubio ravnotežu? A ako su napukle ljestve? Onda Zenta visi, visi samo na užetu bespomoćno iznad ponora. Ma ne, čuo bih nešto. Pa ovi gore su poludjeli. Što rade ti trapavci na zemlji? Pa jasno, ovo je posljednja prepreka i smatraju da je spašavanje pred završetkom. Sabranost je posve mašnje popustila. Oni već slave svršetak. Ali svršetak čega? Što smo uopće postigli? Uspjeh ili poraz ljudskog uma?

— Miha, popusti uže — vičem prema izlazu.

Osiguranje popusti i spuštam se mukotrpno, kližem opet malo niže. Na ljestve ne mogu računati jer su uklijestene nosilima. Noge izgube oslonac i osjetim da se ljujam, visim u zraku. Hvatom se za uže i krajnjim naporima mišića dižem se opet gore. Skvrčim noge a lijeva konačno nalazi oslonac u stijeni. Moram se okrenuti da vidim što se događa ispod nosila. Visim poput slijepog miša i klatarim poput crkvenog zvona lijevo-desno. Kao da zovem vjernike na misu. Stvarno, čudna misa u ovoj bezdani vlagi i mraka, bez molitve, vjernika, oltara. Svjetlost plameni osvijetli prostor i vidim Zentu kako se čvrsto drži rukama za ljestve a nosila ga prisnisa punom težinom, prosto su legla na njegova leda. Ako popusti, nosila će se prevaliti preko stjenovitog pregiba cijelom težinom, a onda... onda smo opet na početku. A i sajla može puknuti. Dahtao je i šutio. Sa sagнуте glave cijede se kaplje znoja i nestaju u propasti ispod njega. Kaplje, cijedi se njegova muka i napor.

— Zenta, a gdje ti je osiguranje?

— Nemam ga. Oni gore su tražili uže te sam se otkačio. Reci onim idiotima gore da povuku nosila. Jedva ih držim da ne prevagnu dolje.

Promatram, zurim u njega i ne vjerujem prosto ušima. Srća, povezao se s karabinerom za sajlu od ljestava između prečki. Ipak je donekle siguran.

— Pa ovi gore su pošemerili s pameću do krajnosti. Tko je to naredio?

Uzmem rezervni karabiner, ubacim ga na uže na kojem sam visio, oslobođim karabiner s užetom koje mi je vezano na prsnu zamku i uz krajnje napore pružim Zenti. Zenta se zakači i sada smo obojica osigurani.

— Izdrži još malo. Čekaj dok se izvučem iz ovog blesavog položaja.

Osjetih neku vrućinu u glavi. Pa jasno, i krv je tekućina. Kuda će nego na niže. Zatvorim oči na trenutak i pomislim kako to izgleda kada poletiš u ponor poput kamena. Što čovjek u tom trenutku razmišlja, razmišlja li uopće i ima li vremena razmišljati? Udara tijelo, lomi se, trga sa životom u sebi. Što misli onaj koji se nepažnjom okliznuo i sunovratio ili onaj koji je krenuo vlastitom voljom? A oni koji su bacani, gurnuti od drugih? Ostajem bez odgovora, ali imam vremena da tako razmišljam. Tjeram misli s nagonom volje, a one kuljaju, izviru, gone, tlače mozak i šljem. Bezdan, ponor, mrak. Je li čovjek tog trenutka svjestan bliskog susreta sa smrću, manje svjestan ili uopće nije ničega svjestan. Strah, bojazan da ćeš biti trenutak poslije bezlična, mlijatava nepokretna masa a uskoro hrpa kostiju. Evo: Iva je digao ruku na sebe. Smogao je snagu da sam sebi sudi. To je posljedica, a razlog? Gdje je uzrok, samo u glavi? Stotine pitanja vrzmaraju se u glavi. A tko su tužitelji? Nema ih. A svjedoci? Ima ih. A tko je krivac? On, ili mi, ili svi pomalo. Splet, sustav sumanutih odluka ili sumrak rasudivanja? Gdje je tko pogriješio? A što smo mi i oni gore i mi ovdje dolje ovog časa? Grješnici koji želimo ispraviti tuđe ili svoje greške ili grešku jedne jedinke čovječanstva koja se drznula odlučiti... ili grijeh još uvijek priglupog, zaludečnog, zatucanog mnoštva opterećenog verigama prošlosti, nasljeda i primitivizma. A što je s onima koji su nestajali čutke, bez glasa ili s krikom na ustima, u ponorima, iznakanjeni, izmrvareni, niti broja im se ne zna, niti će se ikada saznati. Mrve se misli u neku čudnu, ljepljivu, mutnu kašu tražeći odgovor.

Otvoram oči. Plamen je sve manji i tanji. Vidi, i on umire, gasi se, duša ga izdaje. Kakve glupe usporedbe, a ipak ima istine u tome. Pogledam u Zentu. Izvlačim se s naporom iz tog ludog položaja. Konačno se tijelo nade glavom gore a nogama prema dolje. Olakšanje, veliko olakšanje. I krhki plamen zasvijetli, živne, zatrepta razbijajući ovlaženi mrak. Provlačim se mimo nepokretnog Ive i nosila. Da mu pljunem u lice, mlatnem rukom, da zaurlam, da oslobođim karabiner i neka sve tresne u bezdan? Stresem glavom. Sljem zaklimata iznad tjemena. Obrišem prljavim rukama znoj sa čela i obraza, i duboko udahnem... i vidim seosku crkvu. Predvečerje. Žene u crnim suknjama, marame, čarapama, bluzama, sakupljaju se, šapuću, razgovaraju.

— Vidiš, Janko se nije još niti ohladio u grobu, a ona se već spandala s njegovim bratom!

— Ajde, oni su već prije šurovali. Jadni Janko ništa nije vido.

— Skorpija, zmija je ona. Korov ljudski, kažem vam ja.

— Digla bi ona kiklju svakom a ne samo njemu i pokojnom Janku.

— To je bludnica a ne žena. Vidiš da je i vlastito dijete odvukla u smrt.

— Pa mala je pala s trešnje i slomila kičmu.

— Ne, to je prst božji. Bog je poslao pokorу na nas — a žene se prekrste na trenutak.

— Da su se barem oženili. Niti to. Nečastivi je ušao u nju — a desne ruke krenu na čela, pa na lijevo zatim desno rame a zatim se sklope s lijevima.

— Niti mater joj nije bila bolja — doda jedna i migne oprezno obrvama na ženu što je stajala podalje u crkvenom travnatom dvorištu.

— Da znaš koliko se ona napatila, a toliko je voljela svog muža.

— Jadni Iva. Niti sam ne zna kakav je grijeh navukao na svoja leda.

— A kad ga se zasiti i njega će u smrt odvesti.

— Guja je to. Jesi vidla? I pop se već u nju zagledao. Kad je vidi samo muca, a ona se pravi kao da je sveticica.

— Da, i njega je opčarala ta besramnica.

— Rekla sam ja Ivi da se kloni od nje.

— Što si mu rekla?

— Jesam. Kazala sam mu da će prokletstvo božje navući na sebe.

— I što je rekao?

— Ništa, šutio je. A što bi rekao kad je grešnik. Tko zna je li me i čuo. Pamet, pamet mu je ona začarala, — velim vam ja — neće to dobro završiti. Prst sudbine spustit će se na naše selo, velim vam ja — doda jedna onako proročanski.

U taj čas crkvenjak otvorio vrata crkve a žene kao božje ovčice krenu svaka prema svojem mjestu na klupama.

Okrenem se Ivi i promatram ga.

— Hoćemo li uskoro stići gore? — zapita Ivo nekim hrapavim, prehladenim glasom.

— Ivo, a što te natjeralo ovamo dolje? — upitam ga umjesto da odgovorim na njegovo pitanje.

Šutio je a onda procijedi kroz zube:

— Ništa. Htio sam sebe i drugih riješiti muka.

— Sad je sve gotovo. Sad svi idemo gore. Je li ti hladno? Jesi li žedan?

Ništa ne odgovori a onda nastavi:

— A što će gore?

Da, stvarno, a što će gore? Sa slomljenom kićmom, nepokretan. Bolnica, kuća pa opet bolnica. I polako će ga napustiti svi. Svi će zazirati od njega. Možda će se netko i smilovati. Agonija jednog ljudskog bića nastaviti će se do kada? Mrvi okolina, mrvi, melje, slama beščutno, bezdušno, ruši sve tko joj se suprostavi, a mora li baš tako?

Uzdignem se još više, izlazeći prema rubu ponora. Pokušavam oslobođiti čelični kono-pac koji je prosto raspolovio stijenu ispod mene u dva dijela, poput sira. Nevjerojatno! A ako Zenta popusti? Ipak je to golem teret za njega. Brže, moram brzo to riješiti. Moram samo paziti na ruke da mi ih sajla ne zahvati, jer jede ruka ili prsti. Prokletno spašavanje. Još nekoliko trenutaka. Sad! — krene naredenje iz glave.

— Vuci sajlu — viknem gore i rukama zahvatim čelični konopac. Oduprem se snažno nogama, izvadim sajlu iz dubokog utora u stijeni i prebacim pedalj dalje na stijenu. U taj čas začujem okretanje vitla odozgo: klap, klap, klap, klap... a čelična sajla napne se i krene povukavši s lakoćom nosila prema izlazu. Skočim u stranu i podignem nosila rukama. Oslobođene od ljestava nosila prosto poskoče. Ispod nosila pojavi se uski prolaz a na pregibu stijene izroni plamen, zatim obrisi šljema, glava pa Zentina rame-na. Nije nam do smijeha a smijemo se. Smiju se dvije izobličene umorne spodobe, blatne, mokre, prljave znojave nakaze. Rukujemo se, plešemo po kosini, grlimo se na gnijiloj

mokroj zemlji, valjamo. Otkine se neki komad stijene, kamena, i krene u prazninu. Preskoči pregib i začujem neko muklo tup, pa još jednom, i još jednom, i onda do ušiju dopre kotrljanje po siparu, i onda mukla tišina. Lakše nam je. Sve je prošlo. Uspjeh ili... nije važno. Spuštaju se drugi do nas, Zdenko, Damir, Ljubo, Jura.

Pogledam na rub jame metar-dva iznad nas. Desetine, stotine svjetala, ljudskih glava zuri nijemo čas u nosila čas u nas. Ne vjeruju da je sve gotovo. I ja ne vjerujem. Osvojim se, bacim posljednji pogled na Ivu. Bez riječi, pomalo prestrašeno promatrao je znatiželjnju gomilu čije su oči prosto buljile u njega. Tko zna što je mislio o njima i oni o njemu.

— Ti, Zenta, idi van a ja i Zdenko vadimo ljestve, — kažem i nastavim — izvukao si stvar.

Bile su to jedine riječi kojih sam se sjetio u tom trenutku. Izvlačimo ljestve i izlazimo u kišovitu, ožujsku mračnu noć. Gomila zna-tiželjnika odavno se razišla. Sami smo u šumi. Kada smo završili namatanje ljestava, nijemo smo krenuli bacivši rukšake na leđa, jedan iza drugog klizavim putem prema cesti. Kiša i magla sasvim nas obaviju. Gotovo je, sve je gotovo.

— Cuj Zenta, bi li još jednom išao u Prišćicu da moraš?

Začujem glas Damira ili Mihe, nisam bio siguran:

— Bih, išao bih — čujem odgovor. — I ja bih — netko treći doda.

U taj čas mokra grana udari o brener na šljemu i plamen se ugasi. Ostao sam najednom u mraku. Zastanem na trenutak.

Čudni, stvarno smo mi ljudi čudni.

* * *

Dvije godine poslije Ivo se objesio za kvaku od prozora svoje kuće. Bio je s vremenom napušten od svih. Zaboravljen. Njegova nevjenčana žena, odnosno udovica njegova brata, otišla je u Zagreb, gdje joj se izgubio svaki trag. Na mjesnom groblju, odvojena od ostalih, nalazi se danas jedva vidljiva humka zarasla u travu s križem ispranim od kiše i vjetra, malo nakošenim. Jedna ljudska sudbina postaje sve manje primjetljiva. Progutat će je vrijeme.

Obavijest o pretplati

Zbog velike inflacije pretplata ne može biti cijele godine ista i ovisi o datumu uplate. Početkom godine bila je 15.000 din, a tko je uplaćuje tek sada, treba da u skladu s inflacijom uplati 90.000 din. Napominjemo da je dvobroj 1-2 rasprodan i, nažalost, novim pretplatnicima ga ne možemo poslati. Visina naklade ovisi, u pravilu, o broju pretplatnika, s malom rezervom za one kojima se izgubi poštanska pošiljka.

Molimo pretplatnike da nas odmah jave promjenu svoje adrese i da provjere natpis na svojem poštanskom ormariću, jer se pošiljke često vraćaju s oznamom »na označenoj adresi nepoznat«.

Jankovački feniks

MIRO MATOŠEVIĆ
OSIJEK

Zla kob što je pratila PD »Jankovac« u Osijeku od zamisli o izgradnji planinarskog doma na Jankovcu do požara, koji ga je 1943. g. pretvorio u prah i pepeo, te požara 1987. koji je isto tako pretvorio u zgarište dom izgrađen 1951., podsjeća na mit o ptici Feniks iz egipatske mitologije. Ona je svakih 500 godina dolazila iz gnijezda na hramu Heliopolisu u Egiptu, sama se spalila i iz pepela opet pomladena uskrasnula i tako se ciklus neumrlosti obnavljao. Nekotice, razmišljači o zloj kobi našega doma na Jankovcu, nameinula mi se usporedba o sličnosti s mitom Feniks-ptice. Uvjerit ćete se i vi koji pročitate ovu istinitu priču o planinarskim domovima na Jankovcu.

Godinu dana nakon osnutka podružnice Hrvatskog planinarskog društva »Jankovac« u Osijeku 1925. godine, ova je podružnica priredila prvi svoj izlet na Jankovac. Tom je prilikom Rudolf Kiraly, član te podružnice, uočio ljepote jankovačke kotline s dva jezera, vodopadom Skakavcem, veliku šiliju s jakim izvorom, šilju s grobničicom vlastelina Josipa Jankovića iz Voćina i šiljom hajduka Maksima Bojanica. Sinula mu je zamisao da bi ovdje valjalo izgraditi planinarski dom kao uporište za planinske pohode u svim pravcima. Mjesto je odgovaralo zamisli s obzirom na položaj ispod najvišeg vrha Papuka u središtu planine, sa stazama uzduž grebena od istoka prema zapadu i stazama preko grebena poprijeko iz Podravine u Požešku kotlinu. Ovu zamisao su prihvatali članovi i zaključili da se na Jankovcu izgradi planinarski dom manjeg kapaciteta.

Član Upravnog odbora podružnice Franjo Dlouhi, graditelj, izradio je nacrte i sprovedeno je šira društvena akcija za prikupljanje novca. Tako je Gradsko poglavarstvo u Osijeku odobrilo 10.000 din, Središnjačka HPD-a u Zagrebu 15.000 din, privredna grada Osijeka dala veći iznos, ostalo članovi društva i građani. Nadalje pritjecali su novci od organiziranja izleta vlačkovima uskotračne željeznice od Osijeka do Slatinskog Drenovca, prodajom prigodnih razglednica, te priradijanjem društvenih čajanki s plesom.

Predviđena izgradnja doma u 1930. g. nije ostvarena zbog afera oko izgradnje spremišta za kajak-čamce na Dravi kod zgrade veslačkog kluba »Neptun«. Dio sakupljenog novca za izgradnju doma na Jankovcu utrošen je za gradnju tog spremišta. Bilo je potreškoča i oko potrebnog zemljišta za izgradnjom doma, jer su Jankovac i okolna šuma bili u vlasništvu baruna Guttmanna iz Belišća. Nakon dužeg natezanja vlasnik je pristao da dade u zakup društvu 400 čhv. ledine na Jankovcu uz zakupnu od 200 din godišnje na 15 godina i tako se moglo pristupiti gradnji doma.

Voditelj gradnje, graditelj Lojza Mandić, imao je već na početku nepriliku. Pregledom drevne gradište na gradilištu ustanovio je da su su neke grede prekratke i morao je preraditi izvedene nacrte, a imao je neprilika i s mušičavim zidarskim majstorom Andrijom Smoyerom iz Velike. U jesen 1933. pristupilo se izgradnji temelja, u rano proljeće nastavljeni su radovi i dom je stavljen pod krov koncem svibnja 1934.

U nedjelju 3. lipnja u 11 sati posvetio je svećano okićeni dom Franjo Pipinić, voćinski župnik, po ritualu uobičajenom u ondašnje vrijeme. Dr. Kamilo Firinger, predsjednik podružnice »Jankovac« iz Osijeka, otvorio je dom. Ovoj svečanosti bili su prisutni predstavnici Gradske poglavarstva iz Osijeka i Općine iz Podravske Slatine, predsjednik središnje HPD iz Zagreba dr. Ante Ćividini, planinari iz Virovitice, Požege, Pakrac, Daruvara i Osijeka, te brojni građani iz Osijeka, koji su došli posebnim vlakom uskotračne željeznice preko Donjeg Miholjca do Slatinskog Drenovca, a odavde pješke do Jankovca.

Zgrada je bila veličine 10x5 m, s prostranim otvorenom verandom. U prizemlju mala dvorana i ženski skupni ležaj za 6 osoba, a u potkrovju muški skupni ležaj za 6 osoba i dvije sobice, svaka s dva kreveta. Dom je bio otvoren nedjeljom i praznikom, kada su u domu dežurali članovi društva. Čuvar doma je bio lugar Petrel, koji je stanovao u lugarskoj kući preko potoka u jankovačkoj kotlini.

Na zahtjev društva Direkcija uskotračne željeznice SH Gutman u Belišću uvela je preko ljetnih mjeseci posebne izletničke vlačkove iz Osijeka preko Donjeg Miholjca s odvojcima u Mislavcu za Oranovicu, Slatinski Drenovac i Voćin. Građani Osijeka i stanovnici uzduž pruge odlazili su do izletničkih mjesta u velikom broju. Za domara Upravni odbor je imenovao Rudolfa Kiralya (1896 do 1958), najzaslužnijeg člana za izgradnju doma. Godine 1938. dužnost domara je preuzeo Mirko Habdija, činovnik gradske štedionice u Osijeku, poslije sudonik NOB-a (od 1945. bio je tajnik NOO u Osijeku).

Dom je s vremenom postao pretijesan za sve veći broj posjetilaca, pa je skupština društva zaključila da se dom proširi prema donjem jezeru. Tvrtka SH Gutman iz Belišća prihvatile je novi ugovor o zakupu zemljišta za proširenje doma povećavši površinu zemljišta na 614 čhv. od 1. rujna 1939. na vrijeme od 99 godina, uz godišnju zakupninu od 10 dinara.

Zamišljeno je i urađeno: dom je proširen po nacrtima graditelja Franje Dlouhia, zidarske i tesarske poslove preuzeo je zidarski obrtnik Franjo Jusup iz Čačinaca za 52.000 din, a ostatak troškova gradnje pokriven je iz zajmova pojedinih poduzeća i članstva društva. Dogradnja je završena 10. kolovoza 1940. (po izvještaju tajnika Dragana Egera). Kapacitet je povećan za dva puta, imao je tri skupna ležaja i pet soba, te stan za stalnog opskrbnika. Uvedena je instalacija za vodovod i sanitarni uređaj, dok je polaganje vodovodnih

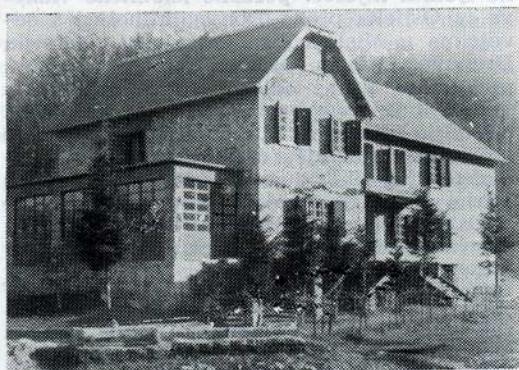
Prvi dom na Jankovcu

Foto: M. Matošević

Drugi dom na Jankovcu

Foto: D. Eger

Treći dom na Jankovcu

Foto: D. Eger

Cetvrti dom na Jankovcu (na naslovnoj strani)

Foto: B. Sajfert

cijevi do potoka predvideno za slijedeću godinu. Za prigradnju doma bili su najzaslužniji tajnik Dragan Eger i blagajnik Mirko Habdija. Otvorene je bilo u rujnu 1940., bez ikakvih svečanosti, zbog djelomične mobilizacije uoči rata. Kada se 1941. rat proširio i na Jugoslaviju, izletnika je bilo sve manje. Već u studenom iste godine došlo je do oružanog partizanskog napada na ustaške ustanove u Drenovcu. Blagajnik Zvonko Šešić je u proljeće 1942. iz doma otpremio krevete i posteljinu u Osijek.

Zvonko Šešić (1912)

U to vrijeme NOV zaposjela čitav Papuk i dom na Jankovcu. O Novoj godini 1943. u borbama s neprijateljem zapaljen je planinarski dom, lovačka kuća i lugarska kuća.

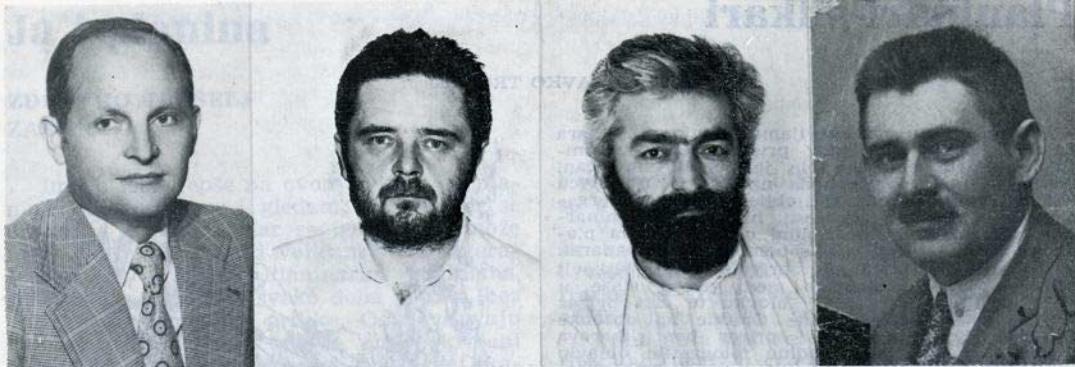
Sva planinarska djelatnost je zamrla, a ponovo je oživjela nakon rata tek 17. rujna 1948., kada je u Osijeku osnovano novo samostalno planinarsko društvo (poslije je preuzele staro ime »Jankovac«). Novo je društvo za prioritetni zadatak prihvatiло izgradnju novog doma na Jankovcu.

Pristupilo se skupljanju novca. Gradska NOO u Osijeku dao je za početak potrebnj novac, a velike iznose je odobrio PSH iz fonda za obnovu planinarskih objekata. Općinsko sindikalno vijeće u Osijeku dalo je sredstva za nabavu namještaja, a pomogli su članovi i drugi prijatelji društva u većim i manjima iznosima.

Nacrte je projektirao graditelj Vilim Bauer, a izgradnju vodio graditelj Saša Kolar. Pripremni radovi započeli su u 1949. nabavkom građevnog materijala. Na temeljima i kamenim zidovima spaljenog doma radilo se u toku cijele 1950. U većem su broju dobrovoljno sudjelovali članovi društva subotom i nedjeljom. Putovalo se pod teškim uvjetima u subotu po podne uskotračnom željeznicom preko Donjeg Miholjca, stizalo u Slatinski Drenovac pred ponoć, spavalо se na štaglju Tome Ivkovića, zasluznog mjestana i prijatelja društva. Nedjeljom rano ujutro trebalo je jedan sat hoda do radilišta. Članovi su obavljali težačke i pomoćne zidarske poslove, uveče silazili u selo, prespavalili opet na štaglju, te rano ujutro u ponedjeljak krenuli na vlak, da bi stigli u Osijek u 7 sati na svoja radna mjesta.

Predstavnik PSH osobno je dolazio na Jankovac, pregledavao obavljene radove, obračunavao i isplaćivao pojedine obrtnike za izvršene poslove, dok je naš blagajnik obračunavao i isplaćivao manje račune za manje nabavke i izvršene usluge iz sredstava skupljenih u Osijeku.

Treći planinarski dom je otvoren skromnom svečanostu 30. studenoga 1951. Otvorio ga je predsjednik dr. Kamilo Firinger uz svjetlost petrolejke, u zadimljenoj dvorani, uz limenu peć. Skupilo se dvadesetak članova društva i petero članova PD »Željezničar« iz Sarajeva. Zgrada doma je podignuta na kat, s potkovljem, kapaciteta 67 kreveta; uvedena je kanalizacija i električna instalacija. U prizemlju hala, dvorana, staklena veranda,

S lijeva: ing. Vladimir Tomić, Branko Sajfert (1952), Ivan Vučak (1950) i Rudolf Kiraly (1896—1958). Portrete Dragana Egera (1902—1981) i Mire Matoševića (1909) objavili smo 1986. god. u broju 3—4, str. 70 i 71.

kuhinja, podrum, smočnica i stan za opskrbnika, te mala točionica za piće. Na katu 10 soba s 31 krevetom, u potkroviju jedna soba s dva kreveta i dva skupna ležaja s 34 kreveta.

Najzaslužniji za izgradnju doma je bio Dragán Eger, dugogodišnji tajnik društva, planinar, alpinist i organizator mnogih pohoda u planine. Njemu je bio od velike pomoći Zvonimir Šešić, blagajnik društva. O godišnjici novog doma stavljenja je u pogon mala hidrocentrala od 3 kw, izgradena na potoku nedaleko od doma po nacrtaima ing. Franje Grundlera. Otada do 1. siječnja 1987., kada je dom opet izgorio, PD »Jankovac« imalo je mnogo briga oko održavanja doma i očuvanja planinarskog statusa, jer su neke strukture prijetile da se dom otudi i predala ugostiteljstvu. Neprilika je bilo često i s opskrbnicima u domu, i s financijskim, privrednim, sanitarnim, tržnim i milicijskim organima nadležne općine.

Domar ovog doma, Miro Matošević, vodio je brigu o domu od 1951. do konca 1983., dakle 32 godine. Bilo je mnogo kriznih razdoblja — kako održavati ovako velik objekt, kako izaći na kraj s namještenicima u domu, milićiom i općinskim organima, što mu je i uspijevalo do kraja mandata. Od 1984. do požara dom je vodila gospodarska komisija društva.

Općenite značajke planinara — optimizam, izdržljivost, ustrajnost i postojanost, došle su do punog izražaja nakon tragedije baš na novu 1987. godinu, kada je naš lijepi dom pretvoren u prah i pepeo. Tragedija nije slomila članove i već na prvoj sjednici izvršnog odbora nakon požara zaključeno je da se izgradi četvrti dom, još ljepši i veći od prijašnjih. Pokrenuta je šira akcija uz pomoć društveno-političkih organizacija grada Osijeka. Osnovan je koordinacijski odbor u koji su ušli ugledni društveni radnici: ing. Vladimir Tomić kao predsjednik, Ilija Lavrnić kao zamjenik predsjednika, te kao članovi Ivan Baćani, Dragan Radaković, Nedjeljko Džekić

i Ivan Vučak. Zadatak je ovog odbora bio operativni financijsko-tehnički.

Proveden je javni natječaj za izbor idejnog projekta putem Društva arhitekata u Osijeku i kao najbolji je izabran rad Damira Storića i Željka Koški iz Osijeka. Predviđao je kapacitet doma od 80 kreveta, prizemlje, I kat, I mansardu, II mansardu i podrum s popratnim prostorijama, kuhinju, sanitarije i centralno grijanje. Sa DPZ Općine Orahovica ostvarena je primjerna suradnja prilikom izgradnje. Građevinski institut u Osijeku besplatno je ispitao preostale zidove izgorjelog doma, kako bi se utvrdila njihova upotrebljivost. Na obradi podataka za podmirenje štete kod osiguravajuće Zajednice osiguranja »Croatia« u Osijeku radili su Ivan Vučak, Branko Sajfert, Ivica Birbaum i Miro Matošević. Osiguravajući zavod je obraćunao i likvidirao štetu te doznačio »Jankovcu« 98.000.000 din, a ostale izvore sredstava za obnovu doma osigurale su brojne radne i društvene organizacije te SIZ-ovi za fizičku kulturu. Likovni stvaraoци poklonili su 46 djela za aukciju u korist obnove doma.

Početkom svibnja 1987. Građevinsko poduzeće »Gradnjas« iz Osijeka otvorilo je radiliste na Jankovcu, građevinski radovi po planu su završavani, ostali obrtnički i drugi radovi su se uklapali po redu, tako da je izgradnja doma do konca 1987. završena. Dom je privremeno otvoren uz skromnu svečanost 27. prosinca 1987.

Valja istaći da je koordinacijski odbor za gradnju doma na čelu s ing. Vladimirom Tomićem preuzetu obavezu u potpunosti ispunio, što više, pitanje je bi li se program izgradnje ostvario bez toga odbora. Najveće zasluge pripadaju našim vrijednim članovima Ivanu Vučaku na svim poslovima oko izgradnje doma, koji je neprekidno angažiran od požara do kraja, Branku Sajfertu na stručnim građevinskim poslovima, te Slavi Pušlju na financijskim poslovima.

Svima — koji su sudjelovali ili pomogli u izgradnji ovoga velebnog planinskog dvorca — veliko hvala!

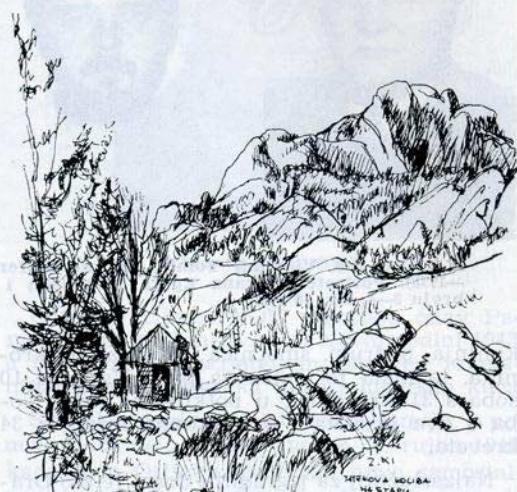
Planinari-slikari

ZDRAVKO TROŠELJ

U ovom broju predstavljamo planinara slikara Zdravka Trošelja. Njegov prvi susret s uredništvom »Naših planina« bio je pomalo neobičan. Prilikom jubilarnog pohoda na Oštre i Plešivicu 1985. godine u povodu 110. obljetnice prvoga organiziranog izleta u povijesti hrvatskog planinarstva, pridružio sam se koloni od više tisuća planinara i, po običaju, sa sobom ponio fotoaparat. Među ostalim motivima, privukao me slikovit prizor: postariji planinar sjedi pored staze u travi, drži u ruci papir i olovku te crta pejzaž što se pruža preko doline Gradne na obronke Japetića. Snimio sam taj prizor bez slikarova znanja i poslije dvije godine fotografiju objavio u »Našim planinama« kao ilustraciju jednog putopisa na Oštre. Zdravko Trošelj, jer to je bio on, prepoznao se na slici i javio uredništvu ovim pismom:

Poštovani urednički!

Kao redovni dugogodišnji pretplatnik i čitalac »NASIH PLANINA« želio bih dati svoi prilog našem listu. Prvo, evo moje kratke biografije. Roden sam 1922. godine u Tribanj-Krušći pod Velebitom. Organizirano planiranim od 1954. godine. Bio sam član PD »Grič«, današnjeg PD »Runolist«. Sudjelovao sam u preuzimanju i radu na obnovi planinarskog doma »Runolist« na Medvednici. Nosilač sam štafete Mladosti 1956. godine, kada sam sa Trga Republike, prešavši sa našom planinarskom grupom, sastavljenom od odabralih članova svih planinarskih društava iz Zagreba, predao štafetu u Gornjoj Stubici. Obisao sam planine Slavonije, Srijema, Like i Kordun,

Tatekova koliba na Stapu

Zdravko Trošelj 1985. na Oštreu

Foto: Dr. Ž. Poljak

Ja i planina

ZDRAVKO TROŠELJ

ZADAR

Ima li išta ljepše na ovom svijetu od planina? Gledao sam, i gledam, i nikad ih se ne mogu nagledati. Zar se igdje tako može zorno vidjeti i shvatiti veličanstvena stvaralačka moć prirode? Planinarnim godinama, išao sam u planine u svaku dobu godine, bez obzira na vremenske prilike. Oduševljavaju me suncem obasjani vrhovi, oni pokriveni blještećom bjelom snijega, i užarenim kameni vrhunci i gromade, kao i ona brda pokrivena šumama. Nježnim zelenilom obojeni vrhunci u proljeće, koje tako podsjeća na nedorasklu djevojačicu, i zrelim zelenilom ljeta koje podsjeća na majku, te jesen s posljednjim vatrometom boja, kao i prekrasan zimski crtež šume. Volim gledati jutarnju igru ljubičastih i plavih simfonija boja, kao

i večernji rumeni bljesak vrhova koji se gase u zalazećem suncu.

Volim slušati glazbu razigranog potoka, što kao nestošno jare preskače kamenje, kao i veličanstveni skok slapa koji slika svoje freske na stijeni, te volim doživljavati neobičnu igru boja i oblika planinskih jezera.

Puno puta sam se zaustavio i pokušao peprom zabilježiti u crtežu svoje doživljaje planine. Po raznim galerijama Evrope promatrao sam bilješke i vizije planine, kako su ih velika imena likovnih umjetnosti pokušala zabilježiti, i usudio bih se ustvrditi da nitko nije uspio konkurirati stvarateljici prirodi. Tako i ja crtam, ne s namjerom da konkuriram prirodi, nego da me moji crteži podsjeti na doživljenu planinu.

Slovenije, Istre i Bosne. Odselivši se iz Zagreba u Zadar, učlanoši sam se u PD »Paklenica«. Od 1982. godine sam umirovljenik. Ostao sam i dalje aktivan planinar i zaljubljenik u planine, i propagiram planinarstvo i zaštitu prirode. Amaterski se bavim likovnom umjetnošću, to jest slikarstvom,

Simonovića Stapina na Velebitu

U Velebitu

a naročito crtežom. Bio sam član likovne sekcije RKUD »Pavao Markovac« iz Zagreba. Izlagao sam u Zagrebu, Beogradu, Puli, Istarskim Toplicama, Bovcu, Tolminu, Belšču, Zlarinu i Zadru. U Beogradu sam primio nagradu za likovni rad.

Urednik »Naših planina« me je snimio na Oštrenu, nedaleko od Planinarskog doma »Janko Gredelj«. Fotografija je objavljena u »Našim planinama« broj 11–12, 1987. godine.

Saljem vam ovu moju poemu o planini, kao i nekoliko svojih crteža, pa ako vam odgovaraju objavite ih!

S poštovanjem
Zdravko Trošelj — Mlčo, Zadar

Ovo je pismo, zajedno s poslanim crtežima, došlo kao naručeno za našu rubriku planinar — slikari i, eto, prišteđen nam je trud, jer se tako autor sam predstavio planinarskoj javnosti. Čitatoci će umjetnički kredo Zdravka Trošelja doznati, osim iz crteža, i iz poeme pod naslovom »Ja i planina«.

Z. Poljak

Ogulin i Klek u putopisima Augusta Šenoe

IVAN TIRONI

OGULIN

U prošloj godini svečano je obilježena 150. godišnjica rođenja poznatog književnika Augusta Šenoe. Povodom te značajne obljetnice dajemo prikaz dva putopisa u kojima je Šenoa prikazao ogulinski kraj i Klek. Prvi putopis, pod nazivom »Hrvatski Semmering«, objavlјivan je u »Obzoru« 1873. godine, a drugi, »Preko Jasenka — putopisna spomena«, u »Vijencu« 1880. godine.

Šenoa je u listopadu 1873. godine prisustvovao otvorenju željezničke pruge Karlovac—Rijeka i ovo putovanje novom prugom povod mu je da iznosi svoje osjećaje i misli. Željeznička pruga Karlovac—Rijeka nije imala samo prometno-privredno značenje, nego je postala političko-nacionalna spona i oslonac madžarizacije Hrvatske.

U to vrijeme Vojna krajina je razvojačena, ali još nije bila pripojena ostaloj Hrvatskoj. Od starih tvrdih gradova ostale su samo ruševine. Od njihovih ostataka pravljena su žitna skladišta. Šenoa u okviru ovog putopisa daje niz povijesnih crtica i opisa gradova pokraj kojih prolazi. Nižu se opisi Zvečaja, Tounja i Ogulina. Zanimljivi su i posebno dojmljivi njegovi opisi Kleka, Đulinog ponora i ogulinskog starog grada:

»Ujedanput zazviđnu naš vatreni konj lutu — i eto nas pred Ogulinom a nad njim tvrdo, kruto ročište svih vještica, viljenjaka i crnih daka, tj. onih iz narodnog bajoslovlja...«

Ogulin mora da je ugodno mjestance kad je velika sparina. Zimovati ne bih tude htio, van pod medvjedom kožom. Mjesto, stoeći u ravnicama, pruža se znatno u duljinu. Naravski, ima tu zidanih javnih i privatnih kuća, dvije crkve, istočna i zapadna, tragova obrta i korzo.

Ogulin pokazuje odmah na prvi mah razne dobe svoje povijesti. Ponajprije stari kašto. Na stijeni sivoj, razdrtoj stoji stara siva gradina od kamena, sa oblimi kulami, sve daskami pokriveni. Još vidiš malene puškarnice iz kojih se vatra sipala na Turke, još vidiš trijemove kud su obilazili junaci, sada za puškarnicama drijemaju šišmiši, po trijemovih skaču ogulinski vrapci.

Najznamenitije pak, izim Kleka, što ima u Ogulinu, svakako je klanac ili ponor Đula. Nekoliko koračaja od starog kaštela otvara pećina crno svoje zjalo. Okomice strši krut klis, okrhan, rastrgan, uza nj penje se zeleno grmlje, nad njim vije se vito zeleno drveće, a dno pećini je crno, strahovito, nedozirno. U to se crno zjalo bacaju, pjeneci se i vitlajući dugačko vlasolikobijele, rijeka Dobra, te pada u gorsku utrobu...

Al' sada k našem starcu, našem Kleku. Bregovi nad Ogulinom, prekriveni gdjegdje tamnom šumom, gdjegdje razgaljujući svoje gole, kamene prsi, redaju se u polukrug prema Dobri. Al' Klek stoji sam, ponosit nad njima, njemu nema susjeda do zvijezda i oblaka. Ima mu nekoliko vrhova, jedan nalijevo, obal, sijed, gol, kao golo tjeme, po dnu malo obrašten šumom, nadesno dva su manje oštira vrha, a medu vrsima zavija se sedlo gorsko...

Narod priopovjeda o Kleku kojekakovih strahota. Ondje da je vrzino kolo, tj. ročište svih vještica, viljenjaka, coprnjaka i zloduha naše zemlje, onamo da lete zrakom, pa vijećaju, kakovo će zlo počiniti našu. Premda naš puk tako kazuje, premda stari Valvazor isto priopovijeda, ne mogu, brate dragi, nikako vjerovati, da je to sve prava istina. U životu smatra svijet čovjeka čudaka, mrka, tajinstvena krvnikom, sebičnjakom, zlobnikom a onamo je dobra duša pod tvrdom korom. Tako se, čini mi se, i starcu Kleku vrlo krivo čini...

Po mojem je mnjenju Klek svakako bolji od svoga glasa. Da se starcu hoće govoriti, otresnuo bi se jamačno na ljudski rod: »Slijepa čeljadi! Traži ti svoje vrzino kolo, svoje vještice, vukodlake, crne dake i zloduhe u ravnicama, gdje se taje pod likom blagoće i dobroćudnosti, a mene pusti na mru.«

Drugi putopis »Preko Jasenka« ima skoro novelističku strukturu i objavio ga je 1880., šest godina nakon što je putovao kroz Jasenak. Pojedinosti o ovom putovanju saznaćemo iz jednoga njegovog pisma ženi, poslanog nakon tog putovanja iz Kraljevice krajem listopada 1874:

»Prošle srijede u tri sata po podne stigao sam u Ogulin za dosta mutna vremena. Potražio sam svoga prijatelja Budislavljevića, velikog bilježnika ogulinskog okružja, koji je sve skakao od radosti opazivši me... Budislavljević mi odmah reče da ne smijem ići željeznicom na Rijeku, nego da on ide po nalogu Mollinarija na kolih otvoriti novu cestu od Ogulina preko velikih krajiških šuma do Novoga u Primorju...«

Ja sjedoh iza svoga pobratima. Činilo mi se da smo Argoplovci na suhom, da jurimo u neznanu kraj, jer kad prođosmo kraj Turković-sela, kad minusmo crnosivu glavicu starca Kleka, komu se i dva i tri puta poklonih, puče pred nama gorska krajina, romantična bez para. Divnih li tajinstvenih slika, djevičanskog li zakutka hrvatskog, gdje se diže Jelenji vrh, gdje se bijeli Bjełolasica...

Dodosmo u selo Jasenak. Ne vjerujem da su mnogi ljudi to ime čuli, ne tražite ga na zemljovidu, nu vjerujte mome iskuštu da Jasenak stoji u gori među Ogulinom i Novim pri moru. U Jasenku stope sami pravoslavni ljudi. Lijepo je to seoce, kuće drvene, istina, al' redne i čiste, pravilne kao po komandi, čovjek bi rekao da su jučer na reportu bile kod kumpanije. Krajišnici su prikazani neiskvareni, iskreni.«

In memoriam

Prof. WASTL MARINER (1909—1989)

Profesor Wastl Mariner, alpinist i gorski spašavač svjetskog ugleda, iz Innsbrucka u Austriji, preminuo je 4. travnja, svega nekoliko dana nakon što je navršio 80 godina (rođen je bio 23. ožujka 1909).

Kao alpinist i stručnjak za spašavanje u planinama, odmah je nakon završetka drugog svjetskog rata sve dotadašnje, naročito za ratu, steceno iskušto i izuzetno funkcionalnu opremu počeo uvođiti u upotrebu za opće spašavanje u planinama.

Također se posebno zalagao za razmjenu iskušta i međusobno upoznavanje na međunarodnoj razini, pa je bio organizator niza međunarodnih skupova o gorskom spašavanju sve do 1955. godine. Tada je dobio od Međunarodne zajednice alpinističkih (planinarskih) udruženja (UIAA) zadatak, da sazove sastanak predstavnika organizacija za spašavanje u planinama svih alpskih zemalja. Sastanak je održan 29. i 30. listopada 1955. g. u hotelu »Mondschein« u Bozenu (Bojanu) u južnom Tirolu i na njemu je osnovana Međunarodna komisija za alpsko (planinsko) spašavanje — IKAR — koja od tada predstavlja središnju stručnu organizaciju za gorsko spašavanje. Na istom sastanku izabran je na prijedlog prof. W. Marinera za prvog predsjednika IKAR-a dr. Rudolf Campell, Švicarski liječnik i gorski spasavač, a on sam bio je izabran za predsjednika potkomisije za tehniku gorskog spašavanja i odgovarajuću opremu, koju je uspješno vodio više od 30 idućih godina. U tom se razdoblju izuzetno istakao kao autor odličnog priručnika »Neuerliche Bergrettungstechnik«, koji je uz njegovu svesrdnu podršku i besplatno ustupanje autorskih prava preveden i 1968. izdan u nas pod naslovom »Suvremena tehnika spašavanja u planinama«.

Mariner je najbolje otkrio suštinu svoje naravne vlastitim riječima, koje je izrekao povodom svojeg 80-godišnjeg jubileja, zahvaljujući za brojna priznanja i čestitke:

»Priznanje za rad u alpinizmu i gorskoj službi spašavanja čini mi veliku čast. U posljednjem razdoblju mojeg čudesno lijepog života s planinama potvrđuje mi se, da sam s uspjehom ispunjavao dužnosti, koje sam prihvatao kao nešto samo po sebi razumljivo i koje sam obavljao u dokaz hvalje za sve, čemu sam bio sudionikom u dugih šezdeset godina u planinama. Nikada, od kad živim, nisam ništa primao bez zahvalnosti, kao da mi obavezno pripada. U starim godinama mi to pruža ugodan osjećaj; smiren sam i istovremeno radostan, da u planinama nisam tražio samo vlastite užitke.«

Gorske spašavače posebno će na njega podsjećati specijalna planinska nosila s pripadnom opremom, koju po njemu uobičajeno nazivamo

Hrvati i Srbi osjećaju da su braća, da imaju jednu zajedničku domovinu. I sam Šenoa je to zorno pokazao svojim pobratimstvom s Budom Budislavljevićem, upravnim činovnikom i ličkim pri povjedačem. Poznata je njegova zbirka pri povjedačka »S ličke grude«. U putopisima Šenoa je prikazao prilike u Krajini od koje su ostali samo vanjski znaci. Opisi prirode i drugih zanimljivosti svojom svježinom mogu privući pažnju i suvremenog čitaoca.

Naši gorski spašavatelji vježbaju s Marinerovim nosiljkom

»mariner«, a to će, uz osjećaj poštovanja i zahvalnosti biti trajni spomen na profesora Wastla Marinera.

D. Zupanc

»Desetljeće Velebita«

PRVI RAPORT S VELEBITA

Skupština Planinarskog saveza Hrvatske 8. travnja 1989. proglašila je početak »Desetljeća Velebita« radi angažiranja svih planinara i planinarskih društava u Hrvatskoj na revitalizaciji ove naše najveće planine. U prošlom broju (str. 143) obavijestili smo o početku ove velike akcije, a ovaj put možemo izvijestiti i o jednom velikom i vrijednom rezultatu: obnovljeno je Rossijevo sklonište u Rožanskim kukovima, i to u rekordno kratkom roku. O ovom velikom uspjehu Saveza planinarskih društava Zagorskog planinarskog puta autentično svjedoči njihov dopis koji su 19. lipnja uputili predsjedniku PSH Vladimiru Mihaljeviću. Taj dopis glasi:

Planinari Hrvatskog zagorja preuzeeli su na 127. savjetovanju ZPP-a, održanom 19. ožujka 1989., obavezu da će obnoviti Rossijevo sklonište na Velebitu. Tom prilikom formiran je Odbor za obnovu u sastavu: Ferček Jeronim, predsjednik, iz Krapine, Pleško Marijan iz Klanjca, Husinec Željko iz Križevaca i Makšan Đuro iz Varaždina. Komisija je odmah otpočela s radom. Stvoren je plan akcije. Počela su se prikupljati finansijska sredstva od svih članica ZPP-a. Izradene su skice i nacrti obnove i počela je nabava građevnog materijala. Centralna akcija bila je u Krapini kod PD »Strahinjčica«. Mnoge radne organizacije i privatnici pomogli su akciju davanjem potrebnog materijala ili besplat-

nom obradom podova, lamperije i kreveta. Sve u svemu do planiranog roka 17.–18. VI. 1989. g. sve je nabavljeno i otpremljeno na Zavižan

Dana 16. lipnja 1989. godine 65 planinara krenulo je na Velebit. Putovali su od Zaboka autobusom noću i stigli na Zavižan u 3 sata u jutro. Nakon pripremanja čajeva i doručka, dobro raspoloženi, planinari iz PD »Strahinjčica« iz Krapine (14), »Kalnik« iz Križevaca (9), »Cesargrad« Klanjec (3), »Gradina« iz Konjščine (8), »Grebengrad« Novi Marof (9), »Ivančica« iz Ivana (6), »Lipa« iz Sesveta (3), »LTA« iz Varaždina (6), »Ravnogor« iz Varaždina (5) i »Železna gora« iz Čakovca (2) tovare na svoja leda daske, u dijelovima krevet, lamperiju, izolacioni materijal, cement, pjesak, boje, lim, staklo, čavle itd. te kreću od Zavižana do Rossijeve skloništa. Naša prethodnica, članovi PD »Cesargrad«, već su 16. VI. 1989. otišli na Rossijevo sklonište da izvrše pripreme za početak radova. Sve je bilo odlično organizirano, pa čim su prvi planinari stigli s materijalom, taj se odmah počeo ugradivati. Radilo se brzo i prema točno utvrđenom planu, od ranog jutra pa do kasno u noć. Postavlja se novi pod, na strop se montira izolacioni materijal od kamene vune i oblaže lamperijom, montiraju se kreveti, postavlja nova peć (poklon »LTA« Varaždin), gradi se zahod, ure-

Rossijevo sklonište pod Pasarićevim kukom

Foto: Dr. Z. Poljak

đuje i dezinficira cisterna, popravljaju i usključuju vrata i prozori, bojaju se vrata, prozori i zidovi. U 11 sati 18. lipnja sve je bilo gotovo i Rossijevo sklonište obnovljeno.

Vratili smo se istoga dana u svoje Zagorje, sretni što smo u slozi i prijateljstvu izvršili tako tešku obavezu.

Tajnik ZPP-a: Đuro Makšan

— —
Planinarski savez Hrvatske zahvaljuje se planinarama iz Hrvatskog zagorja na uspješno izvršenoj akciji. Oni su time dokazali da su odlučni nasljednici Matije Gupca, Ljudevita Gaja i Josipa Broza-Tita.

Predsjednik PSH
Vladimir Mihaljević

RADLOVAC (960 m) UMJESTO PEJAKUŠE

Radlovac, malo poznata, jedna od brojnih kraških udolina srednjeg Velebita. Dvodnevnom radnom akcijom riječko-crikveničkih planinara 17. i 18. lipnja tu je jedna kuća osposobljena za planinarsko sklonište kapaciteta 15 ležajeva. Do jeseni bit će još izgrađen pod na nosećim gredama krovne konstrukcije, te će ukupno moći primiti 25 planinara. Radlovac je praktično na pola puta dugačke dionice VPP-a od Alana do Oštarija. Osim toga, za razliku od dosadašnjeg skloništa u Pejakuši, koje je napušteno, silaskom u Radlovac ne gubi se toliko na visini kao na Pejakuši.

Dolina je dugačka gotovo dva kilometra, prošarana šumarcima, brojnim kućicama koje su dobro održavane, ima dovoljno zdrave pite vode, a dolina djeluje vrlo pitomo. Ono što obećava da život tu neće zamrijeti jesu obradene njivice te stado od sto koza! To se donedavna u Velebitu nije moglo vidjeti. U neposrednoj blizini skloništa nalazi se lijepa kamena crkvica sv. Roka gdje se svake prve nedjelje poslije 18. kolovoza održava misa i skup žitelja tog dijela Podgore. Crkvica je stalno otvorena, pa i ona može poslužiti kao sklonište pred nevremenom.

Pored skloništa, prvenstveno namijenjeno obilaznicama VPP-a, Radlovac je vrlo pogodan kao ishodište za izlete na okolne vrhove, Kurozeb (1167 m), Ljuljačku (1278 m), Ogradenik (1604 m), Satorinu (1624 m), Veliku Glavu (1066 m), Budakovo brdo (1317 i 1264 m) te biser srednjeg Velebita, Bačićuk (1304 m). To su sve jednodnevne i poludnevne ture.

Na Radlovac je vrlo dobar prilaz s Jadranske magistrale, nešto ispred Cesarice, gdje je i autobusna stanica kod zaseoka Zelenike (od pravca Rijeke tu se magistrala počinje spuštati ka Cesarici). Na povratku s

Sklonište na Radlovcu prije uređenja

Foto: Vlatko Nemeć

radne akcije izvršeno je predmarkiranje te staze koja je vrlo dobra i kojom se za oko tri sata uspona stiže na Radlovac.

I na kraju, Radlovac nije samo sklonište, on je pomalo i planinarska kuća. Radi se o tome da tu postoji domar Ivan Čaćić, koji je i vlasnik skloništa. On stanuje u Cesarici kbr. 303, a ima i telefon 051/894-041 te se može ugovoriti dolazak i opskrba. Ako se piše domaru, pošta je 51288 Karlobag. Prilazi Radlovcu markirani su sa Premužićeve staze (VPP), kako od pravca Alana tako i Oštarija. U skloništu će biti i KT VPP-a umjesto dosadašnje na Pejakuši.

Miljenko Pavešić

NOVO!

Drugo izdanje planinarskog udžbenika ing. Zlatka Smerkeia

»PLANINARSTVO I ALPINIZAM«

izašlo je iz tiska i može se naručiti, pismeno ili telefonski, kod Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774. Cijena je do 1. XI 1989. din 150.000 (plus poštanski troškovi, ako se šalje pouzećem uz otkupninu). Knjiga ima 500 stranica i bogato je ilustrirana. Sadrži sve što planinar treba znati o raznim područjima planinarske djelatnosti.

Pismo uredništvu

PLANINARSKA POLKA

U članku »Planinarske pjesme« Vladimira Jagicice objavljena u časopisu »Naše planine« broj 2-3, 1989. godine, spominje se u nekojiko redaka skladatelj popularne »Planinarske polke« Dragutin Flanjak (u tekstu je navedeno Flanjek). Kako sam se neposredno nakon Drugog svjetskog rata upoznao s tim muzičarom i sticajem okolnosti povremeno se s njim susretao do 1953. godine, smatram korisnim da se za tematiku »Planinarskih pjesama« ova sjećanja zabilježe. Tim više što je skladbu »Planinarska polka«, za koju je on napisao tekst i glazbu, tematski planinarska pjesma a ne samo pjesma koju planinari pjevaju, što je slučaj s mnogim skladbama navedenim u tom članku.

Dragutin Flanjak stanovao je u to vrijeme na Salati, Klenovac br. 5 u Zagrebu. Ja sam tada često zalažio u tu kuću posjećujući svoga brata i imao priliku družiti se s Flanjakom kojeg su od milja nazivali Pusek. To je bio nadaren muzičar koji je mnogo skladao, uglavnom melodične slahere, i sam ih u krugu svojih prijatelja izvodio. U našoj zabavnoj muzici pojavio se odvise rano da bi mogao dobiti širi publicitet. Estrada zabavne glazbe nije tada postojala a nekoliko pjevaca koji su bili popularni pjevali su uglavnom skladbe stranih skladatelja. Kasnije, kada je šezdesetih godina zabavna glazba počela dobivati širi publicitet, Flanjak je već bio, uglavnom zbog bolesti, izvan tih tokova. Ipak je uspio

I NJEZIN SKLADATELJ

snimiti jednu gramofonsku ploču (Jugoton) s »Planinarskom polkom« na jednoj i tada popularnim šlagerom »Jače od riječi«, na drugoj strani, u izvođenju Mirjane Dančić i Miljenka Sutlovića. Naklada Saveza muzičkih udruženja u Zagrebu tiskala je 1953. kao posebnu pjesmu njegovu »Planinarsku polku«, pisana za glas i klavir.

Roden je 1914. u Brinju a muzičko obrazovanje stekao je u Vojnoj muzičkoj školi u Beogradu između dva rata. Nakon završenog školovanja svirao je u Vojnom muzičkom orkestru, najvjerojatnije trubu, instrument za koji je školovan. Dobro je svirao gitaru, uz koju je izvodio svoje kompozicije. Godine 1950. postaje član orkestra Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu gdje svira do odlaska u mirovinu 1966. Kad umirovljnik nekoliko godina nastupa u limenom glazbi koja je na Mirogoju pratila sprovođe. Sjećam ga se kao glazbenog zanesenjaka, koji nije imao srećene životne prilike, a to se negativno odražalo na njegovo stvaranje. Ne znam točno godinu njegove smrti ali to nije bilo dugo nakon odlaska u mirovinu.

Flanjak nije bio planinar i nisu mi poznati motivi koji su ga naveli na komponiranje »Planinarske polke«. Vjerljivo ga je nagovorio netko od njegovih prijatelja, od kojih su mnogi bili aktivni planinari.

Prim. dr. Daniel Živković

Speleologija

»KARST I PEĆINE JUGOSLAVIJE«

O knjizi dr Nevena Krešića »Karst i pećine Jugoslavije« koja sada stoji prednamom i dostupna je širokoj čitalačkoj publici, šuškalio se u pred-kongresnoj godini i po vidljivoj uzinemirenosti krugova bliskih autoru i speleoškom izdavaštvu bilo je izvjesno da se priprema jedno ozbiljno i sustavno djelo. Prateći nastojanja autora sličnih pokušaja u Jugoslaviji u posljednjih tridesetak godina, da na stručan i popularan način približe i pojedine krš, podzemlje i speleologiju, kako speleološima, tako ostalim zaljubljenicima u prirodu, uvijek sam osjećao dojam nedorečenosti: nečega previše, a nečega pre malo i ništa. To je uglavnom ovisilo o stručnoj specijalnosti autora vezanoj uz partikularno područje speleologije. Ova knjiga je izuzetak.

Osobni dojam stečen po pregledu knjige i pomnom čitačanju sažeo bih vrlo kratko – radi se o izuzetno poštenoj knjizi.

Navikli na mačehinske (sirotinjske) odnos jugoslavenskog izdavaštva prema speleoškoj literaturi, uobičajeno umotanoj u kakvu brošuricu ili sterilno ubetonirano u akademičarsku skriptu, pri prvom dodiru s Krešićevom knjigom ostajemo ugodno iznenadeni. Izdavač, Naučna knjiga iz Beograda (1988.), je izdanje izuzetno raskošno i kvalitetno opremila: 150 stranica formata 17 x 24 cm je tiskano višebojno na polusjajnom papiru za umjetni tisak (kunst-druk) i tvrdvo ukoričeno u dopadljive korice sjajnog tiska u boji (tiskara »R. Timotić–Beograd«). Autor, koristeći suradnju mnogih eminentnih imena jugoslavenske speleologije, ali i mnogo vlastitog truda i ljubavi, da je opreme knjige posebnu važnost i u tom nastojanju je potpuno uspio. Na 149 stranica teksta našlo je mesta 106 kvalitetnih fotografija, od čega čak 77 u boji (!), 58 funkcionalnih i estetski dotjeranih karata, crteža, nacrta i tablica te jedna pregledna karta zanimljivih speleoških objekata Jugoslavije u prilogu.

Inače, grada knjige »posvećene speleolozima Jugoslavije« i u kojoj je autor spremno pomirio struku i razumljivost, je ograničena na, kako bi se moglo objediti, pojavnost krških pojava: uzroke i način postanka krša, reljefa i podzemlja, sadašnje procese u podzemlju, nalaze iz njegove prošlosti i pregled najzanimljivijih ili korištenih speleoških objekata Jugoslavije.

Izljadena grada je podijeljena u tri djela, od kojih je prvi, očito, rezultat neposrednog Krešićeva stručnog i znanstvenog interesa. U poglavljiju »Nastanak karstnog reljeфа« on je, kao geolog, odnosno geomorfološ, »dao sebe« na temeljiti i metodičan način, a da ni u jednom trenutku nije postao suhoparan. Obradeni su svih pojmovi i pojava krške morfogeneze s njihovim uzrocima i mehanizmima, popraćeni vrlo jasnim objašnjenjima i skicama i to je svakako najpreporučljiviji udžbenik budućim speleolozima iz tog područja, a svima ostalima prikladan priručnik, dosada tiskan u nas. Posebno treba istaknuti pozivanje na različitost nazivlja za iste pojave u svim dijelovima Jugoslavije, što se danas rijetko susreće.

Druge poglavlje, »Život u podzemlju«, se odnosi na život u krškom podzemlju danas i nekad i treba poslužiti, kako sam ja shvatio, za podizanje opće kulture nespeleolozima koji čitaju knjigu, odnosno upoznavanje s važnošću njegove zaštite kao prostora koji je odigrao bitnu ulogu u ljudskoj evoluciji. Taj dio knjige je komplikacija rada naših vršnih biologa, paleontologa i arheologa, koristan je u kontekstu obradene grude, ali ima i boljnje tekstovima te vrste. »Najlepše pećine Jugoslavije« je naslov trećeg dijela knjige i on predstavlja, za sada najkompletniji vodič po turistički uredenim ili dostupnim špiljama Jugoslavije. U slijedu od Slovenije do Makedonije je obradeno 46 speleoških objekata koji predstavljaju speleošku turističku ponudu naše zemlje. Opisi špilja su koncizni sa svim potrebnim podacima i lijepo ilustrirani, a značajno je da su podaci svježi. Iako su ovde suradivali svi autori »republičkih« speleoških vodiča, zadivljuje energiju autora koji je veliku većinu objekata sam obišao (fotografije, opaske) i na određeni način ih kategorizirao te ujednačio pristup svojih suradnika. U svakom slučaju, ovo poglavlje bi trebalo zainteresirati barem Turistički savez Jugoslavije u sklopu propagandnih aktivnosti i trebalo bi ga tiskati kao separatnu brošuru. U skladu s naslovom knjige, od Krešića bi trebalo očekivati da u slijedećem izdanju nadopuni vodič s najzanimljivijim fenomenima površinske morfologije krša Jugoslavije (kanjoni, mostovi, jezera i sl.).

On to zaista dobro radi.

Juraj Posarić

Obljetnice penjanje

SEZDESET GODINA PD »BIOKOVO« U MAKARSKOJ

Organizirano planinarstvo na Biokovu, odnosno u Makarskoj, vezano je za ime ing. Ige Oraša i osnivanje HPD »Biokovo« dana 2. ožujka 1929. kao podružnice Hrvatskog planinarskog društva, s 50 članova.

Već 1931. Društvo je izgradilo pješački put na najviši vrh Biokova (Sveti Jure 1762 m), a nakon toga prišlo se izgradnji planinarskog doma pod Vošcem koji je dovršen i svečano otvoren 20. svibnja 1934.

Društvo je uspješno djelovalo, sve do početka rata 1941. U toku rata prestao je svaki rad, a planinarski dom je služio kao partizanska bolnica i radionica čuvenih bombi »biokovki«, te je 1943. godine bombardiran i porušen.

Odmah nakon oslobođenja Društvo je nastavilo s radom, te je 30. studenoga 1951. ponovno otvoren planinarski dom pod Vošcem. Već 1956. društvo broji 200 članova. Društvo je djelovalo promjenjivim intenzitetom do 1964. kada zbog niza objektivnih razloga prestaje svaki rad, čemu je mnogo doprinijela i havarija krovne konstrukcije doma.

Godine 1971. Sumsko gospodarstvo Makarska je popravilo dom, kojim od tada upravlja RO »Mornar« iz Makarske.

Do nove smjene na čelu PD »Biokovo« došlo je 25. travnja 1974., kada je dan novi impuls planinarskoj aktivnosti u ovom podbiokovskom kraju. Od tada pa do danas Društvo i bilježi svoje najveće uspjehe i to:

- osnivanje »Biokovske partizanske staze« 9. 9. 1979. s 20 kontrolnih točaka;
- otvaranje planinarske kuće »Slobodan Ravlić« 12. i 13. rujna 1981. u spomen na tragično preminulog planinara;
- značajni su društveni izleti na Triglav, Bjelavnicu, Durmitor i druge jugoslavenske planine;
- prvi organizirani posjet izvan granica Jugoslavije 1985. godine i uspon na Gran Sasso d'Italia;
- društvo je ustanovilo tradicionalni Novogodišnji izlet na Biokovo, Marš omladine Makarske na Biokovo, Memorijalni pohod »Slobodan Ravlić»;
- Organizacija susreta planinara Dalmacije svake treće godine na Biokovu. Dosada održano 5 susreta;

UZ DESETU GODIŠNJICU OBNAVLJANJA PLANINARSTVA U PETRINJI

Osnivanjem PD Petrinja 18. 3. 1979. godine ponovo je započela planinarska aktivnost u Petrinji, čiji korjeni sežu u davnu 1922. godinu, kada u Petrinji osnovano HPD Zrin kao 15. podružnica HPD-a i ujedno prva na Banjili.

Lučnoše planinarske ideje ubilježili su i neke velike uspjehe koje ni do danas nismo dostigli. Već 1926. grade na vrhu Hrastovičke gore Vidićevac i to je 8. takav objekt HPD-a, 1938. grade kuću uz vidikovac i vidikovac povisili da bi već sljedeće godine kuću dogradili. Izgraduju se i staze u gorj i svemu ovome pogoduje blizina Peckog jezera, kao svojevrsnog izletničkog marmaca.

Za rata zamire planinarska aktivnost i uništeni su kuća i vidikovac, a kao posljedica neprijateljskog bombardiranja presahlo je Pecko jezero.

Planinarsku aktivnost Petrinjci su pokušali obnoviti 1951., kada je osnovano PD Žirinska gora, no društvo je bilo kratkog daha. Ponovo oživljava 1979., kada grupa studenta osniva PD Petrinja. Ovo društvo unosi u program rada revitalizaciju Hrastovičke gore. Uređuju se i markiraju staze, popravljaju vidikovac i uređuje njegov okoliš. Zbog razmimoilaženja u pogledima na planinarstvo 1982. se od PD Petrinja odvaja grupa planinara i osniva ogrank PD slijepih Prijatelji planina iz Zagreba. Uz planinarenje i vođenje slijepih drugova po planinama članovi ovog ogranka započeli su trasiranje i markiranje planinarske staze kroz Žirinsku goru pod nazivom Partizanski put Banjom.

Radi povoljnih finansijskih i drugih uvjeta za rad, a nakon promjena u pogledima na planinar-

MAKARSKA

— od ponovnog rada 1974. društvo ima upisano 733 člana.

U društvu uspješno djeluje Speleološki odsjek, Stanica vodiča i Gorska služba spašavanja.

Za svoj uspješan rad društvo je dobilo značajna društvena priznanja i to:

- Orden zasluga za narod sa srebrnim zrakama 1979. godine
- Plaketu SUBNOR-a Jugoslavije 1981. godine
- Priznanje Republike konferencije SSRNH 1977. godine
- Nagradu općine Makarska 1984. godine

U posljednjem periodu Društvo je organiziralo preko 100 izleta na jugoslavenske planine s preko 2000 sudionika, a Biokovo su posjetili mnogi planinari iz Jugoslavije i inozemstva. Djelatnost društva je zaokružena organiziranjem turističkih izleta na Biokovo.

Stvo dijela članstva, PD Petrinja i ogrank PDS Prijatelji planina udružuju se 4. I. 1984. u novo društvo pod nazivom PD Gavrilović, a pod pokroviteljstvom poznate mesopreradivačke firme.

Društvo razvija bogatu planinarsku djelatnost. Osnivaju se sekcije: izletnička, pionirska, omiljinska, CB i skijaška. Skoluju se kadaši za vodiče i orijentaciste, radi pionirska planinarska škola, održavaju se predavanja. U Petrinju dolaze poznati alpinisti, ekspedicioni, speleolozi, orijentaciisti i priznati planinarski radnici iz cijele republike. Markiraju se nove staze u Hrastovičkoj gori, završava se Partizanski put Banjom. Ukupna dužina markacija na području djelovanja društva povećava se na 25 sati hoda. Jaka je i informativno-propagandna aktivnost, uređuju se redovni prilozi na radio Petrinji, izdaje se Biletin kao informativno-propagandno i obrazovno glasilo društva. Počinju pripreme za gradnju kuće na Hrastovičkoj gori: prenosi se zemljište iz poseda šumskog gospodarstva u posjed Društva, izrađuje se potrebna građevinska dokumentacija, pregovara se sa Lovačkim društvom Fazan o zajedničkoj gradnji, dovozi se građevinski materijal, Društvo dobiva prostorije za rad (sala za sastanke, kancelarija i slično) u strogom centru grada. Uređuju se prostorije itd.

Danas je Društvo u velikoj krizi, opet zbog razmimoilaženja u pogledima i shvaćanjima planinarskog društva. Okošnica društva se raspala, aktivnost se rapidno smanjuje a članstvo osipa. No svi se nadaju da će uz više rada, razumijevanja, odgovornosti i odricanja ponovo krenuti zapaženja planinarska djelatnost, što im od svega srca, uz godišnjicu želimo.

Zaštita prirode

GORSKA STRAŽA U DALMACIJI

Gorska straža Dalmacije organizirala je, u suradnji s PD »Kamenar« iz Šibenika i Nacionalnim parkom »Krka«, seminar za zaštitu planinske prirode od 13. do 16. travnja u Skradinu, a pohodalo ga je dvadesetak članova iz pet dalmatinskih planinarskih društava.

Sudionici su čuli predavanja o osnovnim ekološkim pojmovima i zaštiti prirode, flori i fauni naših planina, zašćitnim područjima, pojavama pustošenja i oštećivanja prirode, te o nizu drugih pitanja koja će im, kao budućim članovima Gorske straže, biti od koristi i važnosti.

U sklopu seminara, na kojem je glavni predavač bio mr. Mladen Rac, član Komisije za zaštitu prirode Planinarskog saveza Zagreba, organizirana je posjeta skradinskim povijesnim spomenicima, arheološkom lokalitetu nulte kategorije na Bribirskoj glavici i, naravno, Skradinskom buku, najvećem i najatraktivnijem slapu ljepotice Krke.

Prvi seminar čuvanja planinske prirode održan je bio 7. travnja 1983. godine i značio je datum osnivanja Gorske straže Dalmacije. Njeni članovi, okupljeni u sekcijama i komisijama za zaštitu prirode, djeluju u više dalmatinskih planinarskih društava. Do sada su uspješno organizirali niz predavanja u planinarskim društvima i školama, kao i na raznim masovnim akcijama i manifestacijama u prirodi, stampali popularne plakate o zaštiti prirode, postavili na najpogodnijim mjestima u planinama table s poučnim tekstom o čuvanju i zaštiti prirode. Samostalno ili u suradnji s drugim organizacijama pošumljavali su goleti i čistili opožarena područja.

Zadnjeg dana seminara održana je izborna skupština Gorske straže Dalmacije. Prisustvovali su joj, pored članova Gorske straže, i zainteresirani pojedinci, predstavnici više organizacija i ustanova koje vode brigu o zaštiti i unaprednjenu prirode, te predstavnici društvenog i političkog života mesta.

U referatu i diskusiji naglašena je potreba veće suradnje sa svim subjektima koji vode brigu o zaštiti i čuvanju prirode, posebno s Ivočkim i vatrogasnim društvima, štabovima CZ i TO. Istaknuti su i primjeri dobre i uspješne suradnje s Prirodoslovnim muzejem u Solitu, Nacionalnim parkom »Krka« u Šibeniku, RO »Autodalmacija« iz Splita, te planinarskim društvima iz Splita, Mađarske i Šibenika. Za neposredno angažiranje u prirodi i postignute rezultate na njenoj zaštiti, posebno je istaknuta Planinarska sekcija »Ante Bědálov« iz Kaštel Kambelovca.

Proslodgođišnji učestali odlasci na Svilaju radi istraživanja flore, trebat će se ove godine proširiti i na druge planine, kao i stvoriti kartoteku i filmoteku flore i faune Dalmacije. To su predviđeni lakši i bolje zaštite i unaprednja prirode Dalmacije.

Skupština se zahvalila na pozitivnom i pregaljakom radu svom dosadašnjem predsjedniku Marku Sladiću i Koordinacijskom odboru te dodjeliла pismena priznanja najaktivnijim pojedinцима i kolektivima. Za novog predsjednika Gorske straže Dalmacije izabran je dipl. ek. Vinko Matosić, direktor Nacionalnog parka »Krka« i predsjednik PD »Kamenar« iz Šibenika.

Ante JURAS

Predlažem

PREDLAŽEM PLANINARSKI DAN POŠUMLJAVANJA

Ima jedna tema u planinarstvu, vrlo stara, često spominjana, ali nedovoljno ispisana. Volio bih da se o njoj žeće progovori na stranicama »Naših planina«, a i drugdje.

Riječ je o našem čuvanju šuma, zaštiti i pošumljivanju. Tema stara, tema aktuelna, da nikada nije bila aktuelnija, ali treba o njoj pisati, alarmirati i nadasve djelovati.

Citam neke vaše članke o potrebi zaštite šuma, o nedovoljnom ili nikakvom pošumljivanju. Zaboli srce od jada nad očiglednim nemarom.

Je li u pitanju samo novac ili je pak prečesto spominjan naš mentalitet? Ipak šume umiru...

Je li zadnji čas da se nešto poduzme ili je taj čas već prošao? S uzdahom se sjetimo nekadašnjih dobitnih običaja, kao što je bio npr. dan šume. Ili pak običaj u nekim zemljama da mladenci ne mogu stupiti u brak dok ne posade nekoliko stabala. Pogledajmo samo primjer razvijenih zemalja, kako one štite svoje šume!

Mi planinari možemo samo prosvjedovati, kao i svu naši gradani, nad barbarstvom i vandalizmom u našim šumama. Ali možemo nešto i poduzeti i to, mislim, vrlo mnogo.

Akcije poduzete u planinarskim društvima u tom pravcu, obično ne daju zadovoljavajuće rezultate. Zašto?

Zato bi trebalo planirati akcije od vrha, od planinarskog vrha, jer, izgleda, ne može drugačije.

Ne vrijedi optuživati, kritizirati, polemizirati, treba djelovati!

Odredimo barem jedan dan u godini, u kojem će planinari pohrliti u akciju pošumljivanja. Kada

neće onaj tko mora, neka ide onaj koji voli! Ne ka se osiguraju sadnice i odrede prioriteti u lokacijama.

Neka se sačini karta opustošenih područja i svih onih područja gdje je potrebno šumama pomoći, ondje gdje to ne mogu one same.

Zamislite broj planinara pomnožen sa samo jednom sadnicom, a može se množiti i s 10,100...

Poduzmite nešto u tom pravcu, jer više vrijedi jedan vaš apel nego glas anonimnog.

Pokušajmo pored ove akcije ugraditi ovu našu namjeru u statut i normativne akte planinarskih društava. Motivirajmo planinare sa zlatnim, srebrnim, brončanim znakom i drugim pohvalama.

Po mome mišljenju niti jedan planinar ne bi trebao dobiti ikaznicu ako ne ispunji uvjet, a taj uvjet glasi — sadnja najmanje 10 stabala godišnje. Pa to nije nikakav teret, a korist? Korist je ogromna.

Akciju bi trebalo dobro pripremiti, posebno u suradnji sa šumarima, osigurati treba sadnice, sačiniti geografsku kartu ugroženih područja šumske vegetacije i onih područja koja bi se ponovno mogla zvati šumama, odrediti vrste drveća itd. Ne znam je li akcija ovakve vrste već provedena ili ju je možda čak nemoguće sprovesti?

Napišite o tome nešto za nas planinare. Pomožite, jer priroda si sama više ne može pomoći.

Covjek je pobijedio prirodu, samo kakva je to pobeda i koliko će dugo uživati u toj pobjedi? Mislim, vrlo malo, jer i ovaj apel nije ništa drugo do spoznaja da se covjek nikada ne može uzdržati iznad prirode, jer on je samo dio prirode, njen neodvojiv dio.

Planinar iz Crikvenice

Sportsko penjanje

● **Usponi Petre, Slabea i Griljca.** Ni na odmoru se naš sportski penjač Tadej Slabe ne odmara. Na otoku Unije je ispenjao smjer s ocjenom 8 a, po naše IX+/X-. Ovaj uspon mu je deseti s ocjenom najviše težine u slobodnom stilu. Tri srca u Dolžanovoj sujetski (VIII+/IX-) je kao prva žena ispenjala 21-godišnja Kranjčanka Petra Vencelj. Dr. Hofman (IX/IX+) je šesti uspješan smjer 18-godišnjem Darianu Succi. Uros Griljc je ispenjao Legalise (IX) u Crnom Kalu. U Tulovim gredama je novi smjer ispenjao Iztok Tomazin s Martinom Zupančič, Zarja, s ocjenom VII+/VIII-, 60 m.
(Dare Božič)

● **Drugi o Tomi Cesenu.** U prošlom broju javili smo o fantastičnom podvigu ovog slovenskog penjača na Jannu gdje je solo usponom svladao 2800 m visoku sjevernu stijenu alpskim stilom. Taj podvig odjeknuo je u penjačkom svijetu. Urednik poljskog Taternika, Jozef Nyka, misli da je to najvredniji solo uspon dosad izведен u Himalaji. Enrico Camani, urednik talijanske revije Alp, smatra da je to najteži uspon u posljednjih deset godina i dodaje: jugoslavenski i poljski alpinisti avangarda su u Himalaji, a što bi tek bilo da imaju dosta novaca! Alberto Mantovani, urednik Riviste delle Montagne, čestitao je na ovom usponu i ocjenio ga kao uspon prije vremena. Cesen je za taj prvenstveni uspon trebao 24 sata, a sišao je Japanskim smjerom. Ocjena: VI-, VI+. 90, 2800 m.
(Dare Božič)

● Najbolji sportski penjači 1988. godine u Sloveniji

Tko su oni koji su prošle godine najviše uradili u sportskom penjanju? Na ovo pitanje je odgovorilo 50 poznanika penjanja i penjača. Izabrali su ih najbolji uspon. Kod muškaraca je to Rehbergerov Sortileges (8b) i Futuro (8b), kod penjačica Vencljina Almos Nothing (7ab).

Penjači:

1. Srećo Rehberger (AO Kranj)	150 glasova
2. Tadej Slabe (AO Matica)	112 glasova
3. Vili Guček (AO Trbovlje)	61 glas
4. Marko Lukič (AO Maribor)	8 glasova

Penjačice:

1. Petra Vencelj (AO Kranj)	129 glasova
2. Nuša Romih (AO Tržič)	82 glasa
3. Jelka Tajnik (AO Ravne)	72 glasa
4. Božič Ines (AO Koper)	29 glasova
5. Marija Stremfeli (AO Kranj)	5 glasa
6. Simona Škarja (AO Mengaš)	3 glasa

● Slovenski penjači u sjevernoj stijeni Eigera

1. 21.-23. 7. 1969: Dušan Kukovec, Janez Resnik (Šaleški AO), 26 sati
2. 8.-9. 8. 1969: Franci Gselman, Milan Meden, Beno Reis (AO Kožjak), Ivan Šturm (AO Impol)
3. 18.-21. 8. 1973: Georg Haider (Njemačka), Peter Ščetinin (Akademski AO)
4. 10.-12. 8. 1980: Janez Benkovič (AO Kamnik), Rok Kovač (Akademski AO), Janez Sabolek, Janez Skok, Borut Bergant (AO Tržič), Marian Manfreda (AO Matica), Andrej Stremfeli (AO Kranj)
5. 21.-23. 8. 1980: Aleš Stopar, Jože Zupan (AO Celje), 27 sati
6. 8.-10. 8. 1981: Aco Pepevnik, Ivan Smoliš (AO Celje), 29 sati
7. 31. 8.-1. 9. 1981: Filip Bence, Slavko Frantar (AO Tržič), 18 sati
8. 12. 7. 1982: Franček Knez (AO Impol), 6 sati
9. 18. 7. 1982: Matjaž Pečovnik, Milan Romih (AO Impol), 14 sati
10. 12.-13. 8. 1982: Stanko Mihev, Franc Pušnik (AO Ravne)
11. 21. 7. 1984: Slavko Svetičić (AO Idrija), 8 sati
12. 6. 3. 1986: Tomo Česen (AO Kranj), 10 sati.

(Dare Božič)

Publicistika

● **Alp,** talijanski planinarski časopis, koji izdaje Vivalda u Torinu, izlazi od 1985. kao mjesecičnik u svescima preko 100 stranica. Jedan je od najprezentativnijih u svijetu ne samo po obujmu, nego po širini sadržaja i obilju ilustracija, većinom u koloru i kvalitetne reprodukcije. Broju 51 od lipnja ove godine priložen je besplatan indeks za dosadašnjih 50 brojeva na 47 stranica. U tom časopisu, koji prati svjetska zbivanja u svim granama planinarstva, često je riječ i o našim planinama ili planinarima, u ovom broju vijet o glasovitom prvenstvenom usponu Slovenca Tome Cesena na Jannu u Himalaji. (Z. P.)

● **Povijest sporta** broj 82, glasilo SOFK Hrvatske, u cijelosti je posvećen planinarstvu i to 90. obljetnici PD »Visočica« iz Gospića. Ovakav namjenski broj presedan je u dosadašnjoj praksi i veliko priznane najstarijoj podružnici HPD-a, osnovanoj 1898. godine. Cijeli broj od 95 stranica ispunjen je prilozima Petra Stanića, društvenom kro-

nikom i obiljem arhivske grade, sve bogato ilustrirano. »Visočica« to i zavreduje. Autoru treba odati priznanje za trud oko skupljanja grade o radu u tolikom vremenskom rasponu, a »Povijesti sporta« što uvijek ima sluha za vrijednost planinarstva. (Z. Poljak)

● **Alpinistični razgledi br. 32,** glasilo slovenskih alpinista, donose intervju sa Silvom Karom, prilog o penjačkim podvizima Cesena u Grošelja, polemičke zapise i odgovore na članke iz prošlog broja, a dio je namijenjen i sportskom penjanju. (Z.P.)

● **Vodič po domovima Slovenije,** autora Jožeta Dobnika, izlazi ovih dana iz tiska i bit će od velike pomoći svim planinarima koji posjećuju slovenske planine. O svakoj kući navode se ovi podaci: kratka povijest, kapacitet, vidik, pristup, ture, izleti, vezni putevi s drugim kućama, tko daje informacije. Svaka je kuća prikazana i crtežom akad. slikara Antona Rojca iz Ljubljane. (Z. P.)

● **Klek br. 1.** Pod tim naslovom počeli su Zavičajni klub Ogulinaca u Zagrebu (Ilica 96) i Udržbenje gradana ogulinskog kraja izdavati glasilo. Uvodnik prvog broja, »Ogulinski kraj jučer, danas, sutra« napisao je predsjednik općinske skupštine Veljko Stipetić. Na naslovnoj stranici je stiliziran obris Kleka.

● **Planinarski list 4. 1989,** glasilo PD »Kamenjake« Rijeka, ima 40 stranica i u znaku je alpinizma (Solu Kumbu, Island peak, Pamir 88 stijene nad Kara Suom, Clima Sud). Teme ostalih članaka su Velebit (3). Snežnik, sportsko penjanje, bosanske planine, rekreativna staza iznad Crikvenice, društvene vjesnici prijateljstvo s CAI Tricesimo i intervju s urednikom PL Stanislavom Gilićem. Brojka 4 na ovome svesku ne znači da je to četvrti broj u ovoj godini, nego četvrti po redu od ožujka 1987 (!?). U zagлавlju se više ne broji redoslijed godišta (no našem računu to bi bilo 19. godište, jer 1986. PL nije izlazio). (Z.P.)

• U čast prof. Umbertu Girometti održana je u Splitu 14. lipnja svečana akademija. Povod je bio 50. obljetnica smrti Giromette i Josipa Baraća. Govor je održao poznati splitski profesor, znanstvenik i prevodilac Josip Posedel, koji je i sam bio dak prof. Giromette. On je, među ostalim, rekao: Prof. Girometta je ispunjavao tolike kulturne akcije koje su sve bile u uskoj vezi s njegovim profesorskim zvanjem. Godine 1924. osnovao je u Splitu Prirodoslovni muzej, Zoološki vrt i Morski akvarij. Od prvih dana svoje službe bavi se proučavanjem fenomena krša pri čemu osobitu brigu posvećuje istraživanju pećina i jama. On je bio znanstvenik koji je svojim djelovanjem uvodio znanost u život a svojim javnim predavanjima, knjigama, člancima i brošurama popularizirao ju je kod širokih slojeva. Kao ljubitelj Jadrana u knjizi »Zivot našega Jadrana« otkriva omladini mnoge tajne iz života flore i faune našeg mora. Videći u potretu planinarstva sve prednosti za fizički i duhovni odgoj, on je od osnuttka HPD »Mosor« njegov predsjednik, a njegovim načinjanim podignut je dom na Mosoru (danas nosi njegovu ime), Sklonište na Kamešnici, Sklonište pod Cincarom, planinarska kuća na Vagnju, lugarnica na Mosoru a uređena je i pećina Vranjača. Objelodano je slijedeće radove s ovog područja: »Planinarstvo u kršu«, »Mosor planina«, »Priroda brda Marjana«, »Cvrsnica planina« i »Kroz planine zapadne Bosne«. Posebno treba istaći njegovu duboku humanu akciju kad je glad zaprijetila dalmatinskoj Zagori te je on organizirao sakupljanje hrane, novca i tople odjeće i to davao sirotinji u zagorskim selima. Bio je plemenit kao sunce koje za sirote sja, ljubio je oštri krš i goli kamen, njegovo je i milovalo gladnu Zagoru i Zagorčaku pravljubitelj sirotan i razdavao srca onima koji su ga najviše trebali. (Norma Lovrić)

• Ljetujte na Jankovec u Papuku, u obnovljenom planinarskom domu, koji sada pruža pun komfor u 2, 4 i 6-krevetnim sobama, svaka sa sanitarnim čvorom. Pansion je vrlo pristupačne cijene (početkom svibnja 70.000 din.). Noćenje je 7.000 (za neplaninare 15.000 din.). Osim doma, sada je lijepo uređena i okolina: livade s klapama, jezero, nadstrešnice, rasvjeta. Markirani su izleti u okolini. Prilaz do doma mogući i autobusima. Prilaz za pješake: vlakom do Velike i 2h hoda; vlakom do Cačinaca, zatim autobusom do Slat. Drenovac i još 1h hoda. Telefon doma: 054-704-000, tel. tajnika društva: 054-27-149 (Sajfert).

• Društvo za alpsku i visinsku medicinu osnovano je 15. travnja u Innsbrucku, Austrija. Tom pri-

likom održan je i simpozij »Aktualni problemi u planinskoj medicini« sa 130 sudionika iz zemlje i inozemstva. Teme su bile: privikavanje na visinu, medicina godišnjeg odmora, alpske i skijaške nesreće. Cilj društva je spajanje znanosti i prakse te smanjivanje broja planinarskih i skijaških nesreća. Predsjednik društva je dr. Elmar Jenny, a tajnik doc. dr. Franz Berghold. (Z. Poljak)

• Zupčana željezница na Pilatus (2132 m), najstrmija na svijetu (48%), slavi 100-godišnjicu. Vodi iz Alpnachstada, u Švicarskoj, na vrh s kojeg je široki vidik na Alpe i Firvaldštetsko jezero. (Z. P.)

• Nove markacije na otocima. U četvrtak 25. 5. 1989. održao je u Planinarskom društvu »Željezničar« u Zagrebu u Sekciji seniora predavanje s diapozitivima dr. Ignac Munjko »O prvom označavanju staza i vrhova po otocima zadarškog arhipelaga«, a koje je obavio u VI mjesecu 1988. godine. Označio je ove staze:

— otok Ist: planinarska staza od pristaništa do Vele Straže (174 m), — otok Tun Veli: vrh Kuš (126 m), — otok Zverinac: staza za vrh Rutnjak (96 m), — otok Sestrunj: staza od uvale Horvatin preko Sv. Petra (92 m) do uvale Kablin te na najviši vrh otoka Obručar (186 m), — otok Rivanj: staza od pristaništa do Sv. Jelene (102 m), te do najvišeg vrha otoka Lukežina (112 m), — Dugi otok: označene su dvije planinarske staze:

1. Božava — Mala Gospa — Dumbovica (86 m) — Brdo Zlata (236 m) i
2. Božava — Sv. Nedilja (30 m) — Kapelica (135 m) — Soline — Sakarun — Veli Rat — Verunić — Straža (71 m).
(Zorka Šafar Gruden)

• PD »Cusine« Jajce. Od 21. do 28. maja je trajala akcija planinarske sekcije »Feroher« koja djeluje pri PD »Cusine«, a u sklopu 10. susreta radnika feroleguraša SFRJ. Za pet dana je grupa od osam članova (Anto Marjanović, Midhet Muhić, Nikolina Nišić, Nikola Zrile, Sakib Kliko, Ivica Ladan, Izet Bektašević i Sead Hadžić) prešla put od Jajce do Sibenika trasom: Jajce — Klanac — Mujdići — Kozila — Samica — Čardak Ilavade — Ploča na Vitorogu — Privlje — Lolin borik — Halapić — Staretinac — Zdralovac u Livanjskom polju — Jančag — Klanac — Cetina — Velika — Drniš — Promina i dalje trasom pl. puta »Tragom Prvog šibenskog odreda« do Sibenika. Dana 13. maja društvo je 60 učenika izvelo na izlet na planinu Satvor. (S. Kliko)

• Ravnogorski učenici na Risnjaku. U povodu primanja u omiljence učenici ravnogorske osnovne škole u Gorskom kotaru pri-

mili su, pored karantila, omiljinske knjižice i značke Memorijala »26 smrznutih partizan«. Takoder su primljeni kao članovi PD »Višnjevica« iz Ravne Gore. Učenici su predviđeni iskusnim planinarima posli zajednički na njihov prvi učenički planinarski pohod i to na Risnjak. Učenici su se divili prekrasnom okolicu na koju pruža Risnjak vidik: na dobar dio Gorskih kotara, Hrvatsko primorje i na grad Rijeku s Kvarnerom i prelijepom Učkom. Učenicima, budućim planinarima, bio je to dan za višestruko slavlje i pamćenje. Primanje učenika u omiljence upriličeno je također na Risnjaku ispred planinarskog doma »Dr. Josip Schlosser«. (Dmitar Mamula)

• Festival planinarskog filma u Trentu, koji smo najavili u broju 1-2, str. 48, održan je po 37. put. Ove je godine bio u znaku K 2 (tri filma o ovom osamtičnjaku) i Kurta Diembergera. Iz Hrvatske nije bilo ni jednog filma, ni jednog našeg planinara (finansije teškoće!), ali je zanimljivo da je u ziriju bio naš filmski režiser Vatroslav Mimica.

• PD »Medvednica« iz Zagreba održala je 9. lipnja skupštinu na kojoj je, između ostalog, obilježena i 15. obljetnica postojanja ovog društva pri Radnoj organizaciji »Chromos«. Na skupštini društva, koje svojim imenom simbolizira grad Zagreb i planinu u njegovom zaledu, rečeno je, da je posljednjih nekoliko godina došlo do stagniranja rada, pa se tako broj članstva od preko tisuću smanjio na svega nekoliko stotina. Sve nade u reaktiviranje polažu se u novi izvršni odbor od 19 članova, u koji su ponovo ušli nekadašnji aktivisti i planinarski entuzijasti. Pored rješenja finansijskih problema, poseban zadatak pred novim izvršnim odborom stoji oko iznalaženja stalne prostorije za okupljanje. Uz ine goste skupštini je prisustvovao i Vlado Milanić, predstavnik PSH i PSZ.
(T. C.)

• Suradnja PD »Medvednica« i PD »Visočica«, sekacija Zagreb, zaista se može nazvati primjerom. Naime, Sekcija gospičkih planinara u Zagrebu već od sačega osnivanja ima politiku otvaranja i članovima drugih društava. Tako su se Ličani posebno povezali sa članovima PD »Medvednica« iz Zagreba i u lipnju organizirali vrlo uspješan izlet u Logarsku dolinu i Kamniške Alpe. Preko 30 planinara u dnevnom druženju osvojilo je nekoliko atraktivnih vrhova po vrh Logarske doline (Raduha, Kamniško sedlo, Ojstrica i dr.). Povodom Dana borca i otvorenja Transverzale »Ravna Gora« Ličani i Medvedničari imaju četiri dana zajednički logor u Jasenku, a zajednički izlet planiran je već i za rujan na proslavu 20. obljetnice VPP-a.
(T. C.)

● 3. prvosvibanjski susret na Grebengradu i ove je godine organiziralo PD »Grebengrad« zajedno s općinom Novi Marof u planinarskom naselju pod Grebengradom. Vrijedni domaćini su za posjetioce pripremili vojnički grah tako da nitko nije bio gladan. Unatoč tmurnom vremenu skupio se priličan broj posjetilaca. Zabavljala ih je domaća seoska glazba. Bilo je mnogo obitelji s djecom. Svatko se zabavljao na svoj način, netko je igrao šah, neki pikado, drugi su pak natezali konop, a mnogi su stekli novog prijatelja ili prijateljicu, što u današnje vrijeme otudena ima posebnu vrijednost.

(Velimir Posavec)

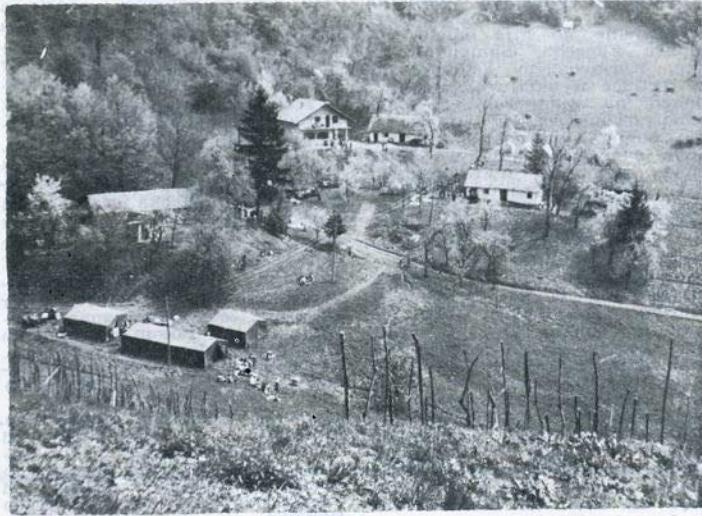
● PD »Višnjevica« iz Rayne Gore u Gorskom kotaru svojim djelovanjem odusevljava svakog ljubitelja prirode, posebno planinare. Dovoljno je i autom proći Ravnom Gorom i uočiti planinarsko djelovanje. To su vrlo lijepo smjerokazne table u tehniči pirografije te oznake i tablice na Ravnogorskem planinarskom putu (RGPP). Polovinom svibnja vrijedni su članovi društva postavili kod svoje planinarske kuće na Javorovo kosi pano 80×80 cm na kojem je napisan tekst MOLITVE SUME. To je jedini takav pano u gorju naše republike, vrlo je vjerojatno da je jedinstven i u SFRJ! Treba znati da su ravnogorske sume najljepše u SR Hrvatskoj i druge u SFRJ! Postavljanjem tog panoa s Molitvom sume planinarski PD »Višnjevica« doprinosi su borbi za očuvanje naših suma, pokolj kojih nesmiljeno vršimo. Na kraju treba da je »Višnjevica« primjer planinarske aktivnosti u cijelom Gorskom kotaru.

(Miljenko Pavetić)

● 15. slet planinara Slavonije. Planinarsko društvo »Dakovo« organiziralo je XV. slet planinara Slavonije od 27.-28. svibnja na Boroviku, koje popularno nazivaju »Dakovačko more«. Naiime, kod Borovika izgrađena je brana potočiću Vuka, koji za vrijeme jakih kiša izaziva poplavu, tako da ugrožava Vukovar i Borovo. Izgradnjom brane nastalo je jezero, koje se koristi za sport i rekreaciju. PD »Zeljezničaru« Zagreb dodijeljen je Prelazni pehar sa zahvalnicom, kao najbrojnijem obilazniku Slavonskog puta.

Usput smo posjetili Dakovačku katedralu, Krndiju i Zlatnu dolinu (Slavonsku Požegu), te Novu Gradišku. (Josip Sakoman)

● Vreća protiv visinske bolesti. Svake godine umre na Himalaji nekoliko alpinista i nosača od visinske bolesti i plućnog edema, premda je takvim bolesnicima, navodno, lako pomoći upotrebom vreće u kojoj se mehanički može postići visok tlak zraka. Takva vreća zajedno s priborom teži jedva oko 3 kg i svaka bi je himalajska ekspedicija lako mogla

Planinarsko naselje Grebengrad

Foto: Velimir Posavec

uvrstiti u svoju opremu. Konstruirao ju je još prije desetaka godina Günter Hauser, a 1988. isprobala na Everestu američka ekspedicija iz Wyominga i rezultati su, naravno, vrlo dobri. (Z. Poljak)

● Predsjednik PD »Kamenar« iz Sibenika i direktor NP Krka, dipl. oec. Vinko Matović, održao je 8. lipnja 1989. godine u velikoj dvorani Doma JNA u Rijeci predavanje o NP Krka. Predavanje je popraćeno brojnim vrlo dobro snimljenim dijapoaktivima. Predavač se nije ograničio samo na NP već je prikazao dijapoaktivne od izvora Krčića i Cikole pa sve do tvrdava na izlasku iz kanala Sv. Ante ispred Sibenika. Kao poseban dio prikazao je i seriju dijapoaktivna iz drugih NP u SR Hrvatskoj.

(Miljenko Pavetić)

● 8. planinarska škola održana je od 5. 4. do 31. 5. 1989. u organizaciji planinarskog društva »Sljeme« iz Zagreba. Nastavni plan i program uskladen je s Programom održavanja općih planinarskih škola PSH. U tom vremenu je održano 18 predavanja i 6 izleta. Predavanja su održavali poznati stručnjaci s područja pojedinih planinarskih djelatnosti, instruktori PSH i vođici. Izleti su, s obzirom na činjenicu da je među polaznicima bilo dosta učenika i studenata, priređivani u okolini Zagreba (Medvednica, Samoborsko gorje, Ivančica). Nastavni plan i program uspješno je završilo 35 polaznika koji su na prigodnoj svečanosti primili diplome PSZ.

Mnogi od njih postali su i članovi našeg društva i vrijedni planinari, a društvo će im i da-

lje pomagati da se usavršavaju i u drugim planinarskim djelatnostima. Polaznici škole bili su stalno podučavani s područja zaštite prirode i osobito upozoravani na potrebu očuvanja planinarske flore i faune i na štetnost bacanja bilo kakvih otpadaka u prirodi.

(Ladislav Janeš)

● 9. festival planinarskog filma održava se od 13. do 17. septembra u mjestu Teplice nad Metují u Češkoj. Prijave se šalju do 25. kolovoza na adresu: KASS 549 57 Teplice nad Metují, CSSR. Primaju se filmovi od 16, 35 i Super 8 mm te video VHS. Predviđena je nagrada gledalaca, nagrada planinara i nagrada filmskih stručnjaka.

● Ravnogorski planinarski put svečano je otvoren 2. srpnja u Ravnoj Gori (Gorski kotar) pod pokroviteljstvom RO »Radin«. U programu sudjelovali su pjevači i duhači. U 10 sati počeo je obilazak puta, a u 12 sati održan je drugarski susret kod planinarskog skloništa na Javorovo kosi.

(Z. P.)

● Sletski biser. Na sletu planinara Hrvatskog zagorja 11. lipnja kod doma na Strahinjščici održana je i proslava 90. obljetnice osnutka PD »Strahinjčica« u Krapini. Među ostalim gostima, svečanost je pozdravio u ime PD »Kunagora« iz Pregrade Jurka Kantoci, koji je govor završio ovim riječima: »Drugovi, istina je, nisam vam donio nikakav dar, ali bum se zato danas zajedno s vama nacugal...«. Ovaj njegov govor imao je vrlo odgojan učinak na stotinjak prisutnih malih planinara, djecu i podmladak, koju roditelji s punim povjerenjem povjeravaju planinarama.

(Z. Poljak)

• Proljetni pohod na Žumberak.

Iako je 20. svibnja bilo kišovito vrijeme, to nije omelo planinare Zagreba, Samobora, Jاسke, Karlovca, te Slovenije, da se uključi u akciju II. projektni pohod na Zumberak iz Sošica odnosno Suhora. Toga dana, po red pohoda, bilo je i otvorenje novo adaptirane kuće u Sekulićima, tako da je organizator PD »Monter« Zagreb, bilo dvostruki domaćin. Skupilo se nekoliko stotina planinara, domaćini su pripremili sve, što je zadovoljilo planinare. Sponzori i suorganizatori bili su zadovoljni, posebno jer je u vrijeme otvorenja i dolaska planinara granulo sunce, pa je posilje kiše pokisle planinare ipak malo osušila. Bilo je tu svega malo, najviše radosti što je taj dio Zumberka i Gorjanaca dobio planinarsku kuću, koja će prihvatiti planinare i prijatelje planinara u jedan vrlo priyatelj ambijent. Domaćini su dodijelili značke za prvi pohod, drugi će kauju da budu na redu za srebrni znak. Najmladi i najstariji sudionik dobili su posebne nagrade, te najmasovnije društvo, ovaj puta, kao i prošle godine, PD »Zelježničar« Zagreb. Tu su želježničari planinarima Karlovca poklonili vrijednu knjigu o Karlovcu za dugogodišnju suradnju.
(Josip Sakoman)

(Josip Sakoman)

• **Zdravo zraćenje iz zemlje??** U brošuri koja je izasla povodom 70-godišnjice PD Prevalje u istoimenom slovenskom mjestu, među ostalim, objavljen je članak »O zraćenju na Uršlji gori – Plešivcu«. U tom članku autor Franjo Geč tvrdi na temelju svojih »radioesteziskih istraživanja« da na vrhu zemlja zrači vrlo mnogo korisnih zraka, a najviše pred oltarom u crkvi sv. Uršule. On misli da je u 16. stoljeću crkva sagradena na tom mjestu jer su tadašnji graditelji očito na neki način znali za tu pojavu. Od mogućih 25.000 jedinica zraćenja, pred oltarom je 22.750 jedinica. Naš komentar: blago siromašnima duhom.

(Dr. Željko Poljak)

• Umjesto karanfila, pomoć »Našim planinama«. Članice sekcije »Goran« u PD »Zelježničar« Zagreb, koje su povodom Dana žena trebale po planu dobiti sva-ka po jedan karanfil, izrazile su želju da se umjesto tog određena suma novca pokloni časopisu »Naše planine« radi održavanja kvalitete ovoga našeg planinarskog lista. Ovakav znak pažnje i podrške poticaj je redakciji da ustraje na izdavačkom poslu, ma koliko teško bilo izdavati časopis u današnje vrijeme — i dakako, hvala na ovom lijepom gestu.

• **Radna akcija na Oštrcu.** Nakon montiranja nove pumpe za vodu podno Oštrca za dom na vrhu počela je nestajati voda iz rezervoara kod planinarskog doma. Najprije je trebalo preostalo vodu izvući, potom očistiti rezervoar. Tada je primjećen kvar na odvodnoj cijevi za kuću. Taj dan, u petak 23. lipnja bilo je vrijeme vrlo

erinama uvlačili u
smo mokri do ko-
za uređenjem, jer
ovnija potreba da-
ti se posao završi. I
pet po lošem vre-
me pospremiti alat,
eti u Braslovje. Tu
velji Grgeć poča-
slaska na Oštre kod
Po povratku u
ulo je sunce, koje
Sada mogu doći
ka Gredžjaku da po-
kako bi rezervoar
ubika napunili vo-
Potom pripremamo
anje doma, jer ova-
više ne može slu-
(Josip Sakoman)

• **Posjet planinara graničarima.** U subotu, 17. lipnja skupina od 42 planinara krenula je iz Zagreba preko Gornjeg Macelja do Maribora, potom zapadnije od Sentilja do mnoge karaule „Duro Daković“, a zatim pješice nastavila put do spomen-oblježja Đuri Dakoviću i Nikoli Hečimoviću, koji su na Velikom Boču 25. travnja 1929. ubijeni. Naime, mi smo već nekoliko puta posjećivali ovu karaulu (bile su još stare, sada su nove). Posredstvom đežnog oficira karaule „Duro Daković“ najavljeni smo u karaulu „Nikola Hečimović“. Naš dolazak bio je za graničare malo iznenadenje, jer smo pješice stigli vrlo brzo. Smjestili su nas u svoju učionici gdje smo ručali iz torbe, a graničari su došle neprimjetno pripremili planinski čaj. Bilo je to vrlo dirljivo kada su mlađi graničari poduzeli mjeru, da nas počaste. Nismo im ostali dužni, već smo im se oduzili na obostroj zadovoljstvo. (J. Sakoman)

• »Stazama kaštelanskih partizana«. U nedjelju 18. lipnja PD »Kozjak« iz Kaštela Sućurcu povodom 40. obljetnice svojega rada organiziralo je Pohod po SKP od Putalja podno Kozjaka na Malačiću staje, Boroviće – Dugobaba – Topiće – Stričeviće – Malačku – Biranj – Spomen-dom »Ante Bedalov«, također podno Kozjaka. Dakle, put je vodio kroz Dalmatinsku zagoru. Skupina od pedesetak planinara iz Kaštela, Splita, Sibenika, Sarajeva i Zagreba krenula je ujutro prije pet sati. Bilo je vrlo toplo i dosta otežano pješačenje, jer kraj oskudnje pitačem vodom, posebno na relaciji do Dugobaba. Na cilju, kod Spomen-doma »Ante Bedalov« (poginuo na Kavkazu 1974. godine), pripremjen je bio toplo napitak, potom topla večera. Na putu su mještani bili vrlo gostoljubivi. U selu Stričevićima održan je sat povijesti o teškoj borbi »Kaštelanskog odreda«, jer je tu tada poginuo Drago Britvić, komandant odreda. Na Malačiću su predstavnici PK »Split« posebno počastili planinare Zagreba.

- Sljemenske staze drugarstva. U sklopu proslave Dana borceva, planinari su se i ove godine, po 12. put okupili podno Medvednica, sa startom na Susedgradu.

Gornjoj Bistri, Gornjoj Stubici, Markuševcu, Dotrščini, Sestinama i Tunelu da bi odatile nastavili put do vrha, odnosno do Cinovničke livade, gdje je bila srednja proslava. Tu je bio pripremljen bogat zabavni i sportski program. Sportaši i rekreativci mogli su se okušati u skoku udalj, potezanju konopa, trčanju u vremena, pikadu, bacanju kameina s ramena. Organizirana je i utrka atletičara svih uzrasta i to do Doma Željezničara. Glavna progusta počela je oko 10 sati, a bio je pripremljen bogat kulturno-zabavni program. KUD »Zitokombinat« izveo je splet plesova, a u podne, u ime drustveno-političke organizacije grada Zagrebačane je pozdravio sekretar Gradske omladinske organizacije Marinko Zepina. Nakon toga počeo je krajat kulturno-umjetnički program s glumcima, te pjevačima rock i pop glazbe. Stanica Vodiča PSH u svim sudionicima kojih su po prvi put obišli, odnosno stigli spomenutim stazama uz uredno ovjerene kartone, dodijelila je spomen-značke, a onima za pet i više puta dodatne značke.

Na kraju treba istaći da je ZET s Mihajlovcima prevozio besplatno na Sljemene one, koji to nisu mogli izvesti pješice. Pokrovitelj je već tradicionalno bio »Večernji list«, pa su značke »Grge – Večernjaka« bile posebno privlačne. Sutradan je Medvednici dva put oblio prolom oblaka i nanošao ogromne štete, a u predjelu od Gornje Stubice do Zanrešića stvorio »Zagorsko more«, koje je prekinulo svaki promet na cesti i pruzi.

(Josip Sakoman)

• **Marš prijateljstva Jugoslavija – Norveška.** Početkom ljeta već po deveti puta održan je Partizanski marš prijateljstva Jugoslovensko-norveškog društva u Samoborskom gorju od Samobora preko Anindola, Palačnika, Velikog dola do Šošiveće kuće, u dužini od preko 15 km. Ova manifestacija održava se u organizaciji općina Trešnjevka i Samobor, te drugih suorganizatora, među inim i PD "Japetić" Samobor. Na startu u Samoboru kod Muzeja sakupilo se nekoliko stotina sudionika, ponajviše planinara iz Zagreba, Samobora, Siska, Ljubljane i Gornjeve Milanaovce. Pored Norvežana tu su bili ratnici iz drugeg svjetskog rata iz DDR-a i SSSR-a. Posebno treba spomenuti našeg internika Josipa Matišića, koji je preživio ratne strahote u Norveškoj i spašen po norveškim pripadnicima otpora. Sudionike je na start, te sa cilja prevezao ZET Zagreb, Crveni križ općine Trešnjevka vodio je brigu o prehrani, dok su zabavljali na cilju bili iz Ruda, Samobora i Trešnjevke. Na kraju je u Šošivevoj kući bio cilj i druženje, te program za raspoloženje svih sudionika. Pripadnici JNA iz Samobora su vodili brigu oko tehnikе, a usput su sudjelovali u maršu. Stoga je samo što je PS Zagreba istovremeno organizirao na Sljemenu Dan planinara Zagreba, no to ipak nije omelo prijatelje Norvežana. (Ivan Šekoranja)

EDOK

RADNA ORGANIZACIJA ZA EKONOMSKU DOKUMENTACIJU
I PROPAGANDU s p. o.

ZAGREB, ILLICA 21
Telefon 424-640, 434-895
P. p. 132

MERKANTILE

OOUR »Zastupanje inozemnih tvrtki«, Zagreb, Trg P. Svačića 6, tel. 416-655

zastupa opremu i proizvode za tekstilnu, konfekcijsku, trikotažnu i drvnu industriju, elektrostrojarsku opremu i kotrljajuće ležajeve, proizvode za kemijsku industriju, proizvode mjerno regulacione tehnike i opremu za klimatizaciju — iz programa najpoznatijih svjetskih firmi.

OOUR »Proizvodnja plinske opreme« — Žitnjak, tel. 221-357 proizvodimo opremu za tekući naftni plin.

KUPOTRADE

RADNA ORGANIZACIJA ZA ZASTUPANJE
INOZEMNIH TVRTKI I VANJSKU TRGOVINU p. o.
41000 ZAGREB

PREOBRAŽENSKA 4/IV

Telefoni: 041/424-211

424-201

424-301

429-095

Telefax: 429-003

Telex: 21525 kupo yu

TRG ŽRTAVA FAŠIZMA 2/II

Telefoni: 041/448-734

448-829

448-966

446-222

Telex: 21140 kupo yu

